

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA MUZIKOLOGIE

Magisterská diplomová práce

**Skrytý fenomén diela *Na szkle malowane* poľskej skladateľky
Katarzyny Gärtner**

Unknown phenomenon of the musical piece *Na szkle malowane* by Polish
composer Katarzyna Gärtner

Autor: Bc. Nikoleta Bartošová
Vedúci práce: Mgr. Jan Blüml, Ph. D.

Olomouc 2019

Prehlasujem, že som magisterskú diplomovú prácu s názvom Skrytý fenomén diela *Na szkle malowane* poľskej skladateľky Katarzyny Gärtner vypracovala samostatne, výhradne s použitím uvedených prameňov a literatúry.

V Olomouci 30. apríla 2019

.....

Rada by som sa na tomto mieste poďakovala Mgr. Janu Blümlovi, Ph. D. za vedenie mojej diplomovej práce, za odborné rady, cenné pripomienky a inšpiráciu. Ďalej ďakujem všetkým tým, ktorí mi akokoľvek pomohli k realizácii tejto práce.

Obsah

5	Úvod
8	Stav bádania
19	1. Katarzyna Gärtner: život a dielo
34	2. Diskusia o formovo-žánrových klasifikáciách skúmaného diela: Kritický pohľad na používanú terminológiu (muzikál–spevohra)
41	3. Jánošíkovská legenda ako východisko diela <i>Na szkle malowane</i>
49	4. Historický vývoj diela <i>Na szkle malowane</i>
49	4. 1. Počiatok a vývoj v Poľsku
54	4. 2. Príchod na Československo
56	4. 3. „Zlaté časy“ na Slovensku
63	4. 5. Evolučný proces <i>Na szkle malowane</i> v Česku
71	4. 6. <i>Na szkle malowane</i> mimo divadelné a muzikálové prostredie
74	4. 7. Úvaha o dejinných premenách diela
78	Záver
80	Súpis prameňov a literatúry
86	Résumé
87	Summary
88	Zusammenfassung
89	Súpis príloh
105	Anotácia

ÚVOD

Existuje mnoho muzikálov s dlhoročnou tradíciou, ktoré vypredávajú sály aj desiatky rokov po ich vzniku. Sú to diela veľkých autorov, diela verejnosti dobre známe, neustále objavujúce sa nielen na popredných svetových divadelných a muzikálových scénach, ale i v televízií, na internete, rôznych zvukových nosičoch, reklamných predmetoch a podobne. Daný opis by vyhovoval broadwayským muzikálovým veľdielam alebo tým z opačnej strany, z West Endu. V Poľsku však začiatkom sedemdesiatych rokov vznikla spevohra, ktorá veľmi úzko osciluje s muzikálom a ktorá dosiahla nevídaného úspechu nielen vo svojej rodnej krajine, ale i za jej hranicami. Jej názov je *Na szkle malowane*. Síce nepatrí medzi „broadwayskú elitu“ najvyšších kvalít, no na svojom území a v susedných krajinách je rozhodne možné hovoriť o mimoriadnej popularite, akú dosiahne len málo zahraničných diel podobného charakteru. Autorom textu je poľský dramatik a spisovateľ Ernest Bryll, hudbu k nej zložila skladateľka z rovnakej krajiny, Katarzyna Gärtner. Práve hudobný odkaz Gärtner patrí medzi alarmujúco málo prebádanú muzikologickú oblasť. Doteraz neexistuje ani jeden samostatný spis, ktorý by venoval pozornosť výhradne jej osobe a tvorbe. Podobne je to i s jej najznámejším dielom *Na szkle malowane*, ktoré má vlastnú bohatú tradíciu nielen v Poľsku, ale i na Slovensku, Česku a inde.

Predmetom predkladaného textu bude toto dielo a autorka jeho hudby, Katarzyna Gärtner. Cieľom tejto diplomovej práce je poukázať na dôležitosť, výnimočnosť a jednotlivé špecifiká spevohry *Na szkle malowane* nielen v Poľsku, ale najmä na Slovensku a Česku, kde sa stalo akýmsi zvláštnym, doteraz nevysvetleným fenoménom. Zároveň si za úlohu kladie vyzdvihnúť a priblížiť doteraz neprebádaný skladateľský odkaz Katarzyny Gärtner, ktorý sa v určitom smere snaží orientovať aj na československé územie. Nakoľko je predmetné dielo spolu s jeho autorkou absolútne muzikologicky nespracované, tento text sa primárne zameria na objasnenie všetkých jeho špecifik kontextualizáciou javov z historického hľadiska. Hĺbková analýza hudobnej zložky spevohry nie je zahrnutá v danom spise, pretože by bola otvorením ďalšieho veľkého problému, na ktorý je potrebné nahliadať až po ujasnení a pochopení daných skutočností ohľadne celej existencie diela. Navyše, doposiaľ sú v notovej forme dostupné len klavírny výťah a partitúra o piatich partoch vybraných piesní zo spevohry. Originálna partitúra, podľa ktorej sa riadia divadlá pri inscenovaní tohto diela podlieha autorským právam.

Metodologicky je teda pre tento text smerodajný historiografický prístup, komparácia a interpretácia faktov z dostupných zdrojov.

Táto diplomová práca sa skladá zo štyroch partikulárnych kapitol. Prvá sa venuje autorke predmetného diela *Na szkle malowane* Katarzyny Gärtner, ktorá si za cieľ kladie oboznámiť čitateľa s jej skladateľskou osobou a kompozičnou činnosťou. Chronologicky podáva informácie týkajúce sa oblasti jej hudobného života, inšpirácií, vzdelania, tvorby atď. Tiež sa snaží vyzdvihnúť najosobitejšie diela, ktoré počas svojej kariéry napísala. Rovnako sa zameriava aj na hudobný odkaz, ktorý zanechala nielen na území Poľska, ale aj Českej a Slovenskej republiky a inde. Podstatou tejto časti je vyzdvihnutie skladateľského významu Gärtner v hudobnom umení.

Druhá kapitola je akýmsi úvodným textom pre časť zaoberajúcou sa jadrom tejto práce. Nakoľko je žáner diela *Na szkle malowane* rozporuplnou otázkou, nad ktorou sa nikto z odborných kruhov ešte nezamýšľal, je potrebné najskôr vyriešiť relevantnosť používanej terminológie, ktorú následne aplikujem do ďalšieho textu. Práve táto časť je snahou o objasnenie týchto problémov na základe odborných a logických argumentov.

Až po vyjasnení všetkých dôležitých termínov je možné prejsť k hlbšej deskripcii diela. V poradí tretia kapitola sa zaoberá samotným textom spevohry, ktorého autorom je Ernest Bryll. Práve jeho predloha je dôležitou spojkou medzi rozličnými kategóriami publika viacerých krajín, ktorá sa výrazne pričinila k tak veľkému úspechu *Na szkle malowane* za hranicami Poľska. Práve táto časť podáva stručnú dejovú linku diela a je v nej vysvetlená aj príbuznosť a prepojenie námetu spevohry medzi krajinami, v ktorých dosiahla najväčšej popularity. Zároveň poukazuje na možné príčiny, ktoré sú zodpovedné za jeho obrovskú obľubu u publika.

Všetky tieto časti vedú k najdôležitejšej a najpodstatnejšej kapitole tejto diplomovej práce, ktorá je vôbec prvým muzikologickým textom podávajúcim komplexné informácie o historickom vývoji diela *Na szkle malowane* v Poľsku a za jeho hranicami. Nielenže systematicky popisuje jeho inscenačný vývoj, ale kladie dôraz aj na skutočnosti v súvislosti s dielom, ktoré sa voči divadelnému spracovaniu vymedzujú. Snaží sa o chronologické a systematické prerozprávanie všetkých spracovaných materiálov a zdrojov, ktoré podávajú akékoľvek informácie o diele. Dôraz kladie na najdôležitejšie fakty a udalosti, ktoré výrazne ovplyvnili finálny produkt diela v zmysle jeho rôznorodých premien počas svojej skoro päťdesiatročnej existencie. Je to informačne veľmi výživná kapitola, ktorá zároveň otvára nové otázky a témy hodné ďalšieho muzikologického bádania v tejto oblasti. Aj keď, prirodzene, primárne cieľi

na jeho hudobnú zložku, nevynecháva ani tú teatrologickú. Všetky predošlé časti práce vedú k lepšiemu pochopeniu podstaty tejto kapitoly.

Kľúčovými zdrojmi pre tento výskum sa stali archívne materiály z viacerých inštitúcií z Poľska, Česka a Slovenska. Okrem nich bola použitá i odborná literatúra či už z muzikológie, teatrologie alebo histórie (tá najmä kvôli dejinným poznatkom pre druhú kapitolu), ale aj vlastné skúsenosti z navštívených predstavení a internetové zdroje hlavne v oblasti zvukových nahrávok, inak veľmi ťažko dostupných. S tým súvisia aj preklady priamych citácií z poľských či českých recenzií, článkov, divadelných programov a iných, ktoré uvádzam vo svojom rodnom jazyku kvôli zachovaniu kontinuity a prehľadu textu. Výnimku predstavujú len názvy zahraničných miest, mien, diel a oficiálne pomenovanie inštitúcií uvedené vo svojej originálnej podobe.

Neodmysliteľnou súčasťou tejto diplomovej práce sú aj prílohy. V prvom rade je v nich uvedený krátky životopis autora textu *Na szkle malowane* Ernesta Brylla. Dôvodom pre takéto umiestnenie je fakt, že jeho osoba a tvorba je naproti Katarzyne Gärtner dôverne verejnosti známa. Informácie o ňom sú všade ľahko dostupné, čo sa, žiaľ, nedá povedať o skladateľke. Hlavným argumentom je ale skutočnosť, že v koncepcii tejto práce nie je hlbšia analýza jeho života a tvorby tak podstatná, preto je pre potreby spisu dostačujúce umiestniť tieto informácie do príloh. Ich ďalšou časťou je kompletný zoznam dostupných ocenení, ktoré počas svojho života získala Gärtner za svoju hudobnú činnosť. Tiež je to súpis premiér jednotlivých naštudovaní *Na szkle malowane* vykonaných v Poľsku, Česku, na Slovensku a inde. Jednotlivé údaje pochádzajú prevažne z archívnych a internetových zdrojov individuálnych inštitúcií. Do príloh sú vložené i portréty oboch autorov a výber fotografií z najdôležitejších inscenácií.

Citačný aparát používa normu ČSN ISO 690 a v oblasti používaného jazyka preň platia rovnaké pravidlá ako pre samotný text, tak ako je uvedené vyššie. Ako problematický sa ukázal zápis z archívnych zdrojov jednotlivých inštitúcií. Nie vždy tieto materiály disponujú všetkými potrebnými informáciami a preto sa na týchto miestach snažím podať čo najviac údajov, ktoré by čo najpresnejšie pomohli identifikovať použitý zdroj.

Stav bádania

O predmetnom diele *Na szkle malowane* neexistuje žiaden súhrnný spis, takisto ani o Katarzynie Gärtner, autorke jeho hudby. Z oblasti odbornej literatúry je len veľmi málo zdrojov, ktoré aspoň krátko komentujú ich problematiku. Ťažisko tohto výskumu teda tkvelo v práci s archívnymi materiálmi, najmä zahraničnými, ktoré disponovali potrebnými informáciami. Tým, že *Na szkle malowane* je ako dielo samo o sebe viazané na divadelné dosky si tento výskum vyžiadala interdisciplinárny prístup k danej téme. Nasledujúci text sa zameria na problémy spojené s výskumom a upozorní na najrelevantnejšie zdroje, s ktorými pracoval a ktoré sa preň stali fundamentálnymi.

Pramenná základňa

Primárnym zdrojom pre tento výskum sa stali **archívne pramene publikované** a to z viacerých archívov i mimo územie Slovenskej a Českej republiky. Nakoľko je Gärtner poľskej národnosti a ťažisko jej práce je ukotvené v tejto krajine, bolo potrebné vyhľadať čo najviac dostupných informácií práve v Poľsku nielen o skladateľke, ale i jej diele, ktoré je v tejto práci hlavným skúmaným predmetom. Cenné materiály priniesol archív Archiwum Śląskiej Kultury Muzycznej situovaný na vysokej hudobnej škole s názvom Akademia Muzyczna v Katowiciach. Okrem literatúry poskytnutej v knižnici tejto inštitúcie sa v samotnom archíve nachádzalo niekoľko informačných bulletinov z divadiel k predstaveniam diel Gärtner. Najdôležitejšie boli samozrejme tie k predmetnému dielu (celkovo dva) a tiež jeden k predvedeniu *Msze beatowej* vo filharmónii vo Wroclawi.¹ Neďaleko Katowic, v Chorzówe, sa nachádza Teatr Rozrywki, v ktorom sa v deväťdesiatych rokoch našťudovalo *Na szkle malowane* a ktorý má navyše k dispozícii aj fotografie z danej inscenácie.²

Rovnaké materiály v súvislosti so spevohrou sú však uložené aj v centrálnom poľskom divadelnom archíve Instytut teatralny, situovanom v hlavnom meste, vo Warszawe. Tento archív priniesol najcennejšie zdroje informácií pre túto diplomovú prácu v zmysle inscenovania predmetného diela v Poľsku. Informačné bulletin a dobové recenzie z jednotlivých poľských predvedení *Na szkle malowane* poskytl bohaté údaje

---

¹ Archiwum Śląskiej Kultury Muzycznej Katowice, sign. 3 Pm, 282 Pm, 71 Pm.

² Dokumenty z Teatr Rozrywki z Chorzówa boli autorke tejto práce zaslané emailom bez akéhokolvek identifikačného označenia, so súhlasom danej inštitúcie.

o recepcii diela v danej krajine, o inscenačných prístupoch, no i o samotnej hudbe, živote a tvorbe oboch autoroch, atď.³

V rámci bádania v archívoch bolo potrebné navštíviť aj tie na našom území. Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu v Bratislave a Institut umění – Divadelný ústav v Prahe boli najväčším zdrojom informácií, z ktorých tento spis čerpal. I v týchto dvoch menovaných sa nachádzajú podobné dokumenty k spevohre ako v poľskom Instytute teatralnom. Navyše, disponujú aj materiálmi z iného Gärtner diela a to *Przygody rozbójnika Rumcajsa*, z ktorých práca tiež využila niektoré informácie. Radené sú v archívoch podľa divadiel, v ktorých boli inscenované, ale väčšinou pod jedným fondom a to pod názvom spevohry, prípadne jeho existujúcimi variantami. Podobné pramene ako tie z archívu z Bratislavy má aj Archív Slovenského národného divadla, ktorý sa s ním svojím obsahom v mnohom prekrýva, no v niektorých prípadoch ho i hojne dopĺňa. Hlavným prameňom poznania skúmanej problematiky najmä štvrtej kapitoly o dejinnom vývoji spevohry sa stali dobové recenzie, ktoré obsahujú nesmierne množstvo poznatkov o celej histórii diela u nás.⁴

Pri práci so všetkými týmito archívnymi materiálmi som narazila na úskalie ich citovania. Najväčší problém sa vyskytol v citovaní z dobových recenzií, článkov alebo výstrižkov z novín a časopisov. Vo veľmi veľa prípadoch neobsahovali kompletne citačné údaje. Najčastejšie chýbali dáta o konkrétnom vydaní (ročník, číslo, strana,...) alebo samotný autor, menej už názov priameho publikačného zdroja. Aby mohli byť v citačnom aparáte všetky tieto skutočnosti uvedené v jednotnej forme, ale hlavne, aby ďalšiemu bádateľovi uľahčili prácu pri vyhľadávaní konkrétneho zdroja pri tak enormnom množstve prameňov, ktorými k danej téme disponujú, je najčastejšie na takýchto miestach za všetkými základnými údajmi uvedený typ prameňa a prípadne názov, ktorý ho bližšie definuje.

Z publikovaných prameňov boli ešte použité niektoré informácie z dobových hudobných časopisov *G: noviny ze světa hudby a zvuku* a *Melodie*, najmä kvôli prehľadu a pochopeniu česko-poľských hudobných vzťahov a kolaborácií, menej už bolo použitých z časopisu *Hudobný život*.⁵ Niektoré z nich dokonca píšú o samotnej Gärtner,

---

³ Instytut teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego Warszawa, fond Na szkle malowane.

⁴ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované.

Institut umění – Divadelný ústav Praha, fond Na skle maľované.

Archív Slovenského národného divadla, fond Na skle maľované.

⁵ *G: noviny ze světa hudby a zvuku*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1968-1985.

Melodie. Praha: Orbis, 1968-1985.

Hudobný život. Bratislava: Obzor, 1969-1985.

avšak vo veľmi malej miere, väčšinou formou krátkych správ o jej dielach. Jedná sa najmä o preskúmanú dobu z konca šesťdesiatych rokov až do polovice osemdesiatych rokov, kedy bola skladateľka najaktívnejšia. Z poľských dobových hudobných časopisov existuje len málo takých, ktoré by o nej písali viac ako tie české alebo slovenské. Najviac relevantných poznatkov k téme bolo použitých z časopisov *Synkopa: Klub miłośnikow piosenki*, kde niektoré čísla obsahujú aj notové ukážky piesní Gärtner. Ďalej to bol časopis vydávaný Bibliotekou polskiej piosenki, teda malým archívom v Krakowe zameraným na populárnu hudbu, s názvom *Piosenka*.⁶ Ku všetkým archívnym materiálom bolo potrebné pristupovať kriticky, nakoľko množstvo z nich pochádza z iných zdrojov ako akademických. Na miestach, kde figuruje ako zdroj článok z rôznych novín, časopisov a denníkov okrem vyššie spomínaných, pochádza z archívu, preto nie je v tomto texte menovaný. To isté platí pre súpis literatúry na konci tejto práce.

Keďže o Gärtner neexistuje žiaden súhrnný spis, výskum bol v tomto prípade odkázaný na zber informácií z **memoárov**, ktoré sa venujú osobnostiam, s ktorými skladateľka spolupracovala. Najviac poznatkov z tohto typu literatúry obsahujú knihy o Anne German, ktorá s Gärtner intenzívne spolupracovala. Jedná sa o jej biografiu s názvom *Tańcząca Eurydyka. Wspomienka o Annie German*, ktorej autorkou je Mariola Pryzwan. V druhom prípade sa jedná o spracovanie osobných dopisov, dokumentov a spomienok samotnej German, ktoré realizovala rovnaká autorka. Ide teda o titul *Anna German o sobie*, ktorý sprostredkováva informácie o priamej skúsenosti German s Gärtner.⁷ Zo spomienok mnohých významných osobností z poľského hudobného života bol vytvorený spis o známom festivale poľskej piesne v Opole, konajúcom sa ešte i dnes. Práve tu Gärtner získala za svoju piesňovú tvorbu veľa ocenení, o ktorých, mimo iné, hovorí kniha *6x5, czyli 30 lat Festiwalu opolskiego*.⁸ Ďalšie dôležité informácie o skladateľkinej hudobnej činnosti boli čerpané aj z iných biografii osobností poľskej populárnej hudby. Cenné poznatky o pozadí jej významného diela *Msza beatowa* obsahuje spis venovaný skupine Czerwono-Czarni, teda interpretom, ktorí ho realizovali,

---

⁶ V rámci výskumu boli preskúmané aj niektoré relevantné čísla muzikologických poľských časopisov *Jazz forum*, *Jazz*, *Śpiewamy i Tańczymy*, no ani jediné číslo neposkytlo informácie, ktoré by boli podstatné pre tému tejto práce.

⁷ PRYZWAN, Mariola. *Tańcząca Eurydyka. Wspomienka o Annie German*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 2008, 222 s.

PRYZWAN, Mariola. *Anna German o sobie*. Kraków: Wydawnictwo MG, 2012, 253 s.

⁸ JELIŃSKI, Mariusz. *6x5, czyli 30 lat Festiwalu opolskiego*. Warszawa: Grupa Wydawnicza KAW Sp. z o. o., Telewizja Polska S. A., 1997, 262 s.

a to konkrétne *Mocne uderzenie Czerwono-Czarni. Mocne uderzenie Niebiesko-Czarni*.⁹ Podobne o kolaborácii s Czesławom Niemenom na predmetnej spevohre a oratóriu-rockovej opere *Zagrajcie nam dzisiaj wszystkie srebrne dzwony* krátko informujú dva memoáre o tomto artrockovom hudobníkovi s názvom *Czesław Niemen: Czy go jeszcze pamiętasz?* od hudobného publicistu Dariusza Michalskiego a *Czesław Niemen: kiedy się dziwić przestaną: monografia artystyczna* Romana Radoszewského, taktiež hudobného publicistu a organizátora festivalov.¹⁰ Niekoľko málo, ale dôležitých údajov o Gärtner poskytujú aj knihy o Helene Majdaniec *Helena Majdaniec: Jutro będzie dobry dzień* a Rysieka Riedla zo skupiny Dżem s výstižným titulom *Rysiek*.¹¹ Všetky tieto spomínané pamäti na populárne postavy poľskej hudby ponúkajú len výňatky informácií o Gärtner, zameriavajúce sa, prirodzene, na dané osobnosti. Každopádne, v danej pozícii, kedy okrem niekoľkých poznatkov o skladateľke z odborných slovníkov niet komplexnejších zdrojov, sú to informácie veľmi cenné. Všetky je možné nájsť v Krakowe v už spomínanom archíve s názvom Biblioteka polskiej piosenki.

Článok v seriálovej publikácii *Gazeta Wyborcza (Kielce)*, ktorý vychádza pravidelne v Poľsku, výrazne prispel k realizácii tejto práce. Jedná sa o rozsiahly rozhovor so skladateľkou z roku 2016, v ktorom spomína na svoj život, kariéru a tvorbu. Ide teda o autentické informácie, tiež memoárového charakteru, bežne neprístupné. Tento článok výrazne doplnil poznatky k ostatným zdrojom. Bolo k nemu však taktiež potrebné pristupovať kriticky.¹²

Neoddeliteľnou súčasťou tejto diplomovej práce je aj **krásna literatúra**, do ktorej spadá Bryllov text k *Na szkle malowane*, vydaný i knižne v pôvodnom poľskom jazyku.¹³ Ľubomír Feldek sa Bryllovou hrou inšpiroval a zostavil knihu s názvom *Na skle malované – Z dreva vyrezané*.¹⁴ Ako už indikuje samotný názov, je zložená z dvoch častí.

---

⁹ GASZYŃSKI, Marek. *Mocne uderzenie Czerwono-Czarni. Mocne uderzenie Niebiesko-Czarni*. Warszawa: Prószyński i S-ka, 2008, 262 s.

¹⁰ MICHALSKI, Dariusz. *Czesław Niemen: Czy go jeszcze pamiętasz?* Warszawa: Wydawnictwo MG, 2009, 375 s.

RADOSZEWSKI, Roman. *Czesław Niemen: kiedy się dziwić przestaną: monografia artystyczna*. Wyd. 1 popr. Warszawa: Iskry, 2004, 405 s.

¹¹ PODRAZA, Rafał. *Helena Majdaniec: Jutro będzie dobry dzień*. Warszawa: Wydawnictwo W. A. B., 2015, 320 s.

SKARADZIŃSKI, Jan. *Rysiek*. Poznań: In Rock Music Press, 1999, 175 s.

¹² KĘDRACKI, Janusz. Mój największy przebój? Jak mnie zmuszają, to mówię, że „Małgoška“. *Gazeta Wyborcza (Kielce)*. Warszawa: Agora SA, 2016, č. 170, s. 4-5.

Tento časopis je dostupný k prezenčnému štúdiu v Biblioteke Narodowej vo Warszawe.

¹³ BRYLL, Ernest. *Na szkle malowane*. Varšava: Pax, 2000, 91 s.

¹⁴ BRYLL, Ernest, FELDEK, Ľubomír. *Na skle malované – Z dreva vyrezané*. Žilina: Artis Omnis, 2009, 145 s.

Prvú tvorí Brylllova hra vo Feldekovom preklade a druhú jeho vlastná. Navyše, obsahuje niekoľkostranový Feldekov príhovor, v ktorom komentuje svoj nový preklad Brylllovoho textu a celkovo prijatie tejto hry u slovenského publika. Podobný hutný predslov k prekladu Brylllovej knihy do slovenčiny sa nachádza aj v prvom takomto preklade *Na szkle malowane* od Haliny Ivaničkovej, dostupnom vo Verejnom špecializovanom archíve Divadelného ústavu v Bratislave. Poslúžil najmä pre tretiu kapitolu, ktorá si nárokuje na obsahovú stránku diela. Archív Divadla Jonáša Záborského v Prešove zase poskytol preklad Emílie Štercovej.¹⁵

Podstatnú časť tohto spisu tvoria aj publikované **partitúry**. Biblioteka Polskiej Piosenki bola pre výskum smerodajná, pretože okrem literatúry k osobnosti skladateľky poskytla aj niekoľko notových vydaní jej diela. Prirodzene najdôležitejšími sa pre potreby práce stali tie k *Na szkle malowane*. Jedna predstavuje klavírny výťah najdôležitejších piesní zo spevohry, druhá ich obsahuje o niečo viac a je písaná pre päť partov: spev, organ, gitara, basgitara a perkusie.¹⁶ Každopádne, nepredpokladám, že ani jedna z nich je originálna partitúra pozostávajúca z kompletnej hudby, ktorá bola oficiálne napísaná k spevohre, pretože obsah oboch sa od seba mierne líši a navyše, keď ich porovnáme so záznamami či už zo starších alebo novších predstavení *Na szkle malowane*, je v inscenáciách použitá hudba z oboch notových verzií. V rámci výskumu, samozrejme, boli pokusy o získanie pôvodnej partitúry, minimálne takej, podľa ktorej sa riadili aj samotní inscenátori, no kvôli autorským právam mi nemohli byť takéto noty akýmkoľvek spôsobom zapožičané. Vzhľadom na to, že táto práca je skôr historická ako analytická nebolo potrebné aktívne využívať celú partitúru. Okrem dvoch spomínaných notových materiálov a literatúry Biblioteka Polskiej Piosenki disponuje aj ďalšími Gärtner dielami a to menovite: *Msza beatowa*, *A gdzie to miasto*, *Bądź gotowy do dziś do drogi: swing*, *Hymn energetyków*, *Pastorki beatowe* a *Srebrne dzwony: fragmenty oratorium na Dzień Zwycięstwa*. Tieto poslúžili najmä pre bližšie reflektovanie kompozičnej tvorby Gärtner. Zároveň sú všetky tieto notové partitúry k dispozícii i online, na internetovej stránke tejto inštitúcie, avšak bez možnosti ich akéhokoľvek kopírovania, sťahovania, tlačenia. Sú určené len k nahliadnutiu. V hudobnom oddelení národnej poľskej knižnice

---

¹⁵ BRYLL, Ernest. *Malované na skle*. Preložila IVANIČKOVÁ, Halina. Bratislava: LITA, 1971, 60 s. Preklad Emílie Štercovej bol autorke tejto práce poskytnutý so súhlasom vedenia divadla, avšak bez akéhokoľvek identifikačného čísla.

¹⁶ GÄRTNER, Katarzyna. *Na szkle malowane*. [partitúra]. Redaktor SULEJ, Michał. Warszawa: Wydawnictwo COK, 1972.

GÄRTNER, Katarzyna, BRYLL, Ernest. *Na szkle malowane: na głos s fortepianem*. [partitúra]. Redaktor DOLEŻAL, Wanda, IDZIK, Danuta. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1973.

Biblioteka Narodowa je ešte možné získať notové materiály piesní *A kiedy wszystko zgaśnie* a *Diabel i raj* v jeho nemeckej verzii pod názvom *Der Teufel sitzt vorm Paradies*. V knižnici Jagiellonskej univerzity v Krakove sa okrem rovnakých partitúr ako v Biblioteke Polskiej Piosenki nachádza ešte *Wielki śpiewnik Agnieszki Osieckiej*, ktorý okrem niekoľkých notových zdrojov obsahuje aj krátke, ale informačne výživné texty o skladateľke.¹⁷

K smerodajným zdrojom, ktoré dopomohli hlavne k predstave o hudobnej stránke diela patria **zvukové pramene**, teda LP a CD z konkrétnych inscenácií alebo ako nezávislé nahrávky neviazané na určité divadelné predstavenie. K týmto patrí prvá nahrávka niekoľkých vybraných piesní z *Na szkle malowane*, realizovaná viacerými osobnosťami poľskej populárnej hudby v roku 1971. Figurujú na nej mená ako Czesław Niemen, Maryla Rodowicz, Marek Grechuta alebo Halina Frąckowiak, atď. Ďalej je to zvukový záznam z najslávnejšieho slovenského naštudovania Slovenského národného divadla a dve najaktuálnejšie slovenské verzie zo začiatku tohto storočia v podaní hercov z divadla Nová scéna a skupiny Arzén.¹⁸

Nepublikované archívne pramene sú tiež cenným zdrojom informácií, z ktorých táto práca čerpá. Archívy: Institute umění – Divadelnom ústave v Prahe, Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu v Bratislave a Insytut teatralny vo Warszawe disponujú okrem recenzií a informačných bulletinov i fotografiami z jednotlivých predstavení. V Institute umění – Divadelnom ústave v Prahe sú navyše k dispozícií k pozretiu dva divadelné **videozáznamy** z českých naštudoaní *Na szkle malowane*. Jedno z predstavenia Divadla ABC Praha z roku 1977 a druhé z inscenácie DIK – Divadla konzervatoře Praha z roku 1991.¹⁹ Okrem týchto videozáznamov som mala ešte k dispozícií záznam z predstavenia Slovenského národného divadla, ktorý je dostupný jednak v archíve Divadelného ústavu v Bratislave, online na video portáli *Youtube.com*

---

¹⁷ Biblioteka polskiej piosenki, fond Katarzyna Gaertner.

PASSENT, Agata, BORKOWSKY, Jan. *Wielki śpiewnik Agnieszki Osieckiej t. VIII*. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne SA, 2007, 222 s.

¹⁸ BRYLL, Ernest, GÄRTNER, Katarzyna. *Na szkle malowane*. [LP]. Warszawa: Polskie Nagrania Muza, 1971.

BRYLL, Ernest, GÄRTNER, Katarzyna. *Na skle malované*. [LP]. Bratislava: OPUS, 1978.

BRYLL, Ernest, GÄRTNER, Katarzyna. *Na skle malované: pesničky z muzikálu*. [CD]. Bratislava: Forza Music s. r. o., 2005.

ARZÉN. *Na skle malované*. [CD]. Bratislava: Creamedia s. r. o., 2006.

¹⁹ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle aneb Jánošík, Městská divadla pražská Praha, Divadlo ABC, sign. K11547P, videozáznam.

Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle aneb Jánošík, DIK – Divadlo konzervatoře Praha, sign. K20612P, videozáznam.

a aj na DVD.²⁰ Navyše som sa osobne zúčastnila dvoch naštudovaní tohto diela. Prvýkrát to bolo v roku 2017 v inscenácii Divadla Tower Stage v réžii popredného slovenského režiséra a choreografa Jána Ďurovčíka a druhýkrát v Městskom divadle Zlín za režisérskoho vedenia Hany Mikoláškové v marci tohto roku.²¹ Práve tieto **osobné skúsenosti** s dielom dopomohli k lepšiemu chápaniu jeho celkového charakteru a prístupu inscenátorov ako k textu, tak i k hudbe.

Literatúra

Archívne materiály sú fundamentálnou zložkou hlavne kapitol týkajúcich sa samotnej spevohry. Poznatky o skladateľke okrem literatúry memoárového charakteru priniesli hlavne heslá v **encyklopédiách a slovníkoch**. Odborná literatúra je základom najmä druhej kapitoly, ale i časti o živote a diele Gärtner. Práve štúdium toho typu literatúry bolo prvotným krokom výskumu. Vo veľkých muzikologických slovníkoch a encyklopédiách ako sú *Musik in Geschichte und Gegenwart* alebo *The Grove Dictionary of Music* sa nenachádza ani jediná zmienka o skladateľke alebo predmetnej spevohre. Prirodzene, najviac informácií o skladateľke je možné nájsť v poľských encyklopédiách, v takýchto slovenských alebo českých zdrojoch tiež o nej neexistuje jediná zmienka. Zaujímavým zistením bol fakt, že všetky encyklopedické heslá od poľských autorov sú si navzájom obsahovo veľmi príbuzné, čo je spôsobené aj tým, že sú napísané pod záštitou rovnakých osôb. Táto práca vychádzala najmä z hesiel Wacława Paneka a Ryszarda Wolańskiego. Každý z nich je autorom viacerých spisov o populárnej hudbe. Aj napriek veľmi tesnej obsahovej príbuznosti je *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej* spolu s *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej: Pop, rock, jazz, folk. Tom I. A-M* od Wolańskiego momentálne najprínosnejší zdroj poznatkov o živote a hudobnej činnosti Gärtner. *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej. Tom III. Dyskografia, aneksy* je ešte jeden Wolańskiego spis, ktorý obsahuje súpis vydaných

---

²⁰ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, Slovenské národné divadlo – Na skle maľované (1974), videozáznam.

Na skle malované. *Youtube.com* [online]. [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=EmieU-KeYo0>

Na skle maľované. [film na DVD]. Réžia Karol L. Zachar. Slovensko, 2006.

²¹ Autorka predkladanej práce čerpala poznatky aj z predstavenia *Na skle maľované* Divadla Tower Stage v réžii Jána Ďurovčíka, na ktorom sa sama zúčastnila a ktoré sa uskutočnilo 24. 11. 2017 v Športovej hale v Trenčíne.

Autorka predkladanej práce sa počas jej písania zúčastnila predstavenia *Malované na skle* v Městskom divadle Zlín v réžii Hany Mikoláškové dňa 5. 3. 2019.

zvukových nosičov jednotlivých poľských umelcov. Medzi nimi, prirodzene, figuruje aj Gärtner.²²

V Panekovej encyklopédií o populárnej hudbe s názvom *Encyklopedia muzyki rozrywkowej* sa nachádza len niekoľko riadkov o skladateľke, avšak tento zdroj spolu s jeho slovníkom na rovnakú tému s názvom *Mały słownik muzyki rozrywkowej* a s Wolańského literatúrou, poskytuje aj informácie k celkovému prehľadu o histórii a osobnostiach poľskej populárnej hudby.²³ Panekova *Encyklopedia* je jediným zdrojom z odbornej literatúry zahŕňajúcim slovníkové heslo o samotnej spevohre.²⁴ Krátky text o Gärtner obsahuje i základná a najrozsiahlejšia poľská encyklopédia o hudbe *Encyklopedia muzyczna PWN. Część biograficzna: efg.*²⁵ V anglickej mutácii vyšlo len jediné skladateľkine heslo a to v titule kolektívu autorov s názvom *Polish music. Polish composers 1918-2010*. Základom tohto spisu sú opäť informácie z vyššie menovaných encyklopédií a slovníkov.²⁶ V Poľsku je celkovo oblasť populárnej hudby málo prebádaná a je jej v tejto krajine venovaná len malá pozornosť. To je podľa môjho názoru jeden z dôvodov, prečo neexistuje viac odbornej literatúry k danej téme. Na Slovensku alebo v Česku sú tieto spisy ťažko dostupné. Preto ich bolo potrebné hľadať v poľských inštitúciách.

Slovníkové a encyklopedické heslá boli nutnosťou aj pri písaní kapitoly o používanej terminológii vo vzťahu k predmetnému dielu. Šlo o významy jednotlivých foriem hudobno-zábavného divadla a ich konfrontáciu s inými odbornými názormi. Pre potreby práce boli zo všetkých dostupných vybrané tie najrelevantnejšie a to heslo *muzikál* z *Hudobno-terminologického slovníka* Jozefa Laboreckého a rovnaké z *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby*, ktoré spracoval český odborník

---

²² Heslo: *GAERTNER Katarzyna*. In: WOLAŃSKI, Ryszard. *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej*. Warszawa: Agencja Wydawnicza MOREX, 1995, s. 55-56.

Heslo: *GAERTNER Katarzyna*. In: WOLAŃSKI, Ryszard. *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej: Pop, rock, jazz, folk. Tom I. A-M*. Warszawa: Agencja Artystyczna MTJ, 2003, s. 116-117.

Heslo: *GAERTNER Katarzyna*. In: WOLAŃSKI, Ryszard. *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej. Tom III. Dyskografia, aneksy*. Warszawa: Agencja Artystyczna MTJ, 2003, s. 74.

²³ Heslo: *Gaertner, Katarzyna*. PANEK, Waclaw. *Encyklopedia muzyki rozrywkowej*. Warszawa: Bertelsman Media Sp. z o. o., 2000, s. 121.

PANEK, Waclaw. *Mały słownik muzyki rozrywkowej*. Warszawa: ZAKR, 1986, 125 s.

²⁴ Heslo: *Na szkle malowane*. In: PANEK, Waclaw. *Encyklopedia muzyki rozrywkowej*. Warszawa: Bertelsman Media Sp. z o. o., 2000, s. 234.

²⁵ Heslo: *Gärtner Katarzyna*. In: DZIĘBOWSKA, Elzbieta (eds.). *Encyklopedia muzyczna PWN. Część biograficzna: efg*. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1987, s. 238.

²⁶ PODHAJSKI, Marek, GOGOL-DROŹNIAKIEWICZ, Barbara, KALINOWSKI, Mirosław. *Polish music. Polish composers 1918-2010*. Lublin: The John Paul II Catholic University of Lublin, 2013, 1344 s.

na muzikál Ivo Osolsobě.²⁷ *Slovník české hudební kultury* poskytol významy pre rovnaké heslo spolu s výrazom *hra se zpěvy*.²⁸

Významný podiel tejto diplomovej práce tvoria aj **hudobno-teoretické spisy**, vzhľadom na tému často interdisciplinárneho charakteru. Či už v Poľsku, na Slovensku alebo Česku, ani v jednej krajine neexistuje mnoho literatúry venujúcej sa čisto hudobnému divadlu. K správne mu uchopeniu témy hlavne v kapitole o dejinnom vývoji spevohry *Na szkle malowane* ju bolo nutné pochopiť v historickom kontexte doby. K tomuto prispel poľský spis z prostredia poľského divadla s názvom *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Teatr widowisko. Przewodnik operetkowy: wodewil, operetka, musical* je akýsi sprievodca dielami, ktoré sa objavili v hudobnom divadle v Poľsku. Ako jediný spomedzi celej použitej odbornej literatúry spolu s knihou *Muzikál* od trojice nemeckých autorov popisuje aj obsahovú stránku spevohry a krátko i život samotnej autorky.²⁹ Množstvo poznatkov reflektujúcich divadelné i politické súvislosti doby na Slovensku poskytli prirodzene skôr teatrologické knihy ako hudobné a to konkrétne spis Pavla Bára *Od operety k muzikálu: zábavněhudební divadlo v Československu po roce 1945*, Jana J. Vaňka *Muzikál v Čechách aneb Velký svět v malé zemi*, kolektívu slovenských autorov s názvom *Slovenské divadlo v 20. storočí* a rozsiahlejšie *Súčasně slovenské divadlo v dobe spoločenských premien: pohľady na slovenské divadlo 1989-2015*.³⁰ V spise *Tváre súčasného slovenského divadla* sa nachádza jedna kapitola

---

²⁷ LABORECKÝ, Jozef. Heslo: *muzikál*. In: LABORECKÝ, Jozef, *Hudobný-terminologický slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, s. 144.

OSOLSOBĚ, Ivo. Heslo: *muzikál*. MATZNER, Antonín, Poledňák, Ivan, Wasserberger, Igor, (eds.) *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. [Díl 1]. Část věcná. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1983, s. 286-288.*

²⁸ PAVLÍČKOVÁ, Jana. Heslo: *muzikál*. In: FUKAČ, Jiří, VYSLOUŽIL, Jiří, (eds.). *Slovník české hudební kultury*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1997, s. 582-583.

FUKAČ, Jiří. Heslo: *hra se zpěvy*. In: FUKAČ, Jiří, VYSLOUŽIL, Jiří, (eds.). *Slovník české hudební kultury*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1997, s. 275.

²⁹ FIK, Marta (eds.). *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Teatr - widowisko*. Warszawa: Instytut Kultury, 2000, 724 s.

KYDRYŃSKI, Lucjan. *Przewodnik operetkowy: wodewil, operetka, musical*. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne SA, 1998, 680 s.

BEZ, Helmut, DEGENHARDT, Jürgen, HOFMANN, Heinz Peter. *Muzikál*. Bratislava: OPUS, 1987, 380 s.

³⁰ BÁR, Pavel. *Od operety k muzikálu: zábavněhudební divadlo v Československu po roce 1945*. Praha: KANT, 2013, Velká řada edice Disk – svazek 25, 298 s.

VANĚK, Jan, J. *Muzikál v Čechách aneb Velký svět v malé zemi*. Praha: První Nakladatelství Knihcentrum, a. s., 1998, 128 s.

MISTRÍK, Miloš (eds.). *Slovenské divadlo v 20. storočí*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1999, 542 s.

KNOPOVÁ, Elena (eds.). *Súčasně slovenské divadlo v dobe spoločenských premien: pohľady na slovenské divadlo 1989-2015*. Vydanie prvé. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2017, 363 s.

venujúca sa výhradne muzikálu. Je do nej zaradené i *Na szkle malowane*, ktoré je tu označené termínom muzikál, podobne ako je tomu i vo vyššie uvedených teatrologických spisoch. Na tomto mieste je však uvedený nesprávny rok uvedenia pôvodnej spevohry na Slovensku a to 1975 namiesto 1974.³¹ *Na szkle malowane* sa vo všetkej tejto uvedenej literatúre vyskytuje len v krátkosti (jedna až dve vety), má charakter skôr informačný a je zaradované viac do skupiny muzikálov ako spevohry. Ani v jednom prípade nie je kritickejšie zhodnocované.

Hlbšiu predstavu o historickom obraze doby bolo potrebné uplatniť v kapitole o jánošíkovej legende ako hlavnom námete spevohry. V rámci toho bola v tejto práci použitá aj **historiografická literatúra**, najmä z oblasti života historickej postavy Juraja Jánošíka. K tomuto účelu poslúžili knihy významného slovenského folkloristu a etnografa Andreja Melicherčíka ako *Jánošík junošík: Juraj Jánošík v ľudových piesňach a povestiach* a *Juraj Jánošík: hrdina protifeudálneho odboja slovenského ľudu*.³² Okrem toho mali na formovaní spomínanej kapitoly významný podiel aj knihy *Zbojnícke variácie* Milady Pískovej a *Jánošík: obraz zbojníka v národnej kultúre* Viery Gašparíkovej, ktoré výrazne rozšírili obzory chápania zbojníctva a samotnej osoby Juraja Jánošíka nielen na Slovensku, ale i Česku, Poľsku a v iných krajinách.³³ Tým pomohli pochopiť podstatu výnimočnosti diela ako takého.

Z **kvalifikačných prác** existuje len jedna, ktorá sa zaoberá danou témou a tou je práca Natálie Jaburkovej s názvom *Rekonštrukcia inscenácie Na skle malované z roku 1974* z Vysokej školy múzických umení v Bratislave zo študijného odboru teórie a kritiky divadelného umenia. Samotný pôvod spisu určuje, že sa jedná o teatrologický text a je vôbec polemizujúce, či ho možno zaradiť do kategórie kvalifikačných prác, nakoľko sa jedná o ročníkovú prácu, s veľmi minimálnym akademickým slovníkom. Každopádne, je to jediný existujúci rozsiahlejší text, ktorého predmetom je práve *Na szkle malowane*. Zaoberá sa však len jedinou inscenáciou a to tou zo Slovenského národného divadla z roku 1974 pod režisérskou taktovkou Karola L. Zachara. I keď sa tomuto významnému

---

³¹ INŠTITORISOVÁ, Dagmar, ORAVEC, Peter, BALLAY, Miroslav. *Tváre súčasného slovenského divadla*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2006, 342 s.

³² MELICHERČÍK, Andrej. *Jánošík junošík: Juraj Jánošík v ľudových piesňach a povestiach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1963, 224 s.

MELICHERČÍK, Andrej. *Juraj Jánošík: hrdina protifeudálneho odboja slovenského ľudu*. 2. preprac. a dopl. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Osveta, 1963, 176 s.

³³ PÍSKOVÁ, Milada. *Zbojnícke variácie*. Opava: Slezská univerzita. Filozoficko-prirodovědecká fakulta, 1997, 106 s.

GAŠPARÍKOVÁ, Viera. *Jánošík: obraz zbojníka v národnej kultúre*. Editor Hana KOSTOLANSKÁ. Bratislava: Tatran, 1988, 289 s.

predstaveniu táto diplomová práca venuje hojne, neboli v nej použité poznatky z tohto ročníkového spisu nakoľko nedisponuje odbornými poznatkami. Bola iba akousi cestou k získaniu ďalšej potrebnej literatúry.³⁴

Ostatné zdroje

Keďže existuje relatívne málo publikovaných informácií k danej téme, bolo potrebné ich konfrontovať aj s tými, ktoré sú online, teda s **internetovými zdrojmi**. Za najprínosnejšie a najviac využívané v tejto práci považujem online databázy o poľských divadlách, ktoré sa informačne medzi sebou výrazne prelínajú a disponujú údajmi o premiérach všetkých hier Gärtner. Tiež obsahujú aj biografické údaje o skladateľke a niekoľko článkov k danej téme. Konkrétne sa jedná o online verziu *Encyklopedia teatru polskiego* a server, ktorý sprostredkúva Insytut teatralny vo Warszawie, *E-teatr.pl*.³⁵ Ďalej sem možno zaradiť aj internetové stránky Biblioteki polskiej piosenki. Obsahujú totiž relatívne rozsiahle heslo o Gärtner, Bryllovi a iných osobnostiach poľskej populárnej hudby. Takisto z nich možno získať i bibliografické údaje rôzneho druhu.³⁶ Online databáza vydaných hudobných nosičov z celého sveta zahŕňa server *Discogs.com*.³⁷ Výrazne prispela k tejto diplomovej práci, nakoľko množstvo nosičov s hudbou Gärtner je dnes veľmi ťažko dostupná a dá sa povedať, že temer nepredajná v hudobných obchodoch. Na to nadväzuje vyhľadávanie ich dostupnosti na najznámejšom videoportáli *Youtube.com*, vďaka ktorému bolo možné sa k takýmto materiálom dostať a vypočuť si ich skrz internet. Táto webová stránka je tiež zdrojom mnohých video rozhovorov a rôznych TV spotov so samotnou Gärtner. Obsahuje aj niektoré divadelné záznamy a ich zosrihy z predstavení *Na szkle malowane*.³⁸ Z ďalších internetových zdrojov boli v tejto práci hojne využívané aj rôzne online zahraničné články a rozhovory so skladateľkou, hlavne v kapitole venujúcej sa jej životu a tvorbe.

Na záver tohto textu chcem ešte spomenúť, že kontaktovaná bola i Katarzyna Gärtner. Bohužiaľ, i napriek vzájomnému kontaktu sa nepodarilo so skladateľkou stretnúť osobne.

---

³⁴ JABURKOVÁ, Natália. *Rekonštrukcia inscenácie Na skle maľované z roku 1974*. Bratislava:

Divadelná fakulta Vysoké školy múzických umení. Vedúci práce Mgr.art. Sláva Daubnerová, 26 s.

³⁵ *Encyklopediateatru.pl* Dostupné na www: <<http://www.encyklopediateatru.pl>>.

E-teatr.pl Dostupné na www: <<http://www.e-teatr.pl>>.

³⁶ *Bibliotekapiosenki.pl* Dostupné na www: <<http://www.bibliotekapiosenki.pl>>.

³⁷ *Discogs.com* Dostupné na www: <<http://www.discogs.com>>.

³⁸ *Youtube.com* Dostupné na www: <<http://www.youtube.com>>.

1. Katarzyna Gärtner: život a dielo

Meno Katarzyny Gärtner je mnohým (nielen) poľským poslucháčom dobre známe. Napriek tomu sa však táto skladateľka doposiaľ nedočkala vlastnej monografie alebo akéhokoľvek systematického spisu o jej živote a tvorbe.³⁹ Počas vyše päťdesiatich rokov svojej skladateľskej činnosti, ktorá pokračuje až dodnes, za sebou zanecháva rozsiahle dielo, ktoré je, mimo iné, i žánrovo veľmi rozmanité. Jej tvorivá činnosť nedosiahla úspech len v jej rodnej krajine – Poľsku, ale i v krajinách za jeho hranicami: v Slovenskej a Českej republike, Nemecku, Rusku, atď. Nakoľko sa táto diplomová práca zaoberá dielom, ktorého je spoluautorkou, je nutné najskôr spracovať a zoznámiť čitateľa s jej osobou. Úlohou tohto textu je teda predstaviť jej osobnosť, priblížiť jej skladateľskú činnosť a nahliadnuť do jej diela. Jeho charakter je predovšetkým informačný, nakoľko detailnejší analytický pohľad na jednotlivé kompozičné špecifiká skladateľky si vyžaduje osobitý výskum. Za cieľ si kladie čitateľa chronologicky oboznámiť s tvorbou Gärtner, postihnúť základné udalosti a skutočnosti z jej života, ktoré mali vplyv na jej hudobnú inšpiráciu a v neposlednom rade z daných zistení aj charakterizovať jej kompozičný štýl.

Katarzyna Gärtner sa narodila 22. 2. 1942 v Myśleniciach, v malom meste neďaleko Krakowa.⁴⁰ Jej otec Kazimier bol multiinštrumentalistom, ktorý ešte pred vojnou viedol kapelu Jazz Halama.⁴¹ Jej matka hrala na mandolíne a príležitostne písala básne. Už ako štrnásťročná napísala pieseň k známym cyklistickým pretekom zvaným *Wyścigu Pokoju*, za ktorú v roku 1956 získala aj ocenenie.⁴² Pochádzala teda z umeleckej rodiny, ktorá ju v jej talente podporovala. Vyrastala na území Sliezska, čo malo na jej hudobnú tvorbu tiež vplyv. Folklor z tejto oblasti sa odráža aj v niektorých jej kompozíciách. Zlomovým bodom v smerovaní jej ešte len začínajúcej kariéry skladateľky bolo štúdium na Średnią Szkołę Muzyczną v Krakove v odbore v hre na piano.⁴³ Jej učiteľkou kompozície a klavíra bola poľská skladateľka a pianistka Krystyna Moszumańska-Nazar, o ktorej sa v jednom rozhovore vyjadrila, že v začiatkoch

---

³⁹ Priezvisko skladateľky sa v literatúre, archívoch alebo na internete vyskytuje aj v podobe ako Gaertner, Gertner alebo Gartner.

⁴⁰ Gaertner, Katarzyna. In: *Bibliotekapiosenki.pl* [online databáza]. © 2007-2019 Biblioteka Polskiej Piosenki [cit. 8. 5. 2018]. Dostupné z: https://bibliotekapiosenki.pl/osoby/Gaertner_Katarzyna

⁴¹ MICHALSKI, Dariusz. Na szkle malowane – znów oklaskiwane. *Sztandar Młodych*. Warszawa: SM – Media Spółka Akcyjna, 1993, č. 220, neoznačené.

⁴² KĘDRACKI, Janusz. Mój największy przebój? Jak mnie zmuszają, to mówię, że „Małgośka“. *Gazeta Wyborcza (Kielce)*. Warszawa: Agora SA, 2016, č. 170, s. 4.

⁴³ WOLAŃSKI, Ryszard. Heslo: *Gaertner, Katarzyna*. In: WOLAŃSKI, Ryszard. *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej*. Warszawa: Agencja Wydawnicza MOREX, 1995, s. 55.

svojej kompozičnej činnosti písala skladby pod jej vplyvom.⁴⁴ Na hudobnej škole si teda prešla klasickým hudobným vzdelaním, poznala tvorbu Bacha, Mozarta, Beethovena i Chopina, no práve na tejto škole sa zoznámila s ďalšími vtedy ešte neznámymi poľskými hudobníkmi ako Andrzej Dąbrowski, Wojtek Karolak, Wacek Kisielewski a Marek Tomaszewski, ktorí ju priviedli k jazzu.⁴⁵ Svoje umelecké vlohy začala naplno rozvíjať v praxi už ako šestnásťročná, kedy sa stala členkou jazzových amatérskych skupín New York Quartet a Old Time Band, kde zastávala pozíciu klaviristky. K tomu sa viaže i účasť na jazzovom festivale Zaduski Jazzowe v Krakowe v roku 1958, o rok neskôr účasť na hudobnom tábore Jazz Camping v Kalatówkach a účasť na koncertoch Medzinárodného jazzového festivalu Jazz Jamboree vo Warszawe.⁴⁶ Práve zúčastňovanie sa na týchto projektoch jej poskytlo možnosť zoznámiť sa a hudobne sa angažovať s prednými predstaviteľmi poľského jazzu ako sú Andrzej Kurylewicz, Jerzy Matuszkiewicz, Zbigniew Namysłowski a Andrzej Trzaskowski.⁴⁷ S prvými dvoma menovanými neskôr hrávala v klube Hybrydy vo Varšave, známom študentskom klube, mieste, kde sa od polovice päťdesiatych rokov stretávali dnes už poprední poľskí literáti, hudobníci, filmári a divadelníci.⁴⁸ Gärtner sa teda v období svojho dospievania najviac inšpirovala jazzom, o ktorý sa zaujímal aj z praktickej stránky. Vo vízií lepších umelecko-pracovných možností po ukončení školy v Krakowe odišla do Warszawy. Dvakrát sa tam hlásila na univerzitu, kde chcela študovať skladbu, no ani jedenkrát ju neprijali.⁴⁹ Jej ďalšie štúdium je veľmi nejasné a snáď o ňom vie len ona sama. V jednom rozhovore sa zmienila, že získala štipendiu na štúdium do Londýna a neskôr

---

⁴⁴ SIRLECKI, Michał. Katarzyna Gaertner. In: *Madeinswietokrzyskie.pl* [online]. Fundacja Możesz Więcej. [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z: <http://madeinswietokrzyskie.pl/katarzyna-gaertner-lekcjach-był-ragtime-a-przerwach-boogie-woogie/>

⁴⁵ KĘDRACKI, Janusz. Mój największy przebój? Jak mnie zmuszają, to mówię, że „Małgośka“. *Gazeta Wyborcza (Kielce)*. Warszawa: Agora SA, 2016, č. 170, s. 4.

⁴⁶ WOLAŃSKI, Ryszard. Heslo: *Gaertner, Katarzyna*. In: WOLAŃSKI, Ryszard. *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej*. Warszawa: Agencja Wydawnicza MOREX, 1995, s. 55.

JAZZ CAMPING Kalatówki 1959 – film dokumentalny WFDiF. *Youtube.com* [online]. [cit. 8. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=v2icRUxgeFU>

Medzinárodný festival Jazz Jamboree patril v tej dobe medzi najväčšie v Európe a organizovalo ho Polskie stowarzyszenie jazzowe.

PANEK, Waclaw. Heslo: *Polskie stowarzyszenie jazzowe*. In: PANEK, Waclaw. *Mały słownik muzyki rozrywkowej*. Warszawa: ZAKR, 1986, s. 88.

⁴⁷ WOLAŃSKI, Ryszard. Heslo: *Gaertner, Katarzyna*. In: WOLAŃSKI, Ryszard. *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej*. Warszawa: Agencja Wydawnicza MOREX, 1995, s. 55.

⁴⁸ Klub Hybrydy. Tam w latach 60. chodziło się „popodrywać dziewczyny i pograć w brydża“. In: *Warszawa.naszemiasto.pl* [online]. Polska Press sp. z. o. o., 26. 10. 2016. [cit. 8. 5. 2018]. Dostupné z: <http://warszawa.naszemiasto.pl/artukul/klub-hybrydy-tam-w-latach-60-chodzilo-sie-popodrywac,3897994,artgal,t,id,tm.html>

⁴⁹ MICHAŁSKI, Dariusz. Na szkole malowane – znów oklaskiwane. *Sztandar Młodych*. Warszawa: SM – Media Spółka Akcyjna, 1993, č. 220, neoznačené.

i do Švajčiarska.⁵⁰ Ryszard Wolański sa vo svojom spise *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej* vyjadruje, že v rokoch 1969-1970 bola štipendistkou Ministerstva kultúry a umenia (MKiS), neskôr medzi 1976-1977 zase British Council.⁵¹ Toto sú jediné dostupné informácie, ktoré sa k tejto téme vyjadrujú. Bohužiaľ, nie je známe, čo presne tam študovala a ani akým aktivitám sa tam venovala.

Od roku 1960 pôsobila v Estrade Rzeszowskej, v kultúrno-umeleckej organizácii, ako hudobná koordinátorka a klaviristka, ktorá sprevádzala rôznych umelcov na koncertoch. Okrem profesionálneho muzicírovania sa tu taktiež začala angažovať i kompozične, práve na tomto mieste sa naplno začala rozvíjať jej kariéra hudobnej skladateľky – začala komponovať hudbu k poetickým koncertom prevažne z oblasti populárnej hudby, ktoré i organizovala.⁵² Táto práca ju priviedla k mnohým kontaktom z hudobno-umeleckého sveta. V roku 1961 sa tak začlenila do skupiny Klipsy, ktorá sprevádzala významného poľského pesničkára Mieczysława Foggowa.⁵³ Popri práci v Estrade sa začala angažovať aj ako vedúca tejto skupiny. I napriek týmto pracovným funkciám sa však aj naďalej venovala svojej kompozično-tvorivej činnosti. Fogg ako jeden z prvých a najdôležitejších predstaviteľov tradičnej poľskej populárnej piesne sa prirodzene držal tohto žánru. Gärtner však viac lákala hudba, ktorá v tom čase bola ešte len v zrode svojho bytia a popularity v Poľsku (a vlastne aj v krajinách celého Východného bloku) a to konkrétne bigbít. Možno i to bol dôvod, prečo začala „rebelovať“ a prečo ju z Foggovej skupiny nakoniec vyhodili: improvizovala a nehrala z nôt to, čo mala. Podobný osud ju čakal aj v Chóre Czejanda.⁵⁴ Od roku 1962 sa naplno venuje komponovaniu pre poľských interpretov populárnej hudby.⁵⁵

---

⁵⁰ KĘDRACKI, Janusz. Mój największy przebój? Jak mnie zmuszają, to mówię, że „Małgośka“. *Gazeta Wyborcza (Kielce)*. Warszawa: Agora SA, 2016, č. 170, s. 4.

⁵¹ WOLAŃSKI, Ryszard. Heslo: *Gaertner, Katarzyna*. In: WOLAŃSKI, Ryszard. *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej*. Warszawa: Agencja Wydawnicza MOREX, 1995, s. 55.

⁵² KÓSCIUKIEWICZ, Kazimierz. Heslo: *Gaertner (Gärtner), Katarzyna*. In: PODHAJSKI, Marek, GOGOL-DROŻNIAKIEWICZ, Barbara, KALINOWSKI, Mirosław. *Polish music. Polish composers 1918-2010*. Lublin: The John Paul II Catholic University of Lublin, 2013, s. 466.

PASSENT, Agata, BORKOWSKY, Jan. *Wielki śpiewnik Agnieszki Osieckiej t. VIII*. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne SA, 2007, neuvedené.

Estrada Rzeszowska je kultúrna inštitúcia, ktorá sa od roku 1958 zaoberá organizovaním hudobného života v Rzeszowe (koncerty, festivaly, recitály,...).

O nas. *Estrada.rzeszow.pl* [online]. [cit. 8. 5. 2018]. Dostupné z: <http://estrada.rzeszow.pl/o-nas/>

⁵³ WOLAŃSKI, Ryszard. Heslo: *Gaertner, Katarzyna*. In: WOLAŃSKI, Ryszard. *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej*. Warszawa: Agencja Wydawnicza MOREX, 1995, s. 55.

PANEK, Waclaw. Heslo: *Piosenka polska*. In: PANEK, Waclaw. *Mały słownik muzyki rozrywkowej*. Warszawa: ZAKR, 1986, s. 82.

⁵⁴ KĘDRACKI, Janusz. Mój największy przebój? Jak mnie zmuszają, to mówię, że „Małgośka“. *Gazeta Wyborcza (Kielce)*. Warszawa: Agora SA, 2016, č. 170, s. 4.

⁵⁵ PANEK, Waclaw. Heslo: *Piosenka polska*. In: PANEK, Waclaw. *Mały słownik muzyki rozrywkowej*. Warszawa: ZAKR, 1986, s. 82.

Jej prvý veľký úspech je spojený s piesňou *Tańczące Eurydyki*, ktorú napísala už vo svojich devätnástich rokoch, na slová Ewy Rzemienieckej a Andrzeja Wojciechowského. Skladateľka ju pôvodne napísala pre Helenu Majdaniec – organistku kapely Klipsy, ktorá sa neskôr stala známejšou ako speváčka kapely Niebiesko-Czarni.⁵⁶ Majdaniec ju po prvýkrát verejne prezentovala na Festivale mladých talentov v Szczecinie v roku 1962. Avšak podľa slov samotnej Gärtner sa po tomto vystúpení obe mladé umelkyne zhodli, že táto pieseň jednoducho nie je vhodná pre Majdaniec a že bude lepšie, ak ju Gärtner ponúkne niekomu inému.⁵⁷ Tak pieseň ostala voľná. Skladateľka sa prostredníctvom svojej práce v Estrade dozvedela o mladej začínajúcej speváčke menom Anna German a ponúkla pieseň jej. Tá ju v roku 1964 zaspievala na Festivale poľskej piesne v Opole a za jej interpretáciu získala German druhé miesto. V ten istý rok ju prezentovala aj na Medzinárodnom festivale piesne v Sopote, na ktorom sa, mimo iné, pravidelne zúčastňovali aj československí umelci, a kde obhájila prvú priečku v kategórii najlepších skladieb.⁵⁸ Úspech s touto piesňou priniesol German veľkú slávu. Nielenže sa ňou začala jej veľká hudobná a filmová kariéra doma i v zahraničí, ale v literatúre sa často vyskytuje zmienka, že práve *Tańczące Eurydyki* sú najväčším hitom, aký kedy German mala, hitom, ktorý jej zaručil celonárodné povedomie. Táto pieseň jej priniesla tak veľkú popularitu, že jej mytologický názov sa dokonca odráža aj na pomenovaniach rôznych kníh, filmov alebo festivalov súvisiace s jej osobou dodnes.⁵⁹ Od tohto debutu zložila Gärtner pre German približne tridsať ďalších piesní, medzi najznámejšie patria *Zakwitne*

PODRAZA, Rafał. *Helena Majdaniec: Jutro będzie dobry dzień*. Warszawa: Wydawnictwo W. A. B., 2015, s. 98.

⁵⁶ WOLAŃSKI, Ryszard. Heslo: *Majdaniec, Helena*. In: WOLAŃSKI, Ryszard. *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej*. Warszawa: Agencja Wydawnicza MOREX, 1995, s. 127.

POPRAWA, Jan. Heslo: *Gärtner, Katarzyna*. In: DZIĘBOWSKA, Elżbieta (eds.). *Encyclopedia muzyczna PWM: cześć biograficzna*. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1987, s. 238.

⁵⁷ PRYZWAN, Mariola. *Tańcząca Eurydyka. Wspomienka o Annie German*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 2008, s. 36.

⁵⁸ PASSENT, Agata, BORKOWSKY, Jan. *Wielki śpiewnik Agnieszki Osieckiej t. VIII*. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne SA, 2007, neuvedené.

O účasti naši interpretov na festivale v Sopote je možné sa dozvedieť z dobových časopisov ako sú *Gramorevue*, *Melodie*, *Hudobný život* atď.

⁵⁹ PRYZWAN, Mariola. *Anna German o sobie*. Kraków: Wydawnictwo MG, 2012, s. 44.

HRYNIEWICZ, Agnieszka. *Tańczące Eurydyki czyli Festiwal im. Anny German w Zielonej Górze. Piosenka*. Kraków: 2007, roč. 2, č. 2 (6), s. 78.

Anna German – Biografia. *Bibliotekapolskiejpiosenki.pl* [online databáza]. © 2007-2018 Biblioteka Polskiej Piosenki [cit. 9. 5. 2018] Dostupné z: http://bibliotekapiosenki.pl/osoby/German_Aнна/biografia Konkrétne sa jedná napríklad o festival zasvätený interpretácii a tvorivej aranžérskej práci piesní Anny German, ktorý sa od roku 2002 koná v Zielonej Górze. Biografia Anny German, ktorú spracovala Mariola Pryzwan tiež nesie rovnomerný názov *Tańczące Eurydyki*. Možno sem zaradiť aj biografické filmy *Powrót Eurydyki* (réžia Mariusz Walter) a *Eurydyki placzące* (réžia Ryszard Ray-Zawadzki) a mnohé iné.

róza alebo *A jeżeli mnie pokochasz*.⁶⁰ Takmer celý album s názvom *Recital Piosenek* z roku 1967 obsahuje piesne výhradne z pera Gärtner.⁶¹ Tá sa v rozhovore pre poľský denník *Gazeta Wyborcza* vyjadrila, že nielenže pre German skladala piesne, ale tiež s ňou koncertovala, kde ju sprevádzala na piano a pracovala s ňou v nahrávacom štúdiu.⁶² Táto kooperácia znamenala pre obe umelkyne dôležitý začiatok ich niekoľkoročnej vzájomnej spolupráce, ktorá trvala až do smrti German v roku 1982 a ktorá priniesla množstvo hudobných plodov i v podobe rôznych ocenení.

Po debute s *Tańcząca Eurydyki* sa Gärtner kariéra skladateľky dobre rozbehla a tá nechcela ostať len pri písaní piesní. Koncom šesťdesiatych rokov napísala jedno zo svojich najdôležitejších a umelecky najhodnotnejších diel, ktoré počas svojho života napísala – bigbítovu omšu s názvom *Msza beatowa „Pan przyjacielem moim“*. Jej premiéra sa uskutočnila v januári v roku 1968 v kostole sv. Kryštofa v Podkowie Leśnej pri Warszawe. Biblické texty upravil Kazimier Grześkowiak a Joanna Kulmowa. Podľa o. Leona Kantorskeho, vtedajšieho kňaza farnosti v Podkowie Leśnej, to bola práve idea samotnej Gärtner zrealizovať dielo tohto charakteru v kostole. Výsledkom bola prvá omša v Poľsku a vôbec jedna z prvých na svete, ktorá kombinuje rockovú hudbu v niektorých pasážach až s psychedelickými časťami, jazzom s chorálnymi názvukmi a polyfóniou na slová zbožného charakteru, ktorá sa hrala, resp. ktorá sa hrá dodnes. V dobe svojho vzniku sa bežne hrala nielen v kostoloch, ale i vo filharmóniách.⁶³ Okrem častí propria (Introitus, Graduale, Communio) a ordinária (Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Agnus Dei) sa skladá i z troch pastorál – *Chwalcie imię Pana, Przyjaciele Moi* a *Historia o Bożym narodzeniu*. Obsadenie omše je až na organ – inštrument typický pre kostoly, charakteristické pre rockovú skupinu: spev, gitara, sprevádzajúca gitara, basová gitara a bicia súprava.⁶⁴ Za interpretov svojho diela si skladateľka vybrala mladú kapelu

---

⁶⁰ PRYZWAN, Mariola. *Tańcząca Eurydyka. Wspomienka o Annie German*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 2008, s. 57.

⁶¹ Anna German – *Recital Piosenek*. *Discogs.com* [online databáza]. © 2018 Discogs® [cit. 9. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.discogs.com/Anna-German-Recital-Piosenek/release/4002975>

⁶² KĘDRACKI, Janusz. Mój największy przebój? Jak mnie zmuszają, to mówię, że „Małgośka“. *Gazeta Wyborcza (Kielce)*. Warszawa: Agora SA, 2016, č. 170, s. 4.

⁶³ Archiwum Śląskiej Kultury Muzycznej Katowice, sign. 71 Pm, Państwowa Filharmonia we Wrocławiu - informačný bulletin.

KNAPPOVÁ, Hana. 10 dnů Katarzyny Gärtner. *Brněnský večerník*. Brno, 1972, roč. 5, č. 56, s. 2.

Sama skladateľka sa v jednom rozhovore priznala, že počas svojich štúdií v Londýne sa stretla s Johnom Lennonom, ktorému darovala výtlačok svojej *Msze beatowej* a jeho reakciou bol údiv nad týmto dielom, pretože neveril, že niečo tak pokrokové sa píše a hráva v Poľsku.

SOBKOWICZ, Ewa. Katarzyna Gärtner. In: *Ewa Sobkowicz Blog – Kultura, media, moda z Lublina i nie tylko* [online blog]. 15. 3. 2013 [cit. 20. 3. 2019]. Dostupné z: <http://ewasobkowicz.pl/katarzyna-gartner/>

⁶⁴ GÄRTNER, Katarzyna. *Msza beatowa: Pop mass*. [partitúra] 1. vyd. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1970.

Czerwono-Czarni, ktorá už v tom čase patrila medzi najlepšie rockové kapely v Poľsku. *Msza beatowa* ich popularitu len znásobila. Nakoľko sa svojho prevedenia dočkala aj vo Švajčiarsku, NDR, USA a Českej republike, dielo Gärtner sa dostalo i do týchto oblastí. V bývalej NDR dokonca vyšla LP po vzore platne vydanéj s nahrávkami Czerwono-Czarnych v Poľsku.⁶⁵ *Msza* koncom šesťdesiatych rokov minulého storočia iste zasiala semeno inšpirácie mnohým iným umelcom, ktorým Gärtner mohla byť v tejto „novej forme“ vzorom. V roku 2018, teda na päťdesiate výročie premiéry *Mszy beatowej* v Podkowie Leśnej a zároveň sté výročie o. Leona Kantorskeho, ktorý sa významne pričínal k realizácii tohto diela, sa na rovnakom mieste uskutočnilo jej opätovné prevedenie, pre ktoré sama Gärtner hudbu svojej *Msze beatowej* zrevidovala.⁶⁶ V rámci väčších hudobných foriem bola táto omša prvým významným úspechom skladateľky, s ktorým sa jej meno spája až dodnes. Aj napriek výnimočnosti tohto diela sa doteraz nedočkalo širšej analýzy a výskumu zo strany muzikológov.⁶⁷

Tańczące Eurydyki a aj úspech *Msze* otvorili Gärtner dvere do (nielen) poľského hudobného sveta a tak začala komponovať piesne aj pre iných popredných predstaviteľov poľskej populárnej hudby, ako je napríklad Czesław Niemen, Jolanta Borusiewicz, Kazimier Greškowiak, Jacek Lech, Ryszard Riedl, Urszula Sipińska, Urszula a Tadeusz Woźniakovi, skupina Czerwono-Czarny, Dwa Plus Jeden, Partita, atď., nie však v takom veľkom rozsahu ako pre German.⁶⁸ Jednou z najdlhších a najprínosnejších hudobných kolaborácií jej kariéry bola kooperácia s predstaviteľkou poľského pop-rocku a folku Marylou Rodowicz, ktorá sa začala v roku 1972 a ktorá trvá s prestávkami dodnes. Gärtner zaistila Rodowicz podobný osud ako German – je autorkou hitu, ktorý Rodowicz preslávil a ktorý je spätý s jej menom až do dnešnej doby.

---

⁶⁵ GASZYŃSKI, Marek. *Mocne uderzenie Czerwono-Czarni. Mocne uderzenie Niebiesko-Czarni*. Warszawa: Prószyński i S-ka, 2008, s. 125-127.

WOLAŃSKI, Ryszard. Heslo: *Gaertner, Katarzyna*. In: WOLAŃSKI, Ryszard. *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej*. Warszawa: Agencja Wydawnicza MOREX, 1995, s. 55.

Katarzyna Gärtner – Beat-Messe – Der Herr ist mein Freund. *Discogs.com* [online databáza]. © 2018 Discogs® [cit. 11. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.discogs.com/Katarzyna-Gaertner-Beat-Messe-Der-Herr-Ist-Mein-Freund/release/2532866>

⁶⁶ TUSIŃSKI, Artur. *Msza beatowa po 50 latach*. In: *Arturtusinski-podkowa.pl* [online]. WordPress. [cit. 22. 3. 2019]. Dostupné z: <http://arturtusinski-podkowa.pl/msza-beatowa-50-latach/>

Podkowa Leśna – fragmenty mszy beatowej 15.04.2018r. *Youtube.com* [online]. [cit. 22. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=HWgQ4IjSWrQ>

MICHAŁSKI, Dariusz. *Na szkle malowane – znów oklaskiwane. Sztandar Młodych*. Warszawa: SM – Media Spółka Akcyjna, 1993, č. 220, neoznačené.

⁶⁷ Ešte donedávna bola celá pôvodná nahrávka *Mszy beatowej* dostupná na *Youtube.com*. Dnes sa tam nachádzajú iba niektoré jej časti. Možno si ju však v celej forme vypočuť na *Gloria.tv*.

⁶⁸ WOLAŃSKI, Ryszard. Heslo: *Gaertner, Katarzyna*. In: WOLAŃSKI, Ryszard. *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej*. Warszawa: Agencja Wydawnicza MOREX, 1995, s. 55.

Jedná sa o známu pieseň s názvom *Małgoška*, pieseň, ktorá vyšla v roku 1973 a ktorá veľmi výrazne rezonuje v análoch dejín poľskej populárnej hudby.⁶⁹ Aj samotná Gärtner ju považuje za najväčší hit, ktorý kedy zložila.⁷⁰ Nielenže úspech zožala vo svojej rodnej zemi, jej melodická linka je známa i na našom území. V ten istý rok vyšla v českom preklade Jiřiny Fikejzovej s refrénom: Říkají: Markétko, zpívej si Markétko/slz plný džbán už to vzdej/přej mu tu zábavu, hod' smutky za hlavu/dej na nás, dej na nás, dej. V tejto verzii s českými slovami ju prebrala Marie Rottrová, ktorá ju zaradila do svojho repertoáru, vydala ako singel a dokonca aj natočila oficiálny videoklip.⁷¹ V poľskej verzii ju ešte spievala i Helena Vondráčková a to najmä na spoločných koncertoch s Rodowicz.⁷² Pri tejto téme je potrebné sa na chvíľu zastaviť, pretože bola veľmi pozoruhodným zistením výskumu. Faktom je, že českí i slovenskí interpreti populárnej piesne za minulého režimu pomerne často zaraďovali do svojho repertoáru cudzokrajné piesne vo vlastnom preklade, či už anglické, ruské, talianske poľské a iné. Zaujímavosťou je, že najmä v sedemdesiatych rokoch mnohí z nich prespievali práve piesne Gärtner a následne ich vydali buď ako single alebo ako súčasť celého playlistu na danom hudobnom nosiči. Zároveň niektoré z nich vydával i Supraphon a Panton vo forme notovej partitúry. Z poľskej strany nebolo mnoho autorov hudby, ktorí svojou tvorbou „prispievali“ aj do okruhu československej populárnej hudby.⁷³ Na základe prieskumu internetových databáz, ktoré disponujú potrebnými informáciami inak veľmi ťažko dosiahnuteľnými, bolo možné zistiť, že spomedzi poľských reprezentantov sa práve tvorba Gärtner výrazne odrazila hlavne medzi českými umelcami. Ako prvé vyšli piesne

---

⁶⁹ WOLAŃSKI, Ryszard. Heslo: *Gaertner, Katarzyna*. In: WOLAŃSKI, Ryszard. *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej*. Warszawa: Agencja Wydawnicza MOREX, 1995, s. 55.

Nejenom Polskem. *G: noviny ze světa hudby a zvuku*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1974, roč. 10, č. 8, neoznačené.

Rovnakú pieseň prespievala Rodowicz i v nemčine pod názvom *Marja*.

⁷⁰ KĘDRACKI, Janusz. Mój największy przebój? Jak mnie zmuszają, to mówię, że „Małgoška“. *Gazeta Wyborcza (Kielce)*. Warszawa: Agora SA, 2016, č. 170, s. 4.

⁷¹ HÖRBINGER, E. Sopoty písničkové i gramofonové. *G: noviny ze světa hudby a zvuku*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1973, roč. 9, č. 10, s. 9.

Márie Rottrová – Markétka/ Až přijde tvůj čas. *Discogs.com* [online databáza]. © 2018 Discogs® [cit. 9. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.discogs.com/Marie-Rottrová-Markétka-Až-Přijde-Tvůj-Čas/release/1984082>

Marie Rottrová – Markétka (Oficiální video). *Youtube.com* [online]. [cit. 19. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=nQZIKbSwKsA>

⁷² ROHÁL, Robert. Maryla Rodowicz a Helena Vondráčková zaspívajú na spoločné show v poľské Poznani. In: *Novinky.cz* [online]. © 2019 Seznam.cz, a. s., 12. 2. 2016. [cit. 19. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/vase-zpravy/zahranici/polsko/3440-35845-maryla-rodowicz-a-helena-vondrackova-zaspivaji-na-spolecne-show-v-polske-poznani.html>

Na videoportáli *Youtube.com* sa nachádza množstvo videí z ich spoločného vystúpenia s predmetnou piesňou.

⁷³ Patrili medzi nich napr. Andrzej Zieliński, Jerzy Krzemiński, Andrzej Mikolajczak, Janusz Krug a pod.

z predmetného diela, zo spevohry *Na szkle malowane*. V roku 1972, teda v čase, kedy sa ešte len po prvýkrát dostala na československé divadelné dosky, sa objavila kvalitne spracovaná jazzová úprava piesne *Kolibaj się, kolibaj* v podaní Heleny Vrtichovej pod názvom *Povídej mi, povídej*, ku ktorej natočila i videoklip. O rok neskôr vyšli dve textovo i hudobne rozličné verzie piesne *Nie zmogła go sila* z rovnomernej spevohry. Jedna ako duet *Nezmohła ho chůwa* v podaní Yvetty Simonovej a Milana Chladila v názvukoch country štýlu a druhá tiež v podaní dvojice Martha a Tena Elefteriadu so Skupinou Aleše Sigmunda s názvom *Ráćte vstoupit dále*. Tieto piesne sú zvláštnou výnimkou, pretože pochádzajú z hudobno-dramatického diela, ktoré má na našom území svoj určitý charakteristický preklad, ktorý sa bežne používa pri jeho divadelnom spracovaní. Spomínané tri však vychádzajú z prekladu vlastného, ktorý funguje mimo spevohru. Pôsobia teda svojbytné, i keď hudobný základ je rovnaký. Ďalšími piesňami z pera Gärtner, ktoré v sedemdesiatych rokoch dobyli i Československo je *Vojenská písnička* Hany Talpovej v origináli ako *Gdy piosenka szła do wojska* alebo verzia piesne *Kochaniem, pragnieniem*, ktorú pod českým prekladom *Zůstane lásky žár* spieva Věra Špinarová. Obe vyšli v roku 1973. Spolu s piesňou *Jednou úsměv – jednou pláč* od Evy Hurychovej zo sedemdesiateho deviateho v pôvodnom poľskom znení ako *Diabeł i raj* a tiež už spomínanou *Małgoškou* patria do kategórie najväčších hitov Maryly Rodowicz, ktoré pre ňu napísala Gärtner a ktoré sa stali jej hlavným poznávacím znamením.⁷⁴ Karel Černoš so skupinou Akvarel a pre zmenu predstaviteľka slovenskej populárnej hudby Marcela Laiferová si od skladateľky vybrali rovnakú pieseň s názvom *Kołyśanka matki*. V Poľsku túto pieseň preslávila skupina Dwa Plus Jeden a je jednou z piesní dôležitého diela Gärtner *Zagrajcie nam dzisiaj, wszystkie srebrne dzwony*, o ktorom ešte bude podrobnejší výklad.⁷⁵ V českom podaní je známa ako *Bezpečí*, v tom slovenskom ako *Spi mój synček*. Prvá vyšla verzia česká v 1976 a o rok neskôr tá slovenská. Všetky tri majú veľmi podobný zvuk, v ktorom pozvoľný rytmus udáva basová gitara s bicou zložkou. Aranžmán jednotlivých verzií sa od seba teda nijako výrazne neodlišuje. Jana Kratochvílová spopularizovala až dve piesne Gärtner a to *Urodzajny rok*, teda *Rok* a *Co jej mogłes dać* ako českému publiku dobre známy *Starý šenk*. Medzi posledné, ktoré sa dostali za poľské hranice k nám patrí *Trzeba mi wielkiej wody*. Pod názvom *Poutník*

---

⁷⁴ PANEK, Waclaw. Heslo: *Rodowicz, Maryla*. In: PANEK, Waclaw. *Encyklopedia muzyki rozrywkowej*. Warszawa: Bertelsman Media Sp. z o. o., 2000, s. 301.

jménem život túto pieseň preslávila Hana Zagorová začiatkom osemdesiatych rokov.⁷⁶ Aj napriek všetkým týmto spomenutým populárnym piesňam sa osoba mladej poľskej skladateľky nestala známou v československom prostredí, ale prirodzene ostala v pozadí za známejšími interpretmi jej piesní. Každopádne, tento „výpis“ je dôkazom, že na naše územie nepriniesla len hudobno-dramatické diela, no i tvorbu, v ktorej prosperovala v rodnom Poľsku. V takmer rovnaký čas tak na dvoch frontoch rozkvitala jej kariéra zameraná na tvorbu hitov v oblasti populárnej piesne. Každopádne, podobne ako German i Rodowicz vydávala svoje albumy v zahraničí a to (okrem Československa) najmä v Nemecku a Rusku s piesňami v preklade v jazyku týchto krajín. Množstvo skladieb Gärtner sa takýmto spôsobom dostalo aj na tieto hudobné scény. Či tomu tak bolo i v iných krajinách nie je známe.

Hovoriac o spoluprácach, dôležité je vyzdvihnúť, že v prípade Gärtner nielen kolaborácia skladateľ-interpret priniesla mnohé plody, ale i kolaborácia skladateľ-textár bola veľmi podstatná pre jej kariéru. V prípade kratších textov k piesňam z oblasti populárnej hudby Gärtner najčastejšie spolupracovala s Agnieszkou Osieckou, významnou poľskou textárkou, poetkou, autorkou divadelných a televíznych scenárov. Stretli sa v roku 1968 a spolupracovali spolu až do Osieckej smrti v roku 1997.⁷⁷ Práve ona je autorkou textov k populárnej *Małgoške* alebo *Diabel i raj* a k mnohým iným, ktoré tak preslávili Rodowicz. Táto trojica mladých umelkýň v Poľsku patrila medzi najlepšie autorské a interpretačné postavy svojej doby a svojou tvorivou činnosťou sa zaslúžila o formovanie dejín poľskej populárnej piesne.⁷⁸ Práve tvorba v tejto hudobnej oblasti je jednou z najdôležitejších kapitol skladateľskej kariéry Gärtner, ktorá jej priniesla povedomie v hudobnom svete i medzi verejnosťou a za ktoré získala množstvo ocenení. Zároveň to bolo vďaka Osieckej, že sa Gärtner dostala k písaniu pre divadlo. V roku 1963 mala premiéru jej hra *Nie daj się złapać (Oskarżeni)*, na ktorej skladateľka hudobne spolupodielala.⁷⁹ Koncom šesťdesiatych rokov ešte písala hudbu do programu

---

⁷⁶ V tomto prípade uvádzam len obecné názvy zdrojov, v ktorých sa dané informácie dajú podľa názvu piesne/autorov/interpretov dohľadať. Je to databáza hudobných nosičov *Discogs.com* a webová stránka vydavateľstva Supraphon *Supraphononline.cz*, ktorá disponuje aj ukážkami jednotlivých piesní. Zároveň je väčšina z nich dostupná aj na *Youtube.com*, kde je možné pozrieť sa aj na oficiálne videoklipy k týmto piesňam – pokiaľ také existujú.

⁷⁷ PASSENT, Agata, BORKOWSKY, Jan. *Wielki śpiewnik Agnieszki Osieckiej t. VIII*. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne SA, 2007, neoznačené.

⁷⁸ *Ibid*, s. 60.

⁷⁹ Instytut teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego Warszawa, fond Na szkle malowane, Teatr Muzyczny Gdynia, informačný bulletin.

pre literárny kabaret vo Wroclawe s názvom *Dreptakowie w Chreptiowie*. Aj táto spolupráca s významnými hercami, ktorí v tomto kabarete účinkovali, neskôr pomohla mladej skladateľke pri práci na väčších divadelných formách.⁸⁰

Ernest Bryll, známy poľský básnik, prozaik, textár a dramatik spolu s Katarzynou Gärtner, okrem niekoľkých textov k populárnym piesňam, pracoval hlavne na väčších hudobných formách.⁸¹ V roku 1970 mal premiéru v divadle Teatr Operetka Dolnośląska vo Wroclawe ich spoločné dielo *Na szkle malowane*.⁸² Nakoľko sa táto diplomová práca zaoberá danou spevohrou a je jej venované osobitná stať, nebudem o nej na tomto mieste uvádzať viac informácií. Možno len spomenúť, že práve v tomto diele Gärtner využila svoje folklórne inšpirácie z prostredia, v ktorom vyrastala a že práve toto dielo jej prinieslo medzinárodný úspech. O štyri roky neskôr po premiére *Na szkle malowane* prišla do poľských divadiel ďalšia spevohra-muzikál pre deti a dospelých z pera tejto autorskej dvojice s názvom *Przygody rozbójnika Rumcajsa* alebo jednoducho *Rumcajs* (uvádzalo sa pod oboma titulmi). Ako už napovedá sám názov, Bryll toto dielo napísal motívy známej knihy českého spisovateľa Václava Čtvrťka.⁸³ Podobne ako *Na szkle malowane*, i *Rumcajs* sa nepretržite inscenuje už celé desaťročia po celom Poľsku, ale i Česku a Slovensku.⁸⁴ Gärtner dokonca zrevidovala a aktualizovala hudbu k tejto spevohre-muzikálu po novom miléniu. Podľa Lucjana Kydryńského, ktorý spísal krátke anotácie k obom dielam do knihy o hudobnom divadle v Poľsku, hudba z *Rumcajsa* nedosiahla takých kvalít a popularity ako tá z *Na szkle malowane*.⁸⁵

Andrzej Jarecki, Agnieszka Osiecka – Nie daj się złapac (Oskarżeni). In: *Encyklopediateatru.pl* [online databáza]. ENCYKLOPEDIA TEATRU POLSKIEGO © 2016 [cit. 11. 3. 2019]. Dostupné z:

<http://encyklopediateatru.pl/przedstawienie/10914/nie-daj-sie-zlapac-oskarzeni>

⁸⁰ Katarzyna Gaertner – Kariera teatralna. In: *E-teatr.pl* [online databáza]. © Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego 2010 [cit. 11. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.e-teatr.pl/pl/osoby/6745,karierateatr.html#start>

Instytut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle aneb Jánošík, Městská divadla pražská Praha, Divadlo ABC, sign. K11547P, informačný bulletin.

⁸¹ WOLAŃSKI, Ryszard. Heslo: Bryll, Ernest. In: WOLAŃSKI, Ryszard. *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej*. Warszawa: Agencja Wydawnicza MOREX, 1995, s. 24.

⁸² Poetycka śpiewogra w Operetce. *Kobieta i Życie*. Warszawa: Wydawnictwo Bauer, 1970, roč. 28, č. 1014, s. 5.

⁸³ Ernest Bryll - Rumcajs. In: *Encyklopediateatru.pl* [online databáza]. ENCYKLOPEDIA TEATRU POLSKIEGO © 2016 [cit. 10. 5. 2018]. Dostupné z:

<http://www.encyklopediateatru.pl/przedstawienie/16609/rumcajs>

Československá premiéra sa uskutočnila v roku 1975 v Štátnom divadle Brno.

Instytut umění – Divadelní ústav Praha, fond Dobrodružství loupežníka Rumcajse, Státní divadlo Brno, sign. K7222P, informačný bulletin.

⁸⁴ Ernest Bryll. *Encyklopediateatru.pl* [online databáza]. ENCYKLOPEDIA TEATRU POLSKIEGO © 2016 [cit. 10. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.encyklopediateatru.pl/autorzy/186/ernest-bryll>

⁸⁵ KYDRYŃSKI, Lucjan. *Przewodnik operetkowy: wodewil, operetka, musical*. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne SA, 1998, s. 148.

Každopádne, jeho dlhoročné inscenovanie svedčí minimálne o jeho obľube u divákov. Obidve diela sú príkladom vzájomného prepojenia spoločných kultúrnych prvkov a koreňov, ktoré dohromady vytvoria celok fungujúci pre všetky strany.

V poradí tretím a nemenej dôležitým dielom väčšej formy, ktorá vzišla zo spoločnej tvorivej práce Brylla a Gärtner je dielo *Zagrajcie nam dzisiaj, wszystkie srebrne dzwony* zložené z celkovo trinástich piesní, ktoré fungujú ako celok, ale i samostatne. Jeho forma je najčastejšie označovaná ako niečo medzi oratóriom a rockovou operou. Dielo vzniklo v roku 1975 na počesť tridsiateho výročia víťazstva nad fašizmom a má svoju osobitú históriu, ktorá sa na ňu viaže až do dnešného dňa.⁸⁶ Premiéra sa konala v špeciálne postavanom cirkusovom stane vo Varšave. Réžie sa ujal Krzysztof Jasiński a do jej realizácie bol zapojený šesťdesiatčlenný orchester a osemdesiatčlenný zbor.⁸⁷ Následne bola vydaná LP, na ktorú Gärtner pozvala najväčšie mená vtedajšej scény populárnej hudby (podobne ako tomu bolo pri nahrávke *Na szkle malowane*): Maryla Rodowicz, Czesław Niemen, Marek Grechuta, Stan Borys, Jerzy Grunwald, Halina Frąckowiak a Andrzej i Eliza.⁸⁸ Pôvodne bolo napísané na popud socialistickej vlády Poľskej ľudovej republiky, ktorá očakávala, že oratórium-rocková opera bude v sebe niesť budovateľskú myšlienku s dôrazom na víťazstvo nad fašizmom. Výsledný obsah diela však bol rozporuplný. Bryll síce čerpal z listov vojakov bojujúcich v druhej svetovej vojne, ale jeho slová nemali výrazný charakter oslavy vtedajšieho socialistického režimu. Práve naopak, jednoduchý dej o vojakovi, ktorý túžil po svojom dievčati a matke, ktorá túžobne očakáva svojho syna bojujúceho na fronte síce v istých momentoch naznačoval ideologické myšlienky, ale viac ako vláda s ním bolo spokojné publikum, ktoré ocenilo toto jednoduché, dnes považované za nadčasové, posolstvo. Nemalé pobúrenie a znepokojenie vo vládnych sférach spôsobila i hudba samotnej Gärtner, ktorá však u kritiky bola hodnotená v superlatívoch.⁸⁹ Rocková úprava s výrazným pridaním prvkov ľudovej hudby, názvuky chorálu, disonantné akordické

---

⁸⁶ MICHALSKI, Dariusz. *Czesław Niemen: Czy go jeszcze pamiętasz?* Warszawa: Wydawnictwo MG, 2009, s. 267.

⁸⁷ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle aneb Jánošík, Městská divadla pražská Praha, Divadlo ABC, sign. K11547P, informačný bulletin.

⁸⁸ RADOSZEWSKI, Roman. *Czesław Niemen: kiedy się dziwić przestaną: monografia artystyczna*. Wyd. 1 popr. Warszawa: Iskry, 2004, s. 216.

Various – Zagrajcie Nam Dziajaj Wszystkie Srebrne Dzwony. *Discogs.com* [online databáza]. © 2018 Discogs® [cit. 9. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.discogs.com/Variou-Zagrajcie-Nam-Dziajaj-Wszystkie-Srebrne-Dzwony/release/3714308>

⁸⁹ WIECZOREK, Krzysztof. Kolej na muzykę... - „Zagrajcie nam dzisiaj wszystkie srebrne dzwony“ (1975). *Wolnadruga.pl* [online]. [cit. 10. 5. 2018]. Dostupné z: <http://www.wolnadruga.pl/index.php?s=7&n=320054>

sledy v kontraste s jasnou kadenčnou výstavbou pravdepodobne nezapôsobili kladne na štátnych vodcov. Zvlášť na tú dobu avantgardne mohli pôsobiť dve piesne Czesława Niemena *Co się stało, matko, z moim snem* a *Jakże człowiek jest piękny*. Niemen bol sám skladateľom a uznávaným interpretom, známy vlastným originálnym art rockovým štýlom, ktorý vložil a prezentoval i v týchto dvoch piesňach. Pôvodné hudobné verzie Gärtner síce rešpektoval, ale zakomponoval do nich vlastné umelecké prvky. Tak vznikli piesne v štýle progresívno-psychadelického rocku s výraznou, dominujúcou elektrickou gitarou, ktoré sa vymedzovali od ostatných častí oratória-rockovej opery. Možno aj tento fakt je jeden z dôvodov, prečo sa Niemenove piesne neobjavili na platni vydané v roku 1975.⁹⁰ Verejne dostupné sa stali až v roku 2007, kedy toto oratórium-rocková opera bolo znovu vydané na CD vydavateľstvom Polskie Nagrania. Použité boli nahrávky z archívu rádia Polskie Radio z roku 1975.⁹¹ Všeobecne je toto dielo, i keď v mnohých oblastiach umelecky pokrokové, zahalené akýmsi oblakom tajomstva, nakoľko je len veľmi málo zdrojov (i internetových!), ktoré o ňom podávajú akékoľvek informácie. Najväčšie povedomie možno získať zo spomienok jednotlivých protagonistov. Je potrebné ešte dodať, že podľa môjho názoru je toto dielo už len z hľadiska toho, aké osobnosti sa na ňom podieľali, nedocenené a teda by si zaslúžilo samostatný muzikologický výskum, podobne ako v prípade *Msze beatowej*. Pri pozornom počúvaní spolu s využitím všeobecných znalostí o dobe sedemdesiatych rokov je možné vyvodiť, že námet, libreto i hudobné spracovanie je na toto obdobie veľmi pokrokové. Cena Ministerstva obrany za kompozíciu a niekoľko ďalších festivalových ocenení za jednotlivé piesne je tak právoplatne zaslúžené.⁹²

Gärtner sa tvorbe hudobno-dramatických foriem venovala aj naďalej a pravdepodobne práve tieto kompozície, okrem piesní pre interpretov populárnej hudby, boli hlavným zdrojom jej príjmov. Z hľadiska geografickej rozmanitosti premiér jej diel v Poľsku je možné usúdiť, že skôr pracovala ako „nezávislý umelec“, než systematicky

---

⁹⁰ RADOSZEWSKI, Roman. *Czesław Niemen: kiedy się dziwić przestanę: monografia artystyczna*. Wyd. 1 popr. Warszawa: Iskry, 2004, s. 216.

Various – Zagrajce Nam Dzisiaj Wszystkie Srebrne Dzwony. *Discogs.com* [online databáza]. © 2018 Discogs® [cit. 9. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.discogs.com/Variou-Zagrajcie-Nam-Dzisiaj-Wszystkie-Srebrne-Dzwony/release/2802860>

⁹¹ Various – Zagrajce Nam Dzisiaj Wszystkie Srebrne Dzwony. *Discogs.com* [online databáza]. © 2018 Discogs® [cit. 9. 5. 2018]. Dostupné z: <https://www.discogs.com/Variou-Zagrajcie-Nam-Dzisiaj-Wszystkie-Srebrne-Dzwony/release/3714308>

⁹² Katarzyna Gaertner – Biografia. *Bibliotekapolskiejpiosenki.pl* [online databáza]. © 2007-2018 Biblioteka Polskiej Piosenki [cit. 11. 5. 2018] Dostupné z: http://bibliotekapiosenki.pl/osoby/Gaertner_Katarzyna/biografia

pre jedného zamestnávateľa, inštitúciu.⁹³ Takisto doposiaľ nie je známe, či sa jej skladateľská činnosť viazala na objednávku od druhých osôb a inštitúcií alebo či jednoducho jej diela nepochádzali z vlastnej tvorivej iniciatívy. Možno však tvrdiť, že jej celá skladateľská činnosť sa zamerala len na diela hudobno-dramatické v zmysle spojenia textu s hudbou. Čisto inštrumentálne formy je v jej prípade veľmi ťažké nájsť. Angažovala sa hlavne v divadelnom prostredí, kde tvorila hudbu k rôznym hrám literárnych „klasikov“ ako sú Shakespeare a jeho *Wieczór Trzech Króli*, Schillerov *Kram z piosenkami*, Gogoľov *Płaszcz*, Moliérove *Szelmostwa Skapena* a *Grzegorz Dynała* (obe pre TV), ale i k hrám domácich poľských autorov, napríklad *Czy to bajka, czy nie bajka* Wiesławy Czapińskiej a Barbary Wachowicz, *Śmierć na gruszy* Witolda Wandurskiego, *W rozwalonym domu* Jana Dobraczyńskiego alebo *Kolędniczy* Jana Skotnickeho, a iné.⁹⁴ Medzi úspešnejšie diela, ktoré sa uvádzajú ešte aj dnes patrí podobne ako *Rumcajs* muzikál pre deti a dospelých *Krasnoludki, krasnoludki* s libretom Tadeusza Kijonku. Jeho premiéra sa uskutočnila v roku 1979 a niekedy sa uvádza aj pod názvom *Zaczarowany bal*.⁹⁵ Do tejto kategórie tiež možno zaradiť muzikál *Pozłacany warkocz* s libretom od rovnakého autora. Najskôr však vznikol spevník piesní inšpirovaných folklórom z Horného Sliezska *Śpiewnik śląski*, z ktorého autori vytvorili daný muzikál. Jeho premiéra sa uskutočnila v roku 1980 na Festivale poľskej piesne v Opole. Každopádne, v muzikálovom spracovaní sa neuchytil tak, ako vo svojej pôvodnej forme.⁹⁶ O spopularizovanie piesní z tohto spevníka, ktoré sa štýlovo blížili k charakteristickému spojeniu folklóru a rockových prvkov, aký používala Gärtner, sa zaslúžil Ryszard Riedl z blues rockovej kapely Dżem. Gärtner si ho totiž vybrala

---

⁹³ Katarzyna Gaertner. *Encyklopediateatru.pl* [online databáza]. ENCYKLOPEDIA TEATRU POLSKIEGO © 2016 [cit. 10. 5. 2018]. Dostupné z:

<http://www.encyklopediateatru.pl/autorzy/4883/katarzyna-gaertner>

⁹⁴ Ibid.

Katarzyna Gaertner – Kariera teatralna. In: *E-teatr.pl* [online databáza]. © Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego 2010 [cit. 11. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.e-teatr.pl/pl/osoby/6745,karierateatr.html#start>

⁹⁵ SŁAWIŃSKA, Irena T. Krasnoludki dla nowej generacji. In: *Hypatia.pl* [online]. [cit. 11. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.hypatia.pl/web/pageFiles/attachments/2859/trybuna-robotnicza-nr-191-25-26-sierpnia-1979.pdf>

⁹⁶ JELIŃSKI, Mariusz. *6x5, czyli 30 lat Festiwalu opolskiego*. Warszawa: Grupa Wydawnicza KAW Sp. z o. o., Telewizja Polska S. A., 1997, s. 202.

MICHALSKI, Dariusz. Na szkle malowane – znów oklaskiwane. *Sztandar Młodych*. Warszawa: SM – Media Spółka Akcyjna, 1993, č. 220, neoznačené.

DRWAL, Karolina. Warkocz Katarzyny. In: *E-teatr.pl* [online databáza]. © Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego 2010 [cit. 11. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.e-teatr.pl/pl/artykuly/2541,druk.html>

Celý album *Pozłacany Warkocz* je dostupný online na *Youtube.com* a do jeho obálky možno nahliadnúť aj na internetovej databáze *Discogs.com*.

na nahrávanie albumu k svojmu spevníku. V roku 1981 ho prezentovali na scéne v Zabrze, bol nahraný v Katowiciach a vysielaný aj televíziou.⁹⁷ Ľudový komediálny muzikál *Pomsta* s libretom Mariana Makuly sa po prvýkrát objavil na divadelných scénach v 1997 a dosiahol pomerne veľký úspech medzi divákmi. Hudobne ho Gärtner smerovala do rhythm&blues štýlu.⁹⁸

Okrem hudobno-dramatických žánrov a piesňovej tvorby sa skladateľka v malej miere venovala aj komponovaniu hudby k poľským filmom. Táto oblasť jej tvorby však nie je nijako zvlášť významná. Možno spomenúť hudbu do filmu z vojenského prostredia *Pohudnik zero* režiséra Waldemara Podgórskeho z roku 1970 a do krátkometrážneho filmu *Fernando i humaniści* režiséra Stanisława Kokesza z roku 1973.⁹⁹

V osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch žila autorka v ústraní. Kvôli zdravotným ťažkostiam sa v roku 1986 presťahovala na samotu do dediny Komaszyc pri obci Gowarczów, kde žije dodnes. Aj napriek tomu neprestala komponovať a nahrávať. Avšak vrchol jej skladateľskej produkcie ostáva medzi šesťdesiatymi až osemdesiatymi rokmi. Po tomto období najväčšej produkcie a slávy začala jej osoba upadať do zabudnutia. Niekoľko malých pokusov na „oživenie“ jej zabudnutej popularity predsa len uskutočnila. *Czar korzeni* je album založený na jej typickom spojení ľudových tradícií s rockovou hudbou, pričom obsahuje aj aktualizované verzie jej hitov zo sedemdesiatych rokov.¹⁰⁰ V roku 2002 malo premiéru jej dielo *Big Popiel* o legendárnej postave panovníka zo slovanskej mytológie. Podľa autorky sa jedná o rockovú operu, ktorá sa však na varšavskej scéne divadla Teatr Rampa na Targówku udržala len niekoľko repríz a teda predpokladaného úspechu sa nedočkala. Ďalší pokus o „comeback“ uskutočnila dielom *A to Osiecka*, ktoré zrežiroval jej manžel Kazimierz Mazur v roku 2003.¹⁰¹ Jeho životnosť bola podobná tomu prvému. Bohužiaľ, skladateľke sa jej úspech pred päťdesiatymi rokmi doteraz nepodaril zopakovať alebo prekonať.

---

⁹⁷ SKARADZIŃSKI, Jan. *Rysiek*. Poznań: In Rock Music Press, 1999, s. 48-49.

Po roku 2000 začal manžel Gärtner Kazimierz Mazur natáčať videoklipy k jednotlivým aktualizovaným piesňam z diela *Pozlaczany Warkocz*. Je možné si ich pozrieť na *Youtube.com* pod heslom *Faza 1* a spraviť si tak vlastnú predstavu o aktuálnej kompozičnej tvorbe skladateľky.

⁹⁸ O spektaklu. In: *Makula.pl* [online]. [cit. 23. 3. 2019]. Dostupné z: <http://makula.pl/wp-content/uploads/2018/06/00.-Pomsta-oferta-2018.pdf>

⁹⁹ Katarzyna Gaertner – Biografia. *Bibliotekapolskiejpiosenki.pl* [online databáza]. © 2007-2018 Biblioteka Polskiej Piosenki [cit. 11. 5. 2018]. Dostupné z: http://bibliotekapiosenki.pl/osoby/Gaertner_Katarzyna/biografia

¹⁰⁰ Katarzyna Gärtner – Czar Korzeni. *Discogs.com* [online databáza]. © 2019 Discogs® [cit. 23. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.discogs.com/Katarzyna-Gaertner-Czar-Korzeni/release/7562875>

¹⁰¹ Katarzyna Gaertner – Kariera teatralna. In. *E-teatr.pl* [online databáza]. © Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszevskiego 2010 [cit. 23. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.e-teatr.pl/pl/osoby/6745,karierateatr.html#start>

V súčasnosti spolu so svojím manželom organizuje rôzne spomienkové besedy a koncerty. Jej manžel dokonca organizuje aj festival, ktorý nesie jej meno Festival piosenki Katarzyny Gärtner.¹⁰² Tiež vedú vlastné zoskupenie umelcov Blustrada (Intermedialny Teatr Muzyczny). Spolu nahrávajú nové piesne Gärtner a natáčajú k nim videoklipy. Ich dosah do dnešnej spoločnosti však rozhodne nie je taký markantný ako tomu bolo kedysi. Skladateľka vo svojom kompozičnom štýle akosi utonula v sedemdesiatych rokoch a len veľmi málo ho aktualizovala a prispôsobila súčasným trendom.¹⁰³ Zatiaľ poslednou väčšou formou, na ktorej pracovala, je zrevidované *Mszy beatowej*. Ťažisko jej hudobnej tvorby teda tkvie v kompozícií populárnej piesne, tzv. šlágrovej produkcie šesťdesiatych a sedemdesiatych rokov spolu s väčšími, hudobno-dramatickými formami ako sú hlavne muzikál, spevohra, oratórium a omša. Svoju inšpiráciu čerpala najmä z jazzu, ľudovej hudby sliezskej oblasti Poľska, bítovej hudby, rock'n'rollu, rhythm&blues, ale i z vážnej hudby. Charakteristickým znakom jej kompozičnej praxe je akási plynulá väzba či spojenie starého a nového, prepojenie tradičného štýlu s moderným. Jej význam spočíva aj v objavovaní bigbítu pre ľudí Východného bloku. Zároveň nielen vďaka svojim hudobným projektom, z ktorých vzišli zaujímavé a možno povedať, že i experimentálne hudobné nahrávky, ale i kvôli svojej početnej piesňovej tvorbe sa zaslúžila o spopularizovanie viacerých známych mien poľskej populárnej hudby. Na záver tejto kapitoly by som ešte chcela vyzdvihnúť nutnosť hlbšieho bádania skladateľskej osoby Gärtner, nakoľko je to osobnosť hudobne zaujímavá a prispela nielen do hudobnej kultúry Poľska, ale i okolitých krajín. V roku 2012 vypukol požiar v jej dome v Komaszyciach a množstvo jej diel, rukopisov a nedokončených partitúr bolo zničených.¹⁰⁴ Ani to málo informácií, ktoré poskytujú encyklopédie a iná literatúra nie sú vždy faktograficky korektné. Kým je teda autorka ešte aktívna, je výhodný čas na bližší výskum jej celoživotnej hudobnej činnosti a skompletizovanie jej diela. Tento text je čisto informačný, rozhodne nie vyčerpávajúci, pretože v tejto práci na to nie je miesto. Táto téma si zasluhuje osobitný čas a priestor v muzikologickom bádani so širším výstupom ako je diplomová práca. Tento spis si teda nenárokuje na úplnosť všetkých existujúcich údajov voči skladateľkinej osobe a tvorbe.

---

¹⁰² Festiwal Piosenki Katarzyny Gärtner. *Youtube.com* [online]. [cit. 23. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=kCxW9foivjk>

¹⁰³ Skvelým príkladom jej súčasnej hudobnej tvorby je zobrazený v programe Śląska Karuzela dostupnom i online na *Youtube.com*.

¹⁰⁴ Katarzyna Gaertner i Kazimierz Mazur: Sześć lat po pożarze nadal nie doszli do siebie. In: *Pomponik.pl* [online]. 20. 6. 2018 [cit. 24. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.pomponik.pl/plotki/news-katarzyna-gaertner-i-kazimierz-mazur-szesc-lat-po-pozarze-na,nId,2596297>

2. Diskusia o formovo-žánrových klasifikáciách skúmaného diela: Kritický pohľad na používanú terminológiu (muzikál – spevohra)

Jednou zo základných otázok, ktoré štúdium diela Ernesta Brylla a Katarzyny Gärtner *Na szkle malowane* so sebou prinieslo, je otázka jeho žánru. Hoci Bryll, autor textu, zastáva názor, že ho koncipoval do podoby spevohry, odborníci a recenzenti, či už divadelní, muzikologickí alebo žurnalistickí, si nie sú vo svojich názoroch úplne jednotní.¹⁰⁵ V dobových, ale i dnešných recenziách a programoch divadiel sa najčastejšie vyskytuje ambivalencia názorov, že *Na szkle malowane* má buď charakter spevohry alebo muzikálu. Nechýbajú však aj mienky typu: rocková opera/muzikál, opereta, atď. Tie však nie sú veľmi frekventované a ani relevantné.¹⁰⁶ Otázka špecifikácie žánru je v tomto prípade veľmi podstatná, pretože ako je zrejme z jednotlivých názorov a rôznych označení, ktoré mu prikladajú mimo iné i samotné divadlá, neexistuje jednotný názor na formovo-žánrové vymedzenie diela *Na szkle malowane*. Nakoľko je pre ďalšie účely práce potrebné si jasne vymedziť daný žáner predmetného diela a vyjadrovať sa v jednoznačných termínoch, je dôležité túto otázku vyjasniť hneď na začiatku. V tejto kapitole objasním daný problém na základe analýzy myšlienok samotného autora textu, názorov recenzentov a iných zainteresovaných osôb, ktoré následne porovnam s tvrdeniami z odbornej literatúry. Existuje rada autoritatívnych definícií zo zahraničnej literatúry ako sú *Musik in Geschichte und Gegenwart* alebo *The Grove Dictionary of Music*, ktoré vymedzujú pojem „muzikál“. V tomto texte však nie sú zahrnuté, i keď do istej miery zohľadnené, pretože pre daný účel práce sú postačujúce tie domáce. Celý text bude viesť k záverečnej úvahe o terminologickom vymedzení formy diela, teda

---

¹⁰⁵ Spevohra vo význame hry s vloženými spevmi, nie ako ekvivalent k nemeckému označeniu singspiel alebo ako obecné pomenovanie vzťahované na oblasť hudobného divadla zastúpeného operou, operetou,...V nasledujúcom texte bude všade tento termín chápaný takto, ako synonymum k spojeniu hra so spevmi.

¹⁰⁶ Považujem za zbytočné sa v texte zaoberať a udávať rozsiahle argumenty odporujúce týmto názorom. Jednoduchým dôkazom o mylnosti týchto tvrdení je už samotný fakt, že inscenované dielo neprahne po veľkoleposti bel canta a virtuozy, ale práve naopak, po jednoduchosti a ľahkosti spevného prejavu. Dokazuje to mimo iné i partitúra, kde chýbajú siahodlhé náročné árie, duety, recitatívne party atď, ktoré sú žiaduce i v prípade rockovej opery. Čo je najdôležitejšie, toto dielo si nenárokuje na status primárne hudobného útvaru s hovorenými dialógmi ako je tomu napr. v operete. Aj napriek tomu však slovenská herečka Emília Vášaryová v rozhovore pre denník *Sme* spomína, že v sedemdesiatych rokoch bol v divadelných kruhoch pre *Na szkle malowane* rozšírený termín „rocková opera.“ V súčasnej dobe tento názor považujem za neoprávnený, nakoľko predmetné dielo v sebe nenesie prvky opery. ULÍČIANSKA, Zuzana. Keď zbojník šestoštyridsaťsedemkrát umieral. *Sme*. Bratislava: Petit Press a. s., 2008, roč. 16, č. 150, s. 26.

otázke, či je vôbec správne ho nazývať muzikálom a či svojimi prvkami nepripomína skôr spevohru, prípadne iné formové druhy.

Za takmer päťdesiat rokov existencie diela sa nahromadilo množstvo pohľadov, ktoré sa rôznymi spôsobmi snažili obhájiť a okomentovať hudobno-dramatickú formu Bryll-Gärtner diela. Okrem spomínaných dvoch hlavných medzi ďalšie frekventované patrili i prívlastky: ľudový muzikál, folklórny beatový muzikál, rockový muzikál, moderná ľudová hra, hudobná komédia, atď. Slovenská hudobná publicistka Terézia Ursínyová sa o diele vyjadrila ako o „[...] sled[e] obrázkov, rozprávání, impresií nadväzujúcich na jánošíkovskú legendu, ale v druhom význame aj sled[e] myšlienok o troch najvýznamnejších zastaveniach v živote človeka: zrode – láske – smrti.“ Zároveň zdôrazňuje aj jednotu pohybu, výrazu, významu a hudby, teda zložky, ktoré považuje za súčasť syntetického divadla.¹⁰⁷ Český kritik Miloš Vojta zašiel ešte ďalej a dielo označil za ľudovú revue, ktorá by sa pokojne mohla hrať aj v parížskej Olympii.¹⁰⁸ Jedna príčina takejto nejednoty názorov na žáner tohoto hudobno-dramatického útvaru vyplýva aj zo spôsobu inscenovania diela, ktorý jednotliví režiséri vybrali pre svoje predstavenia. Jedni ho poňali ako hru so spevmi, takže výrazne dominovala zložka hovoreného slova, spev a tanec bol potlačený, druhí zase vsadili na dobre postavenú choreografiu a hudobné aranžmán.¹⁰⁹ V druhom prípade sa prirodzene výraznejšie zmenil charakter diela a priblížil sa k muzikálu. Samotní režiséri teda museli urobiť rozhodnutie, akým smerom túto textovú predlohu so spevmi povedú, čím sa nepriamo podieľali na formovaní výsledného tvaru originálneho diela. Pochopiteľne si následne väčšina odborníkov, kritikov a recenzentov začala utvárať svoje mienky viac na základe vizuálneho, výsledného predvedenia diela ako podľa pôvodnej písanej predlohy. Takýmto spôsobom sa medzi verejnosť do obehu dostali práve také názory, kde najviac prevažoval ten, ktorý *Na skle malowane* označoval ako muzikál. Otázka žánru však napriek tomu stále ostáva otvorená. Aby mohla byť zodpovedaná je potrebné sa na tomto mieste zastaviť pri úplnom zrode diela, teda u autora textu Ernesta Brylla. Ten o ňom hovorí: „Svoje dielo som nazval spevohrou pokúšajúc sa domácim slovom nahradiť termín muzikál. Nejde o jazykový purizmus. Jednoducho nie je to muzikál, hoci text hry som písal s tým,

---

¹⁰⁷ Archív Slovenského národného divadla Bratislava, fond Na skle maľované, sign. 124, recenzia Jánošíkovská legenda na scéne činohry SND: Maľované jemne, živo, výstižne.

¹⁰⁸ ULÍČIANSKA, Zuzana. Keď zbojník šestoštyridsaťsedemkrát umieral. *Sme*. Bratislava: Petit Press a. s., 2008, roč. 16, č. 150, s. 26.

¹⁰⁹ Prvý prípad viac činoherného predstavenia ako muzikálového možno vidieť na príklade divadla DIK Praha z roku 1991. Druhý možno pozorovať na inscenácií Novej scény z roku 2005.

že väčšinou sa bude spievať. Odlišnosť je v tom, že spievané partie sú v stavbe hry celkom ináč situované. Nejestvuje rozdelenie na spievané a hovorené časti. [...] tu sa začína čímisi, čo by sa dalo nazvať melodickou recitáciou, akousi prehliadkou rozličných motívov. Príslušný motív sa ani nespieva, ani nehovorí, hudba sotva znateľne sprevádza naznačenú melódiu...a zrazu sa z tejto melodickéj recitácie prechádza do spevu. Ide o sólový spev, ale občas, keď sa motív zapáči iným, mení sa na spev zborový. A v istej chvíli sa melódia znova pospevuje, ale po čase opäť prechádza do piesne spevavej na plné hrdlo.“¹¹⁰ Na margo hudby a myšlienky o svojom diele ešte dodáva: „Chcel by som, aby všetko, čo sa na scéne odohráva, vzniklo vlastne pred očami diváka. Rovnako, ako sa prirodzene improvizujúco rozvíja príbeh o zbojníkovi, ktorý bohatým bral a chudobným dával, prirodzene improvizujúci je aj prechod z pospevovania do spevu. Aby nevzniklo to, čo sa mi zdá v tradícii spievaného divadla najhoršie: rozdelenie na výstupy hovorené a spievané. [...] Najdôležitejšia je prítomnosť hudby v každej chvíli hry. A prirodzenosť prechodu do spevu.“¹¹¹ Podľa teatrológa Mariána Mikolu Bryll takýmto spôsobom odmieta termín muzikál preto, lebo ho považuje za príliš späť s tvarovo presne kodifikovaným hudobno-dramatickým tvarom. Hovorí, že mu ide skôr o „[...] scénický význam pojmu spevohra, pretože podľa jeho predstáv najpresnejšie vystihuje vnútornú štruktúru diela, ktoré sa vymyká tradičným žánrovým označeniam svojou jedinečnou symbiózou hovoreného a spievaného slova, ku ktorému pristupuje ešte aj pohyb.“¹¹²

Na jednu stranu je pochopiteľné, že *Na szkle malowane* je obecné vnímané ako muzikál a nie doslovne ako spevohra alebo hra so spevmi, keďže rozdiel medzi týmito druhmi nemusí byť na prvý pohľad až taký markantný. Už len fakt, že by sa oba mohli zasadiť do druhov hudobno-zábavného divadla naznačuje, že si charakterovo budú podobné. Jozef Laborecký vo svojom *Hudobno-terminologickom slovníku* charakterizuje muzikál veľmi jednoducho, tak, že v sebe nesie mimo iné aj prvky spevohry a tiež, že je založený na striedaní sólových, zborových a tanečných scén.¹¹³ Pri takejto definícii je ľahké predmetné dielo zasadiť do muzikálu, pretože takéto vlastnosti v sebe skutočne nesie. No je treba byť opatrný a hľadať hlbšie v daných vymedzeniach pojmov.

---

¹¹⁰ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Jánošík abo Na skle maľované, KD Nitra, sign. 961, informačný bulletin.

¹¹¹ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Jánošík abo Na skle maľované, KD Nitra, sign. 961, informačný bulletin.

¹¹² Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, Slovenské národné divadlo – DPOH, sign. 963, recenzia Jánošíkovská legenda na poľský spôsob.

¹¹³ LABORECKÝ, Jozef. Heslo: *muzikál*. In: LABORECKÝ, Jozef, *Hudobný-terminologický slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, s. 144.

V *Encyklopedii jazzu a moderní populární hudby* sa Ivo Osolsobě, známy muzikálový odborník, vyjadruje o *Na szkle malowane* ako o muzikáli, ktorého libreto napísal Ernest Bryll.¹¹⁴ Zároveň ale definuje muzikál ako „[...] spojenie prostriedkov činohry, opery a baletu v hudobno-dramatický útvar s jednotlivým príbehom, kde piesne a tance fungujú nielen ako protiváha hovorených scén, ale i ako hudobne kontúrovaný obraz medziľudských interakcií a situácií.“¹¹⁵ Určite je možné tvrdiť, že v predkladanom diele spievané časti fungujú ako protiváha hovorených scén, nielen ako nejaké vložené melódie bez hlbšieho významu. Avšak tak ako bolo uvedené vyššie, Bryll vo svojej koncepcii hry so spevmi nechcel jasné rozdelenie na hovorené a spievané časti, ale akúsi neustálu melodickú recitáciu, teda niečo medzi hudbou a ľudskou rečou. Svoj text teda písal už s myšlienkou, že raz k nemu pribudne hudba a teda pre ňu vymedzil iba určité špecifické verše (takmer celý text je napísaný v rýmoch), najčastejšie určené pre jednu postavu alebo celý kolektív postáv, len málo pre dialóg (duet). To by teoreticky odpovedalo charakteristike muzikálu. Keď sa však pozrieme do notového zápisu alebo na záznamy starších divadelných naštudovaní, jednotlivé party majú podobu piesní s jasne vymedzeným začiatkom a koncom, žiadne čisto inštrumentálne party, ktoré by vyplňovali priestor medzi nimi a slovnými replikami, či určovali intonáciu Bryllovej melodickej recitácie alebo poskytovali priestor pre tanečné čísla, v tomto prípade neexistujú. Za takýchto okolností sa stráca plnohodnotnosť označenia predmetného diela ako muzikálu. To, či hovorené slovo prirodzene prechádza do spevu, tak ako si želal autor, je už na rozhodnutí inscenátorov. Je len na nich, či budú nasledovať pôvodnú autorovu víziu alebo dajú prednosť vlastnej predstave o podobe inscenovaného diela. Nakoľko takéto časti podľa dostupných partitúr vôbec nie sú znotované, má režisér s hudobným aranžérom v tomto smere voľnú ruku. Na druhej strane, samotná hudba v piesňach ponúka dostatočný materiál na to, aby ju ďalej využili a rozvinuli tak, aby fungovala aj mimo piesne samé. Takýmto princípom sa zase z pôvodnej Bryllovej spevhry môže v očiach divákov, ktorí nasledujú inscenačné predvedenie hry, nie jej originál, stať muzikál.

---

¹¹⁴ OSOLSOBĚ, Ivo. Heslo: *muzikál*. MATZNER, Antonín, Poledňák, Ivan, Wasserberger, Igor, (eds.) *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. [Díl 1]. Část věcná. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1983, s. 288.*

¹¹⁵ *Ibid*, s. 286.

Ak by sme chceli *Na szkle malowane* zaradiť do kategórie muzikálu, je potrebné vziať do úvahy aj tanec, jednu z jeho významných a vlastne fundamentálnych zložiek.¹¹⁶ Vzhľadom na formu, akou sú písané jednotlivé party, hudba v tomto diele neposkytuje priestor na sebestačné choreografie. Tie sa môžu realizovať jedine v spojení so spevom, teda v úsekoch, kde je skomponovaná hudba k piesňam alebo v prípade, že pri jej inscenovaní ju hudobný aranžér jednoducho nanovo dokonponuje do miest, ktoré sám uzná za vhodné. Pre tanečné čísla teda v tomto diele neexistujú rozsiahlejšie, jasne vyhradené miesta. Podľa Jany Pavlíčkovej majú všetky zložky v muzikáli schopnosť stať sa relevantným dramatickým faktorom.¹¹⁷ V prípade predmetného diela to však vďaka vyššie uvedeným skutočnostiam úplne neplatí, rozhodne nie pre tanec.

Bryllovej koncepcii diela ako hry so spevmi by mohli napomôcť aj definície a názory muzikológa Jiřího Fukača a hudobného a divadelného vedca Miroslava Blahynku. V hesle *hra se zpěvy* v *Slovníku české hudební kultury* Fukač vysvetľuje: „Z hľadiska spojenia hudby s dramatickou akciou znamená hra so spevmi skôr synkretický prejav než syntézu: vložené vokálne výstupy (sólové, menej ansámblové) môžu síce dosiahnuť úroveň hudobne divadelného čísla, nie sú však do štruktúry predstavenia integrované natoľko komplexným a špecifickým spôsobom, aký je príznačný pre druhovo žánrový typ operety, muzikálu a pod. [...] zo sféry hier so spevmi vychádzajú ustavične podnety k formovaniu špecifickejších útvarov hudobného divadla [...].“¹¹⁸ Ide mu predovšetkým o integritu hudobnej zložky – piesní, akou sú späté so slovom. V muzikáli je integrácia piesne do sféry divadla odlišná od typu hry so spevmi. Miroslav Blahynka vysvetľuje, že ide najmä o to, ako sa pieseň ako dominantná hudobná forma muzikálu podieľa na formovaní časopriestorových dimenzií tohto divadelného druhu. Tvrdí, že v muzikáli by hudba mala u diváka budovať recepcný pocit blízkosti, každodennosti, pravdepodobnosti a že prechod medzi hovorenými a spievanými výstupmi by mal byť plynulý. Na druhej strane je „[...] v hre so spevmi spev (pieseň) len čímsi pridaným, čo pozastavuje dej a spôsobuje nielen jeho reflexiu, ale aj prenesenie

---

¹¹⁶ PAVLÍČKOVÁ, Jana. Heslo: *muzikál*. In: FUKAČ, Jiří, VYSLOUŽIL, Jiří, (eds.). *Slovník české hudební kultury*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1997, s. 583.

¹¹⁷ PAVLÍČKOVÁ, Jana. Heslo: *muzikál*. In: FUKAČ, Jiří, VYSLOUŽIL, Jiří, (eds.). *Slovník české hudební kultury*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1997, s. 583.

V *Slovníku české hudební kultury* je tiež *Na szkle malowane* v hesle *muzikál* pomenované rovnakým termínom.

¹¹⁸ FUKAČ, Jiří. Heslo: *hra se zpěvy*. In: FUKAČ, Jiří, VYSLOUŽIL, Jiří, (eds.). *Slovník české hudební kultury*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1997, s. 275.

diváka do iných „žánrových“ sfér.“¹¹⁹ V prípade *Na szkle malowane* nemôžeme tvrdiť, že „vložené“ piesne výslovne pozastavujú dej, pretože nie všetky majú charakter len akýchsi pridružených piesní, ktoré by nachvíľu presunuli diváka do inej žánrovej dimenzie. V konečnom dôsledku však nemožno zastrieť fakt, že konkrétna hudobná podoba spevného výstupu sa tu nepokladá za zložku zabezpečujúcu identitu dramatického textu, preto býva často obmeňovaná, aranžovaná. To ju integruje viac do činohernej kategórie ako kategórie hudobného divadla (muzikálu), kde je partitúra fixnou, nemennou súčasťou originálneho diela.¹²⁰

Sumarizáciou celej tejto úvahy a analýzy sa dostávam k názoru, že predkladané dielo poľských autorov Bryll-Gärtner *Na szkle malowane* je v origináli **spevohrou**, ktorá však svojím charakterom veľmi úzko **osciluje s muzikálom** a z ktorej sa pri jej inscenovaní otvoreným prístupom inscenátorov **môže stať kvalitné muzikálové dielo**. Vo svojom jadre však nedisponuje potrebnými zložkami, ktoré by ju mohli titulovať za plnohodnotný muzikál. Počas skoro päťdesiatročnej tradície „zdomácnela“ na doskách činoherného divadla, teda ani jej tradícia nie je v pravom slova zmysle muzikálová. Hrávajú a spievajú väčšinou činoherci, výprava a komparz nebýva taký bohatý ako v hudobných divadlách. Dielo samo o sebe teda nemá ambície výpravného muzikálu.¹²¹ Ako bolo spomínané vyššie, najskôr vznikol text, v ktorom Bryll jasne vymedzil pasáže, ktoré budú spievané. Gärtner, autorka hudby, tým pádom vychádzala z napísaných slov, hudba nevznikala paralelne s písaním textu.¹²² Znotovala iba tie časti, ktoré sa fixujú na slovo, rozsiahle čisto inštrumentálne party de facto neexistujú. Hovorené slovo vysoko prevažuje nad tým spievaným. Hudba teda nie je autonómnou časťou diela, aj keď je jeho veľmi významnou zložkou. Zároveň tanec ako jeden z hlavných komponentov muzikálu v tomto diele vôbec nemá jasne vymedzenú úlohu. Všetky tieto aspekty ho vo výsledku vzdávajú od právoplatnosti označenia termínom muzikál. Divadelný režisér Pavel Šmok

---

¹¹⁹ BLAHYNKA, Miroslav. *Kapitoly z estetiky muzikálu*. Bratislava: Slovenská teatrologická spoločnosť a Vysoká škola múzických umení, 2007, s. 17 a 21.

¹²⁰ FUKAČ, Jiří. Heslo: *hra se zpěvy*. In: FUKAČ, Jiří, VYSLOUŽIL, Jiří, (eds.). *Slovník české hudební kultury*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1997, s. 275.

¹²¹ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malováno na skle, Divadlo Františka Xavera Šaldy Liberec, sign. K26610P, informačný bulletin.
Archiwum Śląskiej Kultury Muzycznej Katowice, fond Na szkle malowane czyli Janosik, sign. 3 Pm, informačný bulletin.

¹²² Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, Slovenské národné divadlo – DPOH, sign. 965, recenzia Prišli sme k vám s muzikou, že sme vám dopriali...Aby vám z neba chmáry pesničky odvíali.

BALOGH, Alexander. Úspech znásobuje blízosť hôr. *Sme*. Bratislava: Petit Press a. s., 2002, roč. 10, č. 112, s. 25.

sa o ňom vyjadril jednoznačne: „ [Na szkle malowane] nie je ani opereta, ani muzikál, ani folklórne pásmo. Je to ľudová hra so spevmi a tancami. V povojnovej európskej divadelnej produkcii je to ojedinelé, ťažko zaraditeľné umelecké dielo. Jeho výlučnosť však neznamená nejakú nestráviteľnosť. Naopak, ide o pôvabné a láskavé divadlo, ktorého pohladenie je nám dnes – a vlastne vždy bolo – tak nutné.“¹²³ Záverom tejto kapitoly možno zhrnúť, že *Na szkle malowane* je v origináli spevohra, ktorá má prvky muzikálu a ktorá sa ním skutočne môže stať pomocou zásahu ďalších osôb pri jej inscenovaní. V nasledujúcom texte ju z týchto dôvodov budem označovať rovnakým termínom, prípadne hrou so spevmi.

---

¹²³ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malováno na skle, Divadlo Josefa Kajetána Tyla Plzeň, sign. K23826P, informačný bulletin.

3. Jánošíkovská legenda ako východisko diela *Na szkle malowane*

Jánošík – bohatým bral a chudobným dával. Súvislosť mena Juraja Jánošíka, slovenského národného hrdinu, s touto frázou snád' patrí medzi najpoužívanejšie a najznámejšie spojenie, ktoré ho takto jednoducho dokáže charakterizovať. Práve Jánošík sa stal titulnou figúrou spevohry dvojice Bryll-Gärtner *Na szkle malowane*. Prečo sa ale práve slovenský národný hrdina stal hlavnou postavou tejto pôvodne poľskej hry so spevmi? Odpoveď je zakorenená v histórii, v časoch, kedy sa vyvíjalo zbojníctvo a v dobe, kedy Jánošík pôsobil ako vodca zbojníckych družín. Ústredná postava Juraja Jánošíka, ktorú si Bryll ako autor textu vybral pre svoju spevohru, bude centrálnou ideou nasledujúcej kapitoly. Spis zároveň objasní dejovú linku diela a zachytí ho ako v historickom kontexte, tak ho bude komentovať aj z analytického hľadiska. Z hľadiska hudobnej stránky, ktorá nie je fixne daná a teda sa často variuje, budú v nasledujúcom texte uvedené len najpodstatnejšie a najznámejšie piesne zo spevohry.

Bryllov dramatický text spracováva motív Jánošíka veľmi originálne. V jeho poňatí nejde len o zbojníckeho hrdinu, ktorý zbíjaním bohatých pánov pomáha chudobnejšej vrstve obyvateľstva a ktorého príbeh končí obesením za rebro. Autor naviazal na bohaté tradície širokých vrstiev národa. Ľudového hrdinu Juraja Jánošíka si zobral ako zjednocujúcu a ústrednú postavu príbehu o živote obyčajných mužov a žien a vytvoril tak zábavnú poetickú hru v troch dejstvách, ktorá sa teší obľube až dodnes. Príbeh je teda napísaný vo forme zväčša rýmujúcich sa veršov a rozvíja sa z troch živých obrazov inšpirovaných maľbou na skle.¹²⁴ Práve z toho dôvodu dostala hra názov *Na szkle malowane*.

Prvý akt predstavuje zbojnícky život. Je akýmsi neustálym dialógom medzi postavami Rozprávačov, Dievčat, Žandárov a Zbojníkov, ktorí diváka vnášajú do života v cisárskej Viedni, ktorá v tej dobe panuje tatranským vrchom a ich obyvateľstvu. Humorne opisujú bohatý život dvorných pánov a rovnakým spôsobom aj osudy zbojníkov. Tie zachytávajú aj v rovine ľudskej, nielen hrdinskej. Okrem toho, že popisujú históriu zbojníčenia, sa rozprávajú aj o zbojníckom srdci, ktoré túži za dievčinou. Tiež spomínajú aj Jánošíkových rodičov a vedú rozhovor o tom, ako sa narodil ich syn. Do týchto dialógov vstupujú Anjel a Diabol. Medzi sebou sa dohadujú o to, komu patrí

---

¹²⁴ PÍSKOVÁ, Milada. *Zbojnícke variácie*. Opava: Slezská univerzita. Filozoficko-přírodovědecká fakulta, 1997, s. 53.

malý Jánošík, ktorého obaja kolíšu v hojdačke a spievajú mu každý svoju uspávanku. Háďajú sa aj o jeho smrti, či odvisne alebo neodvisne za rebro. Do týchto rozpráv vstupuje Jánošík, ktorý nalieha na svojho Anjela a Diabla, aby ho kolísali rýchlejšie, pretože sa ponáhľá. Už netrpezlivo čaká na zboj a tiež na svoje dievča. Prvý obraz končí zborovou piesňou s tancom.

Z hudobnej stránky je táto časť bohatá na sólové i zborové čísla. Začína piesňou *Góry, chmury i doliny*, ktorú interpretuje Rozprávač a postupne sa k nemu pridá i zbytok obsadenia, ktoré je práve na scéne. Zaznie tu aj pieseň *Żandárov Bqdź zdrowa, dziewczyno*. Anjel neskôr spieva známu uspávanku *Kolibaj się, kolibaj*, po ktorej bezprostredne nasleduje jej tvrdšia verzia v podaní Diabla. Prvý akt je ukončený zborovou piesňou v živom tanečnom rytme *Zjechaliśmy kapelą*, ktorou zároveň končí aj celá spevohra.

Druhý akt je obrazom, ktorý predstavuje lásku a mladosť. Zároveň je akoby obrazom na skle maľovaným, so žiarivými farbami, aby vystihoval lásku mladých. Jánošík je zaľúbený do Dievčaťa I, vyznáva jej lásku, doslova o ňu žobre, ale tá si ho nechce vziať. Neustále mu kladie zložité úlohy (často až nadprirodzeného charakteru), za ktorých splnenie mu sľubuje svoj vienok. Jánošík verne všetky splní, ale tú poslednú nie – ak si ju chce vziať, musí sa vzdať zbojníčenia. Pre Jánošíka však jeho zbojnícka skupina znamená omnoho viac ako láska ženy, preto sa jej vzdáva, odmieta ju. V tomto dejstve vystupujú aj všetky ostatné postavy, ktoré danú situáciu tlmočia vlastnými slovami a vtípne komentujú. Podobne ako v prvom dejstve žartujú na účet grófov.

Hudobne je tento úsek spevohry najvýchivnejší. Spievané časti sú v tak veľmi úzkom vzťahu s hovorenými dialógmi, že sa takmer dá hovoriť aj o prevahe hudby nad slovom. Väčšinu piesní tvoria Jánošíkove party, či už sólové, v rámci duetu alebo troch a viac hlasov. V druhom akte je úvodnou piesňou pieseň *Wodo, zimna wodo*. Začína melódiou v recitatívnej forme a následne ju vystrieda intervalovo nápadnejší motív, ktorý zároveň pôsobí dramaticky. Malý rozsah bez charakteristického refrénu má aj pieseň *Czekałem na ciebie* založená na neustálom opakovaní sa toho istého motívu s menšími výnimkami. Zaujímavá je i pomalá *Na siane* vyžadujúca si naopak vysoký rozsah. Zo zborových piesní sú najznámejšie *Hej, baby, baby*, *Kochali mi kochali* a *Nie zmogła go kula*.

Posledný **tretí akt** je obrazom maľovaným na skle vo výrazne tlmených farbách, ktoré signalizujú Jánošíkovo umieranie. Začína nostalgickou spomienkou a rozlúčením sa so svojim životom zbojníka, pretože na scénu prichádza Smrť, s ktorou vedie dialóg

a ktorá si ho nakoniec aj vezme. Ostatní i po tretíkrát vedú humorný rozhovor o cisárovi. Zároveň opisujú ako Jánošíka pred smrťou vypočúval, mučil a nakoniec zabil. Samozrejme, s veľkým nadnesením. Anjel s Diablom sa opäť hádajú, kam pôjde Jánošík po smrti. Ten z neba kričí posledné slová o svojom spravodlivom živote a boji za slobodu. Celá hra končí spoločným spevom a tancom všetkých postáv s povzbudivými myšlienkami o živote človeka.

Hudobná stránka je v poslednej časti najmenej zastúpená, pretože tretí akt je skôr založený na hovorenom slove ako hudbe. Bezprostredne však začína najznámejšou piesňou spevohry *Lipovou lyžkou*. Okrem nej zaznieva pri Jánošíkovej smrti aj *Jak harnaś umierał*, pieseň, ktorá hojne využíva materiál z *Tam na tej łące*, ktorá sa objavila v prvom akte. Po nej nasleduje posledný Jánošíkov duet so Smrťou s názvom *Pożegnanie Harnasia*. Je to veľmi zaujímavá pieseň, v ktorej každá postava spieva vlastný melodický motív, nikdy nespievajú zároveň, no vzájomne sa dopĺňajú. Celá spevohra končí už spomínanou pozitívnou *Zjechaliśmy kapela*.¹²⁵

Na szkle malowane je komediálnou prozaickou hrou, ktorá niekedy až satiricky upozorňuje na rozdiely medzi životom panstva a životom poddaných. Postava Jánošíka je síce jej hlavným hrdinom, no o ňom sa častejšie hovorí z úst iných postáv ako hovorí on sám. Celkovo je hra napísaná pre sedemnást' osôb pričom sa navyše počíta s celými skupinami Dievčat, Zbojníkov a Žandárov pre zborové scény. Text je navyše pretkaný biblickými narážkami na učenie Ježiša Krista (signifikujú to už napr. postavy Anjela a Diabla), najmä v treťom dejstve. V tomto smere je možné hovoriť o duchovnom či kresťanskom podtexte hry, ktorý však v príbehu neplní primárnu funkciu.¹²⁶

Stále však ostáva neujasnená otázka, prečo si Bryll vybral práve Jánošíka, slovenského národného hrdinu, za hlavného posla jeho príbehu. Na to je potrebné sa vrátiť do minulosti a objasniť postavenie Jánošíka v kontexte dejín ako Slovenska, tak aj iných krajín, do ktorých jeho osobnosť zasiahla. Juraj Jánošík je reálnou postavou, nielen akýmsi fiktívnym hrdinom ľudovej slovesnosti, pochádzajúcou z Terchovej na severe Slovenska. Narodil sa v roku 1688 do doby najväčšieho rozmachu zbojníctva v tejto krajine. O jeho živote sa dochovalo niekoľko historicky overených správ.¹²⁷

---

¹²⁵ BRYLL, Ernest. *Malované na skle*. Preložila IVANIČKOVÁ, Halina. Bratislava: LITA, 1971, 60 s. GÄRTNER, Katarzyna. *Na szkle malowane*. [partitúra]. Redaktor SULEJ, Michał. Warszawa: Wydawnictwo COK, 1972.

¹²⁶ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malováno na skle, Divadlo Františka Xavera Šaldy Liberec, sign. K26610P, informačný bulletin.

¹²⁷ PÍSKOVÁ, Milada. *Zbojnicke variácie*. Opava: Slezská univerzita. Filozoficko-přírodovědecká fakulta, 1997, s. 5.

Pre bádateľov je však ťažké zrekonštruovať jeho život. Už ako pätnásťročný obraňoval svoju krajinu v rákocziovskom povstaní, no postupne sa dostal k vedeniu vlastnej zbojníckej družiny, ktorá brala zákon do vlastných rúk a ktorá sa nebála odporovať vrchnosti.¹²⁸ Jej členmi neboli len Slováci, ale aj Moravania a Poliaci, hlavne tí pochádzajúci z oblasti Sliezska. Mala teda medzinárodný charakter. Najčastejšie sa so svojou skupinou zdržiaval v okolí Terchovej, Liptovského Mikuláša, Kysúc, teda v oravsko-goralskej oblasti v blízkosti Tatier a Karpát, ale archívne dokumenty tiež dokazujú, že v roku 1711 sa s ostatnými zbojníkmi zúčastnil prepadnutia bohatých obchodníkov vo Vsetíne na Morave.¹²⁹ Za svoju protizákonnú činnosť dostal v roku 1713 trest obesením na hák za ľavé rebro. Avšak v očiach obyčajného ľudu sa za svoju odvahu v boji za spravodlivosť stal legendou už počas svojho života.¹³⁰ Svedčia o tom historické dokumenty, ľudové rozprávky, ľudové piesne a ústna ľudová slovesnosť. Zbojníctvo ako také v tej dobe nebolo len autonómnou činnosťou mladých na Slovensku, tento fenomén bol rozšírený po celej strednej Európe. Rozšírenie povestí o udatnom mladom zbojníkovi menom Jánošík sa teda logicky šírili s neuveriteľným záujmom aj do susedných krajín Slovenska. Postupne sa vstrebávali do piesní, povestí, rozprávok, ľudových divadiel, porekadiel a hádaniek na Morave, Sliezske, Poľsku, Ukrajinu, ale i v Maďarsku a inde. Andrej Melicherčík, autor kníh o slovenskom folklóre, tvrdí, že mnohé z týchto písomností sú si tak podobné, že ich možno označiť za jazykové varianty jedného kultúrneho základu.¹³¹ Podľa historičky Milady Pískové môžeme „[...] tento spoločný výskyt jánošíkovej tradície v kultúre niekoľkých slovanských národov [...] chápať ako jeden z prípadov medzietnických vzťahov.“¹³² Odraz a sila tejto postavy aj v iných ľudových slovesnostiach ako v tých slovenských len dokazuje jej vplyv a význam v rámci slovenského folklóru. Odpoveď na otázku o výbere slovenského hrdinu v poľskej hre je teda jasná: Juraj Jánošík sa vplyvom štylizácie kolektívnych, spoločenských problémov

---

¹²⁸ Povstanie Františka Rákocziho II., ktorý bojoval proti feudálnej spoločnosti, sa udialo v rokoch 1703-1711.

PÍSKOVÁ, Milada. *Zbojnícke variácie*. Opava: Slezská univerzita. Filozoficko-prirodovedecká fakulta, 1997, s. 6.

¹²⁹ Tejto akcie sa zúčastnil ešte ako jeden zo zbojníkov skupiny Tomáša Uhorčíka, po ktorom prebral jej vedenie v tom istom roku.

PÍSKOVÁ, Milada. *Zbojnícke variácie*. Opava: Slezská univerzita. Filozoficko-prirodovedecká fakulta, 1997, s. 6-7.

¹³⁰ *Ibid.*, s. 8-9.

¹³¹ MELICHERČÍK, Andrej. *Jánošík junošík: Juraj Jánošík v ľudových piesňach a povestiach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1963, s. 211.

¹³² PÍSKOVÁ, Milada. *Zbojnícke variácie*. Opava: Slezská univerzita. Filozoficko-prirodovedecká fakulta, 1997, s. 10-13.

a osudov do podoby individuálneho príbehu stáva folklórnym obrazom syntézy individuálneho zážitku a kolektívnej skúsenosti akceptovaným v rôznych kultúrach.¹³³ Bryll sa tak inšpiroval nie slovenskou, ale poľskou folklórnou tradíciou.

Poľský autor nie je jediným svojej národnosti, ktorý si ako predlohu vybral práve Jánošíka. V literatúre a vôbec v celom umení tohto národa má táto postava svoje ustálené miesto. Vždy však plnila úlohu regionálneho, nie kozmopolitného hrdinu, ktorý by dokazoval blízkosť týchto slovanských kultúr.¹³⁴ Aby sa Bryll, či už zámerne alebo nezámerné, vyhol takémuto škatuľkovaniu hlavnej postavy svojej hry, vsadil na fantáziu, ktorá je neobmedzená a nedeterminuje žiadnu skutočnosť. Autor si teda za námet nepokladá historický obraz doby, ani nekopíruje známe fakty zo života Juraja Jánošíka. Podľa teatrológa a súčasného riaditeľa Štátneho divadla Košice Petra Himiča Jánošík v *Na szkle malowane* reprezentuje tzv. postavu „pars pro toto“ a základ hry tvoria fenomény slobody, voľnosti, ľudového hedonizmu, ale i vernosti, lásky a prírody.¹³⁵ Jánošíkovský motív teda zastupuje viacero tém, na ktoré chcel autor poukázať. V hre tak tento zbojník pôsobí ako univerzálna spojka niekoľkých rozličných, možno na prvý pohľad nezlučiteľných ideí: folklóru, lásky, politiky, zbojníctva, slobody. Bryll ich zjednotil jazykom, v ktorom prelínal iluzívne prvky s antiiluzívnymi, komické s vážnymi, realistické s fantastickými.¹³⁶ Týmto jazykom je v diele folklór. Nie však autentický, ale štylizovaný, ako priznáva aj sám autor: „Nie je tu, prirodzene, nič z autentickej ľudovosti [...] [tú] sa ani nepokúšam uvádzať, jednoducho sa usilujem všetko, čo som čítal a počúval o ľudovej piesni využiť na vytvorenie vlastnej divadelnej skutočnosti. A využívam to tak ako sa v literatúre bežne využíva bohatstvo veľkých problémov, pokúšajúc sa v ich veľkom tieni vypestovať vlastnú rastlinku.“¹³⁷ Bryll sa priklonil k folklóru ako zdroju všetkých umeleckých počinov národného etnika, ako

---

¹³³ PÍSKOVÁ, Milada. *Zbojnícke variácie*. Opava: Slezská univerzita. Filozoficko-přírodovědecká fakulta, 1997, s. 11.

¹³⁴ V romantizme o ňom písal Seweryn Goszczyński vo svojom diele *Dziennik podróży do Tatrów*, nachádza sa tiež v mnohej básnickej a prozaickej tvorbe Kasprowicza a Tetmajera, ku ktorému sa Bryll priznáva ako k jednému zdroju inšpirácie pre *Na szkle malowane*, atď. Ďalej možno spomenúť Szymanowskeho balet *Harnasie*.

BRYLL, Ernest. *Maľované na skle*. Preložila IVANIČKOVÁ, Halina. Bratislava: LITA, 1971, s. 3. Archiwum Śląskiej Kultury Muzycznej Katowice, fond Na szkle malowane, sign. 282 Pm, informačný bulletin.

¹³⁵ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, ŠD Košice – činohra, sign. 11303, informačný bulletin.

¹³⁶ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, Slovenské národné divadlo – DPOH, sign. 963, recenzia Jánošíkovská legenda na poľský spôsob.

¹³⁷ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, ŠD Košice – činohra, sign. 11303, informačný bulletin.

k univerzálnemu jazyku slovanských kultúr z karpatskej oblasti.¹³⁸ Tradícia je v diele parodizovaná a ľudovosť prezentovaná v takmer archetypálnej podobe ako večný zápas dobra a zla, lásky a nenávisti, slobody a uzavretosti, úprimnosti a pokrytectva. Hudba, ktorá je súčasťou spevohry tiež nepredstavuje autentický folklór. Práve naopak, podobne ako text je štylizovaná a aktualizovaná do podoby poplatnej dobe vzniku, univerzálna pre masu poslucháčov.

Na tomto mieste je opäť možné postrehnúť, že jánošíkovský motív je tu len akýmsi východiskovým bodom či základným modelom, ktorý sa jednoducho mení a variuje.¹³⁹ Bryll postavu Jánošíka nevykresľuje ako typicky romantizujúceho hrdinu, ktorý len bohatým bral a chudobným dával a ani samotný príbeh nie je žiadnou filozofujúcou drámou, ktorá končí tragicky. Práve naopak – okrem svojej typickej „charitatívnej činnosti“ k chudobnému obyvateľstvu, ktorou sa Juraj Jánošík preslávil a pravdepodobne aj živil, ho dramatik zobrazil ako mládenca, ktorý sa rád zabáva a nevyhýba sa žiadnemu pôžitku tohto sveta. Konceptiu tohto literárneho hrdinu v Bryllovom diele zhrňuje veľmi originálne a výstižne Oľga Balegová: „[...] hrdina nie je ani Orestes, sužovaný pomstychtivými bohyňami, nie je ani výrazom temer už klasického kliše masovej kultúry XX. storočia – mužom happyendu. Predstavuje tretie riešenie: je civilom, ktorému sa stáva to, čo komukoľvek z nás. Temer by sa žiadalo povedať, že namiesto titulu Na skle maľované by rovnako príhodne znelo Jánošík v civile. [...] Namiesto patetického monumentalizovania goralského spôsobu života je folklórny hrdina uvedený na scénu ako náš súčasník aj vďaka osobitosti ľudovej slovesnej a hudobnej kultúry.“¹⁴⁰ Takto spracovaná jánošíkovská tematika, v ktorej sa Jánošíková monumentálnosť stráca a v ktorej sa hlavný hrdina stáva civilom, človekom podobnému každému z nás, sa môže stať dobrou príležitosťou k ideovej a umeleckej konfrontácii.¹⁴¹

Dôležitým elementom hry, z ktorej Bryll originálne využil, je i fakt, že Jánošík je v realite zbojníkom. Za vyše svoju dvesto ročnú tradíciu dnes predstavuje doslova jeho synonymum. Zbojníctvo je totiž potrebné chápať ako spoločenský jav karpatských hôr a priľahlých oblastí, ktorý symbolizuje formu protestu a boja proti hospodárskej

---

¹³⁸ Archív Slovenského národného divadla Bratislava, fond Na skle maľované, sign. 187, informačný bulletin.

¹³⁹ Ibid.

Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, DJZ Prešov, sign. 962, recenzia INAK.

¹⁴⁰ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, DJZ Prešov, sign. 962, informačný bulletin.

¹⁴¹ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, ŠD Košice – činohra, sign. 11303, informačný bulletin.

a politickej situácií.¹⁴² Zbojník – Jánošík je akýmsi tlmočníkom túžob a ideálov všetkých poddaných, ktorý bojuje za spravodlivosť.¹⁴³ V diele nie je takto vyobrazený doslovne, Jánošík v ňom nie je bojovníkom za spravodlivosť v pravom slova zmysle. Aj keď sa text síce viac sústreďuje na ľúbostný život hlavného hrdinu, vzťahy medzi vládnuou vrstvou a obyčajným ľuďom nie sú potlačené. I napriek tomu, že ich autor parodizuje, nezľahčuje tým ich stav.

Témy zbojníctva a ľudovosti sú v tomto diele pretlmočené tak, že ostávajú aktuálne ako v rokoch sedemdesiatych, tak i dnes vďaka svojmu politickému podtextu. V takomto chápaní je možné ho označiť za nadčasové, čo potvrdzuje jeho už skoro päťdesiatročná životnosť. Výborne to vystihol aj Miloš Voja vo svojej recenzii na túto inscenáciu Divadla ABC z roku 1977: „[...] touto hrou dochádza k nezvyklému posunu v slovanských kultúrach vôbec: je to umenie irónie, umenie spochybnit' národný heroizmus, ale zároveň ho prehodnotiť a tým vlastne posvätiť a povýšiť z falošného sentimentálneho vzťahu k minulosti na uvedomelú zbraň súčasnosti.“¹⁴⁴ Brylllove skombinovanie prvkov minulosti s prvkami súčasnosti spravili z diela stále aktuálnu tému, ktoré oslovujú široké vrstvy publika. Sám autor ale v rozhovoroch často spomína, že najhlavnejšou myšlienkou jeho hry je idea slobody. Je to „príbeh o tom, že najdôležitejšou vecou v živote je sloboda, že najdôležitejšie je, aby človek zostal sám sebou.“¹⁴⁵ Tu možno vidieť analógiu s vtedajším komunistickým režimom, v ktorom dielo vzniklo. Bryll aj takýmto „nenápadným“ spôsobom mohol poukázať na zlú spoločenskú situáciu jeho doby (viď záverečná scéna spevohry) a Gärtner jeho stanovisko ešte viac posilnila výberom „rebelskej“ hudby, vtedy režimom nie príliš akceptovateľnou, ktorú však šikovne skryla za folklór:

---

¹⁴² MELICHERČÍK, Andrej. *Jánošík junošík: Juraj Jánošík v ľudových piesňach a povestiach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1963, s. 197-198.

GAŠPARÍKOVÁ, Viera. *Jánošík: obraz zbojníka v národnej kultúre*. Editor Hana KOSTOLANSKÁ. Bratislava: Tatran, 1988, s. 17.

¹⁴³ MELICHERČÍK, Andrej. *Juraj Jánošík: hrdina protifeudálneho odboja slovenského ľudu*. 2. preprac. a dopl. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Osveta, 1963, s. 36.

¹⁴⁴ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malováno na skle, Divadlo Františka Xavera Šaldy Liberec, sign. K26610P, informačný bulletin.

¹⁴⁵ TÓTHOVÁ, Slavomíra. *Zostať sám sebou*. *Práca*. Bratislava: Petit Press, 2002, roč. 57, č. 138, s. 2.

JÁNOŠÍK: Ale si vymyslel...
 Zomrieť mi v pokoji nedávate...
 Boli sme zbojníkmi, zbojníkmi budeme.
 Nijakých šľachticov nad sebou nechceme.
 Ako Boh nám kázal, svet sme zrovnávali,
 bohatým sme brali, chudobným sme rozdávali.
 Ako nám kázala zelená dúbrava, zbíjali sme,
 aby v svete nastala náprava.

ROZPRÁVAČ I: Sloboda, sloboda, nebudeš slobodou,
 ak niekto začne si panovať nad tebou!

Kritikmi často chválená predloha spevohry *Na szkle malowane* je komediálnym spracovaným zbojníckej tematiky, kde ústrednou postavou je slovenský národný hrdina Juraj Jánošík. Legenda o tomto udatnom zbojníkovi sa však po jej viac ako dvesto ročnú tradíciu rozmohla aj za hranice Slovenska a tak sa stalo, že sa etablovala aj v ich umení a folklóre. Východiskom Brylllovho textu je teda postava Jánošíka ako taká, nezaobera sa jeho národnou príslušnosťou. Vážnosť témy autor odľahčil jazykom v podobe štylizovaného folklóru, ktorý mu dodal charakter jednoduchosti, jasnosti a ľudskej obyčajnosti, nie však primitívnosti. Práve vďaka tomu, že postihol legendu Jánošíka ako človeka obyčajného, ktorý bol so svojim ešte obyčajnejším ľuďom schopný prekonať strasti života s určitou ľahkosťou, sprostredkoval publiku hrdinu, s ktorým sa mohli kolektívne identifikovať diváci z oboch častí Tatier.¹⁴⁶ Zároveň sa jánošíkovský motív pre Brylla stal vhodným zástupcom pre sprostredkovanie jeho myšlienok o láske, slobode, mladíckej nespútanosti a politike. Takto Jánošíka transformuje do nových, akýchsi univerzálnych polôh, ktoré sú blízke všestrannému obecnstvu. To je dôvod, prečo možno túto hru so spevmi stále považovať za aktuálnu. Folk-bítová hudba Gärtner len prispieva k takémuto modernému chápaniu zbojníckeho hrdinu a v spevohre len podporuje jeho výnimočnosť.

---

¹⁴⁶ PÍSKOVÁ, Milada. *Zbojnícke variácie*. Opava: Slezská univerzita. Filozoficko-přírodovědecká fakulta, 1997, s. 53.

4. Historický vývoj diela *Na szkle malowane*

Spevohra *Na szkle malowane* sa na divadelných doskách uvádza už skoro päťdesiat rokov. Počas tohto dlhého obdobia o nej vzniklo množstvo názorov, recenzií, bola kritizovaná, ale i zvelebovaná, uvádzala sa nielen v Poľsku, ale i Nemecku, Rumunsku, Slovensku, Česku a inde, takisto bola viackrát prekladaná do cudzích rečí. Hudba z nej sa tiež niekoľkokrát objavila na rôznych hudobných nosičoch a nechýbala ani na televíznych obrazovkách. Jednoducho, počas svojej dlhoročnej existencie sa z nej stalo dielo, ktoré si vypestovalo svoju vlastnú históriu a divadelnú tradíciu. Pozoruhodné je, že dielo zažilo vrchol svojej popularity nie vo svojej krajine, ale za jej hranicami, konkrétne na území dnešnej Slovenskej a Českej republiky. V nasledujúcej kapitole opíšem dejiny tejto spevohry z pera Bryll-Gärtner a poukážem pritom na rôzne kontextuálne problémy a zaujímavé skutočnosti, ktoré ju sprevádzajú. Tento text si nekladie za cieľ pokryť analýzu všetkých vzniknutých inscenácií. Jeho zámerom je čitateľovi poskytnúť dejinný prehľad a zdôrazniť najdôležitejšie udalosti späté s týmto dielom.

4.1. Počiatok a vývoj v Poľsku

Na szkle malowane od počiatku nebolo hrou, ktorá by bola písaná na objednávku pre nejakú inštitúciu. Ernest Bryll sa jasne v rozhovore pre denník *Sme* z roku 2002 vyjadril, že ju napísal výhradne z vlastnej intencie. Tiež sa priznal, že Katarzyna Gärtner bola u neho až druhou osobou v poradí, ktorá by bola vhodná na napísanie hudby k tejto hudobnej komédii.¹⁴⁷ *Na szkle malowane* malo svetovú premiéru 6. marca 1970 v Operetke Dolnośląskej vo Vroclave pod režisérskym vedením Jana Skotnickeho, ktorý v júli toho istého roku zrežiroval túto inscenáciu aj pre divadlo v Łódži a v októbri v Krakove. O hudobné naštudovanie sa postarala samotná Gärtner. Jej hudbu a aranžmán realizovala vtedy bitova kapela Bumerang.¹⁴⁸ Uspávanku, ktorú spieva postava Diabla

---

¹⁴⁷ BALOGH, Alexander. Úspech znásobuje blízosť hôr. *Sme*. Bratislava: Petit Press a. s., 2002, roč. 10, č. 112, s. 25.

¹⁴⁸ Instytut teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego Warszawa, fond *Na szkle malowane*, Operetka Dolnośląska Wrocław, informačný bulletin.
Przedstawienia: *Na szkle malowane*. In: *Encyklopediateatru.pl* [online databáza]. ENCYKLOPEDIA TEATRU POLSKIEGO © 2016 [cit. 5. 2. 2019]. Dostupné z: <http://encyklopediateatru.pl/sztuki/3189/na-szkle-malowane>

malému Jánošíkovi, dokomponovala skladateľka priamo na telo pre Felicju Jagodzińsku, ktorá sa vo Wroclawe predstavila v tejto roli. V rovnakom roku (1970) malo dielo premiéru ešte raz a to 27. novembra Teatr Polski vo Warszawe, avšak pod iným režijným vedením.¹⁴⁹ Práve toto varšavské predstavenie dosiahlo rekordných 650 repríz.¹⁵⁰ Hneď na počiatku inscenovania *Na szkle malowane* vzniká zaujímavý jav: veľmi často sa pri poľských predstaveniach stávalo, že tí istí režiséri sa k nemu vracali po rokoch viackrát za sebou. Jan Skotnicki ešte raz v roku 1975 pre divadlo v Szczecine, Krystyna Janda celkovo štyrikrát a Jan Uryga v priebehu trinástich rokov v pozícií režiséra a choreografa dokonca šesťkrát.¹⁵¹ Pozitívnym zistením je skutočnosť, že práve poľské inscenácie sú jedny z mála, ktoré využívali živú hudbu. V roku 1993 v Teatr Powszechny hudbu Gärtner realizovala skupina Kryvań zo Zakopaného a v Teatr Muzyczny v Gdyni dokonca hral celý orchester aj s harfou, gitarou a basovou gitarou.¹⁵² Živá hudba je zvlášť pre činoherné scény akousi pridanou hodnotou, u muzikálových by mala byť samozrejmosťou. V prípade zahraničných predstavení *Na szkle malowane* sa však tak často nerealizovala, väčšina inscenátorov uprednostňovala reprodukovanosť hudbu.

Originálny názov Bryllovej hry znie *Na szkle malowane*, no napriek tomu sa v Poľsku hrávala často aj pod názvom *Janosik czyli Na szkle malowane* alebo len *Janosik*.¹⁵³

Toto dielo sa na poľské divadelné scény dostalo v čase, kedy hudobné divadlo v ére socializmu preferovalo domácu, resp. socialistickú produkciu pred tou americkou.¹⁵⁴ Vzniklo teda vo veľmi „výhodnej“ dobe, kedy sa uprednostňovali domáce diela pred tými zahraničnými. Navyše, začiatkom sedemdesiatych rokov ešte nebola

---

Polski bigbit i nie tylko. Biogramy wykonawców polskiej muzyki młodzieżowej lat 60 i 70 i nie tylko. Bumerang (łódzki). In: *Polskibigbitinietylko.blogspot.com* [online]. [cit. 5. 2. 2019]. Dostupné z: <http://polskibigbitinietylko.blogspot.com>

¹⁴⁹ Przedstawienia: Na szkle malowane. In: *Encyklopediateatru.pl* [online databáza]. ENCYKLOPEDIA TEATRU POLSKIEGO © 2016 [cit. 5. 2. 2019]. Dostupné z:

<http://encyklopediateatru.pl/sztuki/3189/na-szkle-malowane>

¹⁵⁰ BRYLL, Ernest. *Na szkle malowane*. Varšava: Pax, 2000, s. 91.

¹⁵¹ Przedstawienia: Na szkle malowane. In: *Encyklopediateatru.pl* [online databáza]. ENCYKLOPEDIA TEATRU POLSKIEGO © 2016 [cit. 5. 2. 2019]. Dostupné z:

<http://encyklopediateatru.pl/sztuki/3189/na-szkle-malowane>

¹⁵² Instytut teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego Warszawa, fond Na szkle malowane, Teatr muzyczny Gdynia, informačný bulletin.

¹⁵³ Instytut teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego Warszawa, fond Na szkle malowane, Teatr Powszechny Warszawa 1992/93, recenzia Nie zmógł go czas.

¹⁵⁴ Przedstawienia: Na szkle malowane. In: *Encyklopediateatru.pl* [online databáza]. ENCYKLOPEDIA TEATRU POLSKIEGO © 2016 [cit. 5. 2. 2019]. Dostupné z:

<http://encyklopediateatru.pl/sztuki/3189/na-szkle-malowane>

¹⁵⁴ BEZ, Helmut, DEGENHARDT, Jürgen, HOFMANN, Heinz Peter. *Muzikál*. Bratislava: OPUS, 1987, s. 97.

muzikálová scéna v Poľsku veľmi rozšírená, skromný počet veľkolepých predstavení zo západu teda nepredstavoval veľkú konkurenciu voči priemernej domácej produkcii, ktorá mala podobu často skôr hier so spevmi, operiet alebo vaudeville ako muzikálu.¹⁵⁵ Aj vďaka svojmu ľudovému námetu malo *Na szkle malowane* toho času mimoriadne dobré podmienky zakoreniť sa v dramaturgii divadiel a šancu získať si početné obecenstvo. Bítova hudba v kombinácií s podhalským folklórom a mytologickým námetom lákala do divadiel široké vrstvy publika, od toho najmladšieho až po najstaršieho.¹⁵⁶ To mohol byť jeden z dôvodov, prečo sa *Na szkle malowane* v sedemdesiatych rokoch minulého storočia skoro rok čo rok ukazovalo na programoch divadiel, či už činoherných alebo hudobných. V rokoch osemdesiatych sa táto dobre rozbehnutá štatistika začala výrazne znižovať. Najvýraznejšia prestávka inscenovania tohto diela sa stala medzi rokmi 1983 a 1993, kedy sa neobjavilo ani na jednej profesionálnej scéne.¹⁵⁷ Dôvodov mohlo byť niekoľko. Za najhlavnejší však považujem politické zákazy kvôli otvorenému nesúhlasu Brylla proti vtedajšiemu režimu.¹⁵⁸ Životnosť tohto diela bola podľa štatistík do tohto obdobia veľmi dobre rozbehnutá: len za trinásť rokov sa predstavilo poľskému publiku celkovo sedemnásťkrát v sedemnástich rôznych mestách po celom Poľsku. Otázkou ostáva, či by sa mu darilo aj keby táto nútená pauza nevznikla. Naspäť na divadelné dosky sa *Na szkle malowane* vrátilo až v spomínanom roku 1993 do Warszawy, neskôr ešte do Chorzówa a Częstochowej. Prestávka teda trvala celých desať rokov. Doposiaľ poslednýkrát bolo uvedené v roku 2004 v známom hudobnom divadle Teatr muzyczny v Gdyni.¹⁵⁹ Od tohto momentu nie sú zaznamenané žiadne nové premiéry tejto spevohry na profesionálnej scéne v Poľsku.

Dobové recenzie, ktoré vyšli v tejto krajine, sú recenziami najčastejšie teatroológov alebo publicistov, ktoré informujú o jednotlivých naštudovaniach v divadlách. Často hodnotené sú, samozrejme, výkony jednotlivých hercov a herečiek, nechýba ale ani analýza dramatickej predlohy a obsahu hry. O hudbe Gärtner v nich kolujú všeobecné

---

¹⁵⁵ FIK, Marta (eds.). *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Teatr - widowisko*. Warszawa: Instytut Kultury, 2000, s. 68, 84-85, 298-299.

¹⁵⁶ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, Slovenské národné divadlo – DPOH, sign. 965, recenzia Predstavenie, ktoré prináša radosť.

¹⁵⁷ Przedstawienia: Na szkle malowane. In: *Encyklopediateatru.pl* [online databáza]. ENCYKLOPEDIA TEATRU POLSKIEGO © 2016 [cit. 5. 2. 2019]. Dostupné z: <http://encyklopediateatru.pl/sztuki/3189/na-szkle-malowane>

¹⁵⁸ BALOGH, Alexander. Úspech znásobuje blízosť hôr. *Sme*. Bratislava: Petit Press a. s., 2002, roč. 10, č. 112, s. 25.

¹⁵⁹ Przedstawienia: Na szkle malowane. In: *Encyklopediateatru.pl* [online databáza]. ENCYKLOPEDIA TEATRU POLSKIEGO © 2016 [cit. 5. 2. 2019]. Dostupné z: <http://encyklopediateatru.pl/sztuki/3189/na-szkle-malowane>

názory pozitívneho charakteru. Už v rozsiahlom článku z roku 1971 Irena Kellner vyslovuje prorocký názor, že hudba, resp. jednotlivé piesne spevohry fungujú aj samostatne a tak majú veľmi dobrý predpoklad stať sa hitmi.¹⁶⁰ Autorkine slová sa čiastočne naplnili a z niektorých piesní sa skutočne stali doslova hity, ktoré ľudia spoznávajú ešte aj dnes a to nielen v Poľsku. V závere svojho spisu Kellner dochádza tiež k názoru, že hudba Gärtner je tak originálna až je podľa nej lepšia ako text spevohry, a tak vyslovuje otázku, či by nebolo správnejšie nazývať *Na szkle malowane* skôr dielom Gärtner ako Brylla.¹⁶¹ A Kellner nie je jediná, ktorá uvažuje touto cestou.¹⁶² Na tomto mieste sa potvrdzuje skúmaný problém z druhej kapitoly tejto diplomovej práce, v ktorej som poukázala na terminologické vymedzenie diela. I keď ide „len“ o spevohru, hudba v nej má zastúpené tak silné miesto, až sa môže stať, že v očiach divákov vzbudí dojem, že sa jedná o muzikál. V inej recenzii z konca roku 1970 je vyslovený podobný názor o hudbe Gärtner, ktorú jej autor Andrzej Markiewicz uprednostňuje pred textom Brylla.¹⁶³ Celkovo u poľských kritikov a recenzentov víťazí spôsob, akým skladateľka spojila, resp. pretransformovala podhalskú folklórnu hudbu do hudby v tých časoch populárnej, zvanej bítovej.¹⁶⁴ Veľmi pozitívne tiež hodnotia celkové spojenie hudby a slova. V tomto smere vyzdvihujú oboch autorov, ako Brylllove texty piesní, tak i schopnosť Gärtner vystihnúť pre ne vhodnú melódiu a rytmus. Takéto publicistické texty plnia veľmi dôležitú úlohu pri skúmaní diela. Sú totiž jedným z mála zdrojov, ktoré informujú aj o jeho historickom pozadí a kvalite jednotlivých inscenácií v Poľsku. Napríklad tie, ktoré sa venujú poľskej scéne divadla v Českom Těšíne ako jediné hovoria o jeho turné s predstavením *Na szkle malowane* po Československu v druhej polovici sedemdesiatych rokov. V českých recenziách ani v ostatných získaných zdrojoch sa však nenachádza ani jediná podobná zmienka o takýchto výjazdoch Těšínského divadla, aj napriek tomu, že geograficky sa poloha tohto divadla nachádza ešte stále na českej strane. Podľa informácií uvedených v daných článkoch, Scena Polska vyrazila na cesty po území dnešnej Slovenskej a Českej republiky a aj napriek jazykovej bariére hosťovala v Žiline,

---

¹⁶⁰ Instytut teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego Warszawa, fond *Na szkle malowane*, Teatr Polski Warszawa 1970/71, recenzia Śladami Janosika czyli próba pisania poważnie o niepoważnych sprawach

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Instytut teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego Warszawa, fond *Na szkle malowane*, Teatr Wybrzeże Gdańsk 1970/71, recenzia Szkoło jest śliskie.

Instytut teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego Warszawa, fond *Na szkle malowane*, Teatr Powszechny Warszawa 1992/93, recenzia *Na szkle malowane – Znów oklaskiwane*.

¹⁶³ Instytut teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego Warszawa, fond *Na szkle malowane*, Teatr Polski Warszawa 1970/71, recenzia Ballada o Janosiku.

¹⁶⁴ Instytut teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego Warszawa, fond *Na szkle malowane*, Teatr Polski Warszawa 1970/71, recenzia Tatrzańska ballada pięknie malowana.

Svite, Trenčine, Dubnici nad Váhom, Nitre, Púchove, Martine, Novom Meste nad Váhom, Istebnom, Šali, Bojniciach, Piešťanoch, ďalej na festivaloch vo Svidníku a Prešove a tiež aj v Brne, Prahe, atď.¹⁶⁵ Predstavili tu svoju inscenáciu *Na szkle malowane* vo svojom rodnom jazyku, v poľštine. Tieto údaje pochádzajú z recenzií z rokov 1977 a 1979, pričom premiéra diela v Českom Těšine na Scene Polskej sa uskutočnila v roku 1976.¹⁶⁶ Zaujímavé je už len odhodlanie divadla vystúpiť pred cudzokrajné publikum, i keď jazykovo veľmi príbuzné, a odohrať inscenáciu aj napriek riziku, že ostane nepochopená. Ako bolo poľské predstavenie u nás prijaté nie je známe. V tej dobe však už *Na szkle malowane* bolo dôverne známe českému aj slovenskému publiku v ich rodnom jazyku a pravidelne uvádzané na domácich scénach. To sa tiež stalo vďaka iniciatíve z poľskej strany a host'ovaniu krakovského divadla Juliusza Słowackiego s touto inscenáciou v Bratislave v máji v roku 1972, kedy sa vôbec po prvýkrát uviedla na našom území a postupne sa dostala aj na dosky našich divadiel v českom a slovenskom preklade.¹⁶⁷ Na jednej strane môže byť práve táto skutočnosť zásluhou úspechu poľského súboru u československého obecnstva, na druhej to zase môže byť vďaka univerzálnosti deja a hudobnej reči diela, prípadne divácka zvedavosť a jedinečná možnosť vidieť aj zahraničnú produkciu vo svojom meste.¹⁶⁸ Dnes sa však s takýmto prístupom za takýchto podmienok stretávame len ojedinele. Každopádne, poľská scéna Těšínskeho divadla si takto spropagovala svoju produkciu i domácu tvorbu v zahraničí. Prispela tak k zväčšeniu povedomia o predmetnom diele v Československu. Z ďalších dostupných zdrojov z archívov sa dozvedáme aj o iných výjazdoch poľských divadiel s týmto titulom za svoje hranice. Konkrétnych informácií je však veľmi málo a sú ťažko overiteľné. V archíve varšavského divadelného inštitútu sa v nemeckom jazyku nachádza program z osemnásteho ročníka berlínskeho festivalu Berliner Festtage

---

¹⁶⁵ Instytut teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego Warszawa, fond Na szkle malowane, T. Cieszyn 1978/79, recenzia 100 razy „Na szkle malowane,“ Mariaż zaolziańskiego Janosika z nadwiślańską Syreną, Przyjeżdża Scena Polska z CSRS.

¹⁶⁶ Przedstawienia: Na szkle malowane. In: *Encyklopediateatru.pl* [online databáza]. ENCYKLOPEDIA TEATRU POLSKIEGO © 2016 [cit. 6. 2. 2019]. Dostupné z: <http://encyklopediateatru.pl/sztuki/3189/na-szkle-malowane>

¹⁶⁷ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, Slovenské národné divadlo – DPOH, sign. 963, recenzia Šantenie okolo Jánošíka. Inštitút umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle aneb Jánošík, Městská divadla pražská Praha, Divadlo ABC, sign. K11547P, recenzia Na skle maľované po pražsky.

¹⁶⁸ Recenzie zaznamenávajú, že do Piešťan prišlo na Těšínske predstavenie rekordných 1200 divákov. Informujú, že celkovo sa tešili divákemu úspechu na území Československa, detailnejšie informácie však neposkytujú.

Instytut teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego Warszawa, fond Na szkle malowane, T. Cieszyn 1978/79, recenzia Mariaż zaolziańskiego Janosika z nadwiślańską Syreną.

v roku 1974. Nemožno z neho, žiaľ, vyčítať nič iné, iba že sa jedná o bulletin určený pre toto podujatie a že predstavenie spevohry v nemeckom jazyku ako *Auf Glas gemalt* odohralo divadlo Teatr Polski z Warszawy. Dátum ani iné bližšie informácie o podujatí v ňom nefigurujú.¹⁶⁹ Podobne je to i s druhým programom písaným rumunsky. Ten však obsahuje aspoň časové údaje. Možno z neho zistiť, že Teatr Ludwika Solskiego z Tarnówa prezentoval svoje naštudovanie *Na szkle malowane* v rozmedzí dní 23. až 28. júna 1978 v Sibiu v Rumunsku. Či sa jedná o hosťovanie alebo o inú príležitosť a takisto počet predstavení počas tejto doby bulletin neuvádza.¹⁷⁰ Viac informácií o výjazdoch poľských divadiel s týmto predstavením dostupné zdroje neposkytujú.

4. 2. Príchod na Československo

Dôležitým momentom v histórii inscenovania tohto Bryll-Gärtner diela je práve jeho presah a usadenie sa na zahraničných scénach a to konkrétne najmä na území Česka a Slovenska, tak ako už bolo vyššie naznačené. Historický vývoj inscenovania tejto spevohry je tu veľmi zaujímavý. Práve v týchto krajinách, vtedy ešte spojených, dosiahlo *Na szkle malowane* obrovský úspech trvajúci až dodnes. V Brne sa v roku 1972 uskutočnila československá a zároveň vôbec prvá zahraničná premiéra tohoto diela.¹⁷¹ Bolo uvedené pod názvom *Zbojníci a Žandáři* v Redute Státního divadla Brno.¹⁷² Toto brnianske prevedenie absolvoval aj známy muzikológ Jiří Fukač, ktorý neskôr vo svojej recenzii v *Hudebních rozhledech* vyzdvihoval najmä hudobnú zložku spevohry. Hudobný podklad síce znel z nahrávky, ale pre toto predstavenie ho nahrála sama autorka Gärtner, v úlohe čembalistky spolu s Janem Rokytou za cimbalom a s hudobnou skupinou Bukanyři. Práve táto nahrávka sa stala východiskom aj pre iné české inscenácie. Podobne ako v prípade Poľska, ani v Československu nebola muzikálová tradícia ešte plnohodnotne rozvinutá v porovnaní s tými západnými. Zvykom teda bolo, že hudobno-dramatické diela muzikálového charakteru okrem školených, operných hercov začali vykonávať aj herci činoherní v činoherných divadlách, nakoľko muzikálové herectvo

---

¹⁶⁹ Instytut teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego Warszawa, fond Auf Glas gemalt, Teatr Polski Warszawa, XVIII. Berliner Festtage 1974, informačný bulletin.

¹⁷⁰ Instytut teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego Warszawa, fond Ianosik de Ernest Bryll, Teatrul Ludwik Solski Tarnow – R. P. Polonã, Sibiu – Romãnia – 23 – 28 – iunie 1978, informačný bulletin.

¹⁷¹ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Zbojníci a Žandáři, Státní divadlo Brno, sign. K5046P, recenzia Výborné provedení.

¹⁷² Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Zbojníci a Žandáři, Státní divadlo Brno, sign. K5046P, informačný bulletin.

v tej dobe ešte nebolo ani len v zrode na stredoškolských či vysokoškolských školách.¹⁷³ To bol prípad aj tohoto predvedenia. Fukač sa vo svojej recenzii interpretačnej zložke venuje len veľmi okrajovo, dôraz a svoj záujem kladie na samotnú hudbu spevohry. Tvrdí, že skladateľka chce zdôrazniť aktuálnosť námetu i napriek jeho historickej predlohe a preto volí bitový zvuk v spojení folklórom. Toto spojenie bolo v sedemdesiatych rokoch už relatívne bežnou kompozičnou praxou, no podľa Fukača Gärtner zašla ešte ďalej: „ [Gärtner] Vrství a kumuluje prostriedky, aby ich vzápätí obrodila a nechala figurovať v najjednoduchšej podobe, podtrhuje dramatické momenty zhlukmi zjavne prekračujúcimi hranice žánru, avšak ihneď sa navracia, aby znovu strhla, zaujala a vtiahla poslucháča do pocitovej sféry súhlasnej s vyznením scénickej akcie. Ani v najjednoduchších pasážach nemôžeme hovoriť o vedomom primitivizme či schválnostiach.“¹⁷⁴ Fukač doslova nabádal, aby si toto dielo a najmä premyslenú hudobnú scénu, ktorú Gärtner zvolila, vzali za príklad dramaturgovia a skladatelia podobných foriem hudobno-zábavného divadla. Pravdepodobne si bol vedomý, že by to domácej produkcii iste prospelo.

Začiatkom sedemdesiatych rokov, kedy *Na szkle malowane* prišlo aj na československú scénu, sa publikum postupne spoznávalo aj s angloamerickou muzikálovou produkciou. U nás však panoval komunizmus a tak celá kultúra bola ovplyvnená totalitným režimom.¹⁷⁵ Aj napriek tomu sa na československom území podarilo presadiť niekoľko titulov typu *Kiss me, Kate!* (1963), *My Fair Lady* (1964), *Hello, Dolly* (1966), *Fiddler on the Roof* (1968), *West Side Story* (1970). Z domácej tvorby to bola zase prevažne produkcia tzv. divadiel malých foriem ako *Semafor* a *Rokoko* a tiež dnes už muzikálové šlágre typu *Starci na chmelu* (1964), *Dáma na kolejičkách* (1966), *Gentleman* (1967), atď.¹⁷⁶ Na slovenskej strane stále pretrvávala

---

¹⁷³ BĀR, Pavel. *Od operety k muzikálu: zábavněhudební divadlo v Československu po roce 1945*. Praha: KANT, 2013, Velká řada edice Disk – svazek 25, s. 236, 243-244.

¹⁷⁴ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Zbojníci a Žandáři, Státní divadlo Brno, sign. K5046P, informačný bulletin.

¹⁷⁵ INŠTITUTORISOVÁ, Dagmar, ORAVEC, Peter, BALLAY, Miroslav. *Tváre súčasného slovenského divadla*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2006, s. 254-255.

¹⁷⁶ VANĚK, Jan, J. *Muzikál v Čechách aneb Velký svět v malé zemi*. Praha: První Nakladatelství Knihcentrum, a. s., 1998, s. 24-25.

BĀR, Pavel. *Od operety k muzikálu: zábavněhudební divadlo v Československu po roce 1945*. Praha: KANT, 2013, Velká řada edice Disk – svazek 25, s. 145, 147, 160, 172, 198, 201.

KNOPOVÁ, Elena (eds.). *Súčasné slovenské divadlo v dobe spoločenských premien: pohľady na slovenské divadlo 1989-2015*. Vydanie prvé. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2017, s. 42.

operetná tvorba tuzemských autorov a skôr len akési pokusy o muzikál.¹⁷⁷ Poetiku divadiel malých foriem najlepšie reprezentovalo Radošinské naivné divadlo s premiérou svojej hry *Jááánošúúík* z roku 1970, ktorého námet je spoločný s *Na szkle malowane*.¹⁷⁸ Diváci, ale i odborná kritika teda mali šancu porovnať medzi jednotlivými produkciami, aj tými najkvalitnejšími pochádzajúcimi zo západu. I keď *Na szkle malowane* vo svojej podstate nie je muzikál, má k nemu veľmi blízko aj vďaka výraznému charakteru hudby. Z tohto pohľadu bolo dielo nielen v Čechách, ale i na Slovensku a inde často označované týmto termínom a zaraďované do podobnej línie hudobno-dramatického divadla (viď druhá kapitola tejto práce). Aj to je dôvod, prečo je v tomto texte tiež zmieňované v súvislosti s muzikálovou produkciou. Kvôli panujúcemu komunistickému režimu v tej dobe vzniklo všeobecné nariadenie pre sovietske krajiny v umení preferovať domácich a socialistických autorov pred tými západnými.¹⁷⁹ I keď táto skutočnosť nebola vo všeobecnosti priaznivá pre angloamerické muzikály a spôsobila skoro až jednotvárnosť umeleckej produkcie u nás, dopomohla presadeniu predkladaného titulu na československé profesionálne divadelné scény, na ktorých ostala temer doteraz.

4. 3. „Zlaté časy“ na Slovensku

Inscenačná evolúcia *Na szkle malowane* na území bývalého Československa je veľmi originálna a pre samotné dielo i prelomová. Práve tu sa uskutočnilo niekoľko významných udalostí, ktoré ho z „obyčajnej“ spevohry vynieslo až na kultové predstavenie obľúbené ako u diváckych más, tak i kritikov až dodnes. Od spomínanej československej premiéry v sedemdesiatom druhom roku sa *Na szkle malowane* u nás po druhýkrát objavilo už o rok neskôr v Krajevom divadle v Nitre pod názvom *Jánošík* *abo Na skle malované*.¹⁸⁰ Dobové recenzie ukazujú, že u odbornej kritiky síce bolo toto

---

¹⁷⁷ V roku 1966 mal v Prešove premiéru *Komorán* Teodor Šeba-Martinského, v ktorom bola vyzdvihnutá hudobná zložka tohto hudobno-dramatického tvaru. Neskôr v roku 1973 zase *Revízor* na Novej scéne. Toto dielo sa uvádza s prívlastkom „prvý slovenský muzikál“ a ako hovorí sám názov, vychádza z Gogoľovho románu. Veľký ohlas hlavne u mladého obecnstva mal muzikál Pavla Hammela a Mariána Vargu s názvom *Cyrano z predmestia*, ktorého hudba je napísaná vo vtedajšom bít-rockovom štýle, charakteristickom pre autorom.
MISTRÍK, Miloš (eds.). *Slovenské divadlo v 20. storočí*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1999, s. 366-367.

¹⁷⁸ PÍSKOVÁ, Milada. *Zbojnícke variácie*. Opava: Slezská univerzita. Filozoficko-prirodovědecká fakulta, 1997, s. 52.

¹⁷⁹ BĀR, Pavel. *Od operety k muzikálu: zábavněhudební divadlo v Československu po roce 1945*. Praha: KANT, 2013, Velká řada edice Disk – svazek 25, s. 222.

¹⁸⁰ Dnes DAB – Divadlo Andreja Bagara Nitra.

predstavenie brané skôr negatívnejšie, ale na druhej strane pozitívne z toho vzišla hudobná stránka diela. Aj napriek tomu, že hudba bola reprodukováaná (použila sa už vyššie spomenutá nahrávka skupiny Bukanyři s autorkou Katarzynou Gärtner), vyzdvihovaný bol opäť spôsob, akým dokázala spojiť staré a nové, teda pretransformovať folklór do hudobnej reči bitovej hudby.¹⁸¹ Len o niekoľko mesiacov neskôr po nitrianskej premiére sa *Na szkle malowane* presunulo aj na východ Slovenska a to konkrétne do Divadla Jonáša Záborského v Prešove. Ani tam sa, podobne ako v Nitre, nedostalo predstaveniu u kritiky pochvale, i keď v tomto prípade neznela hudba reprodukováaná, ale živá. Podľa divadelnej kritičky Gizely Mačugovej, autorky jednej z recenzií na prešovské predstavenie, režisér Ján Šilan urobil v texte príliš mnoho škrtov, čím nerešpektoval básnické tendencie Bryllovho veršovaného libreta a vsadil na vizuálnu veľkoleposť vo forme pyrotechnických efektov, kaširovaných rekvizít a pantomímy. Všetky tieto prvky sa podľa nej nehodili do charakteru diela a sú teda zbytočné.¹⁸² Z týchto slov možno usudzovať, že režisér uprednostnil pompéznosť pred umeleckými kvalitami a snažil sa o posunutie spevohry do muzikálovej roviny, kde viac ako o slovo ide o hudbu, tanec a vizuálne spracovanie. Aj napriek tomu do roku 2007 odohralo prešovské divadlo úctyhodných 408 repríz tohto diela, čo svedčí o jej obľúbenosti u divákov.¹⁸³

Snáď najvýznamnejšou udalosťou v dejinách *Na szkle malowane* bolo jeho uvedenie 19. októbra 1974 v Divadle Pavla Országha Hviezdoslava v Bratislave.¹⁸⁴ Režisér toho predstavenia Karol L. Zachar spolu s významným slovenským choreografom Štefanom Nosálom a scénografom Vladimírom Suchánkom postavili veľmi dobré základy, ktoré sa stali pevným stavebným pilierom celého dejinného vývinu diela na Slovensku.¹⁸⁵ Toto divadelné naštudovanie prekonalo všetky rekordy a stalo sa najpopulárnejším naštudovaním predmetného poľského diela na celom Slovensku a Česku. Dosiahlo rekordný počet 647 repríz, čo bolo len o tri reprízy menej ako malo to

---

Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Jánošík abo Na skle maľované, KD Nitra, sign. 961, informačný bulletin.

¹⁸¹ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Jánošík abo Na skle maľované, KD Nitra, sign. 961, recenzie.

¹⁸² Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, DJZ Prešov, sign. 962, recenzia Maľované – zo skla zotreté.

¹⁸³ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, DJZ Prešov, sign. 962, recenzia Na skle maľované sa vrátilo vo veľkom štýle.

¹⁸⁴ Divadlo Pavla Országha Hviezdoslava bolo do roku 2009 súčasťou Činohry SND.

Archív Slovenského národného divadla Bratislava, fond Na skle maľované, sign. 124, informačný bulletin.

¹⁸⁵ Ibid.

varšavské.¹⁸⁶ Na bratislavskej scéne národného divadla sa táto spevohra udržala s prestávkami skoro tridsať rokov, čo je výnimočný fenomén v slovenskom divadelníctve vôbec, o muzikálovom už ani nehovoriac. Stala sa najúspešnejšou inscenáciou Slovenského národného divadla a vždy sa pýšila vypredanou sálou. Počas svojej dlhoročnej existencie si dokonca zachovala skoro všetky herecké hviezdy, ktoré predstaveniu zostali verné po celé toto dlhé obdobie, na čele s Michalom Dočolomanským v hlavnej úlohe Juraja Jánošíka. Premiéra bola obnovená ešte dvakrát a to v roku 1981 a 1991. Posledné predstavenie sa odohralo v roku 2004.¹⁸⁷

Obrovským prínosom Slovenského národného divadla pre samotné dielo, tým pádom i pre jeho autorov, bola iniciatíva a možnosť vyraziť s týmto predstavením na turné a to nielen po Slovensku, ale i do zahraničia. Českí diváci ho mohli od československej premiéry z roku 1972 po druhýkrát vidieť až v roku 1975 a to práve vďaka tomuto naštudovaniu, ktoré divadlo odohralo dvakrát v Prahe.¹⁸⁸ Mimo to sa reprezentovalo i v Jerevane (Arménsko, 1976), Tampere, Turku (Fínsko, 1977), a v Budapešti (Maďarsko, 1993).¹⁸⁹ Z domácich výjazdov sa za pamätne považuje to na Folklórnom festivale vo Východnej z roku 2000. Na tomto predstavení sa zúčastnil aj sám autor predlohy Ernest Bryll, ktorý ho nazval výnimočným. Videlo ho totiž rekordných (skoro) 15 000 divákov, ktorí sa niekoľkokrát dožadovali prídavku.¹⁹⁰

Za svoju dlhoročnú existenciu sa z *Na skle malované*, v slovenskom preklade uvádzané ako *Na skle maľované*, stal fenomén obrovských rozmerov. Prichádzalo si ho do hlavného mesta pozrieť tisíce divákov a sedadlá bolo potrebné zarezervovať už

---

¹⁸⁶ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, Nová scéna, sign. 968, recenzia *Moje milované „Na skle maľované“*.

¹⁸⁷ Archív Slovenského národného divadla Bratislava, fond Na skle maľované, sign. 151, informačný bulletin.

Archív Slovenského národného divadla Bratislava, fond Na skle maľované, sign. 187, informačný bulletin.

Na skle maľované sa vracia. In: *Sme.sk* [online]. Petit Press a. s., 1. 7. 2004 [cit. 8. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.sme.sk/c/1662830/na-skle-malovane-sa-vracia.html>

KNOPOVÁ, Elena (eds.). *Súčasný slovenský divadlo v dobe spoločenských premien: pohľady na slovenské divadlo 1989-2015*. Vydanie prvé. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2017, s. 42.

¹⁸⁸ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, Slovenské národné divadlo – DPOH, sign. 963, recenzia *Tri inscenace, Ve znamení herecké tvorby, Třikrát hosté*.

¹⁸⁹ Archív Slovenského národného divadla Bratislava, fond Na skle maľované, sign. 187, List zahraničných výjazdov SND s inscenáciou *Na skle maľované*.

¹⁹⁰ Toto číslo sa variuje. Rôzne dostupné zdroje prevažne z recenzií hovoria o číslach niekde medzi 12 000-15 000. Bryll sa prikláňa k číslu 15 000.

Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond *Malované na skle*, Městské divadlo Zlín, sign. K32917P, informačný bulletin.

niekoľko mesiacov dopredu.¹⁹¹ Karol L. Zachar v jednom zo svojich rozhovorov priznal, že jeden z hlavných dôvodov, prečo sa rozhodol práve pre toto dielo bola jeho hudba. Navštívil totiž krakovské predstavenie v sedemdesiatom druhom roku a najviac mu imponovala práve hudba Gärtner, videl v nej veľký potenciál.¹⁹² Predstavenie Slovenského národného divadla jednoducho predišlo všetky očakávania. Stalo sa doslova magnetom na divákov a zanechalo za sebou kus histórie, aj čo sa týka hudby. Pieseň *Lipová lyžka* (v origináli *Lipowa lyžka*) sa stala kultovým hitom, ktorý pozná snáď každý Slováčok. Od roku 1974, kedy ju Dočolomanský po prvýkrát zaspieval publiku sa zapísala medzi najvýznamnejšie a najhlavnejšie piesne tejto spevohry v očiach slovenských divákov a následne i u kritiky. Stala sa akosi jej ústrednou piesňou, ktorá dielo charakterizuje ešte aj dnes. Sama o sebe dosiahla toľko popularity, že sa dennodenne ešte i v dnešnej dobe hráva v rádiách (!), mnoho slovenských umelcov z nej robí covery, zahrňuje do svojho repertoáru a verejne spieva pri rôznych príležitostiach, výročiach, oslavách, v TV atď.¹⁹³ Jej popularita vo veľkom závisí aj na osobnosti Michala Dočolomanského, pre ktorého rola Jánošíka v *Na skle maľované* bola životnou rolou, v ktorej ostal takmer tridsať rokov a odohral každú jednu reprízu, teda už spomínaných 647 predstavení.¹⁹⁴ Kritikou i publikom bol za ňu oceňovaný tak veľmi, že ju často prezentoval i mimo divadelných dosiek. Jeho predvedenie *Lipovej lyžky* dnes mnohí označujú za legendárne a v očiach Slováčkov nezmazateľné. Melódia tejto piesne doslova zľudovela a je neodmysliteľnou súčasťou hudobného povedomia slovenského národa. Spájaná je predovšetkým s menom Dočolomanského, ktorý ju chtiac či nechtiac spopularizoval, avšak už menej so samotnou spevohrou. Len málo ľudí si skutočne

---

¹⁹¹ Archív Slovenského národného divadla Bratislava, fond Na skle maľované, sign. 187, recenzia Maľované trochu inak.

¹⁹² Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, Na skle maľované, Slovenské národné divadlo – DPOH, sign. 965, recenzia Predstavenie, ktoré prináša radosť.

Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, Na skle maľované, Slovenské národné divadlo – DPOH, sign. 963, recenzia Na skle maľované.

¹⁹³ Pieseň *Lipová lyžka* sa objavila napríklad v relácii Chart Show v podaní Juraja Slezáka (po Dočolomanskom „druhý slovenský Jánošík“), kde ju zároveň zaraďovali aj do rôznych hitparád, ktoré v rámci relácie vytvárali. Ďalej ju v relácii Milujem Slovensko prezentoval mladý pop-rockový spevák Samuel Tomeček, ktorý ju naspieval aj na svoj album s názvom *IKONY*. V show Tvoja tvár znie povedome zasa bola prezentovaná hercom Reném Štúrom, ktorý ju na svojich projektoch v rovnakom podaní aj prezentuje. Snáď najzaujímavejšiu verziu spracovala mladá slovenská pesničkárka Sima Martausová, ktorá prepracovala aj slová a pútavo ju vložila do svojej piesne s názvom *Goraľu*. Najkurióznou verziu *Lipovej lyžky* a vôbec takmer všetkých piesní zo spevohry *Na szkle malowane*, nahral Martin Jakubec. Ten je známy ako interpret šlágrov pre staršiu vekovú kategóriu ľudí. Jeho aranžmán je teda založený na rovnakom princípe ako možno sledovať na dnes populárnej Šláger TV. Všetky tieto verzie sú verejne dostupné na videoportáli *Youtube.com*. Toto nie je úplný výpis existujúcich cover verzií piesne *Lipová lyžka*, len nepatrný výber tých najznámejších.

¹⁹⁴ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, Na skle maľované, Nová scéna, sign. 968, recenzia Moje milované „Na skle maľované.“

uvedomuje, že táto, ani iná pieseň zo spevohry neprislúcha slovenskému národu, ale že ich pôvod sa nachádza v susednom Poľsku. *Na skle malované* sa na Slovensku dočkalo neobyčajného fenoménu: hudba (a vôbec celé dielo) tu zľudovela a Slováci si ho celé doslova privlastnili.¹⁹⁵ Aj sám Bryll v jednom z rozhovorov priznáva, že nerozumie takému enormnému úspechu, ktorého sa tejto spevohre dostalo práve na Slovensku. Preto vyzýva, aby sa uskutočnil nejaký sociologický výskum, ktorý by tento fenomén bližšie objasnil.¹⁹⁶ Podľa môjho názoru je odpoveď ukrytá v niekoľkých vrstvách. V prvom rade sa na scénu dostala v čase, kedy záujem o muzikálové diela stúpala, no zároveň bol v istom smere umelo potlačovaný kvôli nariadeniam režimu.¹⁹⁷ Poľská spevohra svojim silným hudobným charakterom teda ponúkala výbornú alternatívu k tejto situácii. Navyše, pravidelné kultúrne vyžitie jednoducho patrilo do každej rodiny, bolo akousi nepísanou tradíciou doby. Keď sa spoja tieto faktory spolu s kvalitným textom, jánošíkovskou tematikou, ktorá upomína na slovenské tradície, na slovenskú históriu s nadľahčeným, vtipným slovníkom spolu so špičkovým herectvom slovenskej hereckej elity, ktorí dokážu diváka doslova vtiahnuť do deja, aby sa cítil byť jeho neoddeliteľnou súčasťou, vytvorí sa skvelá platforma pre úspešnosť inscenácie. Dôležitým elementom sú aj piesne, ktoré majú ľudový základ, ale sú aktualizované do moderného jazyka a ich melódia a rytmus sa vrývajú publiku do kože. Ako ich nazýva Bryll – sú to piesne o slobode, ktorá v dobe komunistickej nadvlády tak chýbala. Pre ľudí sa tak mohli stať akousi metaforou boja za slobodu. Zlúčenie všetkých týchto vrstiev, či už dejinných, činoherných, hudobných alebo psychologicko-sociologických sa mohli výrazne podpísať na popularite spevohry na Slovensku.

Okrem Slovenského národného divadla, ktoré si vďaka enormnému úspechu svojho predstavenia u publika doslova vydobylo dominantné postavenie medzi slovenskými scénami, sa spevohra medzi rokmi 1974 až 2003 uvádzala už len v jednom divadle a to v spomínanom prešovskom. Až v roku 2004 ju do svojich dramaturgických plánov zaradilo Mestské divadlo v Žiline pod názvom *Maľované na skle: Balada o našom hrdinovi*.¹⁹⁸ Na programe sa udržalo celých desať rokov. Výnimočnosť tohto

---

¹⁹⁵ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, Na skle maľované, Slovenské národné divadlo – DPOH, sign. 965, recenzia Slovenské divadlo si podmanil komerčný muzikál.

¹⁹⁶ BALOGH, Alexander. Úspech znásobuje blízosť hôr. *Sme*. Bratislava: Petit Press a. s., 2002, roč. 10, č. 112, s. 25.

¹⁹⁷ INŠTITUTORISOVÁ, Dagmar, ORAVEC, Peter, BALLAY, Miroslav. *Tváre súčasného slovenského divadla*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2006, s. 254-255.

¹⁹⁸ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, Mestské divadlo Žilina, sign. 967, informačný bulletin.

naštudovania tkvie hlavne v hudbe a to i napriek tomu, že v dobových recenziách nie je kladne hodnotená v súvislosti s použitím zastaraného prekladu až s archaickými slovami.¹⁹⁹ Hlavnú úlohu Jánošíka stvárnil predstaviteľ rockovej skupiny Arzén Jaroslav Gažo. Hudobného aranžmán sa teda ujala celá kapela a spolu tak pretransformovali hudbu Gärtner ešte do aktuálnejšej podoby. Výstupom ich práce bol tvrdší, rockovejší zvuk jednotlivých piesní, ktoré vydali na CD a ktoré následne propagovali na svojich vystúpeniach mimo divadla. Táto téma si však zasluhuje svoje vlastné miesto a preto sa k nej vrátim neskôr.

Ako už bolo vyššie spomenuté, *Na skle maľované* si na Slovensku vytvorilo svoje vlastné dejiny, ktoré boli pre životnosť tohto diela rozhodujúce. Ešte počas Dočolomanského života spevohru nanovo naštuovalo divadlo Nová scéna so slávnostnou premiérou v roku 2005, teda len jeden rok po poslednom predstavení Slovenského národného divadla.²⁰⁰ Toto naštuovanie je mimo iné i jedno z mála na Slovensku, ktoré nevychádzalo z prebásnenej verzie textu Emílie Štercovej. Bola to práve Štercová, ktorá aktualizovala pôvodný preklad Haliny Ivaničkovej a zaslúžila sa o dnešnú podobu (nielen) najznámejšej *Lipovej lyžky*. Jej pretlomočeniu a úprave jazyka Ivaničkovej do ľubozvučnejšej podoby sa dostalo od kritiky len chvály, hlavne čo sa týka textu piesní.²⁰¹ Nový preklad pre Novú scénu realizoval známy slovenský básnik a spisovateľ Ľubomír Feldek.²⁰² Jeho prebásnenie je nepochybne vydarené najmä z hľadiska použitia modernej lexiky, ale zároveň znamenalo zmenu už dávno do kože vrytých slovenských textov piesní z pera Bryll-Gärtner. Diváci i kritika ho prijali za vydarený, no Štercovú v ich očiach neprekonal. Inscenácia bola na Novej scéne uvedená pod rovnakým názvom ako tá v sedemdesiatom štvrtom. V prípade tejto je

---

Derniera Na skle maľované. *Youtube.com* [online]. [cit. 10. 2. 2019]. Dostupné z:

<https://www.youtube.com/watch?v=6W8rXV3Z-14>

¹⁹⁹ DLOUHÝ, Oleg. Zradná jánošíkovská legenda. *Domino fórum*. Bratislava: Domino Press, roč. 13, č. 43, s. 19.

²⁰⁰ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, Nová scéna, sign. 968, informačný bulletin.

²⁰¹ Preklad Haliny Ivaničkovej bol spomedzi slovenských profesionálnych scén použitý len v žilinskom predstavení. Piesne však boli zhudobnené na text Emílie Štercovej. Ivaničkovej preklad nebol hodnotený ako vydarený.

Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, Slovenské národné divadlo – DPOH, sign. 963, recenzia Ach tá naša clivota...

DLOUHÝ, Oleg. Zradná jánošíkovská legenda. *Domino fórum*. Bratislava: Domino Press, 2004, roč. 13, č. 43, s. 19.

RÁCZ, Jano. Košické Na skle maľované. *Literárny týždenník*. Bratislava: Kultúrno-literárna akadémia, n. o., 2015, roč. 28, č. 1, s. 5.

²⁰² Ibid.

Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, Nová scéna, sign. 968, informačný bulletin.

možné tvrdiť, že bola do dramaturgických plánov divadla zaradená hlavne z komerčného hľadiska. Jej priaznivá história a ukončenie svojej životnosti na jednom fronte otvorila dvere pre nový začiatok na fronte druhom, ktorý mohol vytážiť z veľmi dobre zakorenenej tradície toho prvého. Z pôvodnej spevohry sa osobitým invenčným prístupom inscenátorov do originálneho znenia a to najmä režiséra a choreografa Jána Ďurovčíka, stala razom obdoba muzikálu. Jeho novátorský prístup k dielu zapríčinil, že k pôvodnému obsadeniu sedemnástich rolí pridal ešte profesionálnu tanečnú folklórnu skupinu SEUK, i vďaka ktorej sa inscenácia posunula na úroveň muzikálu – stala sa výpravnejšou a profesionálnejšou v zmysle tanečných choreografií. O hudobné aranžmány sa postaral hudobný skladateľ Henrich Leško, ktorý bitovu hudbu sedemdesiatych rokov aktualizoval do podoby populárnej hudby 21. storočia. To znamená, že do nej vložil viac elektronických zvukov, bicích a iných nástrojov, ale celkovo ju smeroval viac do tvrdšieho rockového zvuku ako je originál. Navyše dokomponoval nové instrumentálne časti, ktoré jednotlivé medzery medzi spievanými a hovorenými časťami spevohry zreteľne zjavnili a ktoré ponúkli priestor pre samostatné tanečné čísla.²⁰³ Nakoľko je Nová scéna divadlom prevažne muzikálu, disponuje umelcami, ktorí majú k tomuto žánru aj primerané vzdelanie. Kvalita komplexného interpretačného umenia sa teda výrazne posunula na vyššiu úroveň. Takéto evidentné zmeny de facto spôsobili modifikáciu spevohry na muzikál. Kým v Zacharovom podaní dominovali činoherné pasáže podporené hudbou a tancom, u Ďurovčíka je to presne naopak.²⁰⁴ Už od začiatku ju Nová scéna aj pod pojmom muzikál prezentovala. Vo všetkých propagačných materiáloch, ale následne i recenziách je *Na skle malowane* uvádzané ako muzikál. V tomto prípade to môžeme pokladať za prirodzené, avšak takéto pomenovanie pôvodná spevohra dostávala nielen na Slovensku, ale i Česku a v rodnom Poľsku už dávno predtým. Prečo tomu tak bolo nateraz ostáva otázkou. I keď Ďurovčíkové predvedenie *Na skle malowane* nedosiahlo toľko repríz ako to z Národného divadla, obnovená premiéra tohto diela sa uskutočnila ešte v roku 2014, tentoraz však v novom priestore

---

²⁰³ Autorka predkladanej práce čerpala poznatky aj z predstavenia *Na skle maľované* Divadla Tower Stage v réžii Jána Ďurovčíka, na ktorom sa sama zúčastnila a ktoré sa uskutočnilo 24. 11. 2017 v Športovej hale v Trenčíne.

BRYLL, Ernest, GÄRTNER, Katarzyna. *Na skle maľované: pesničky z muzikálu*. [CD]. Bratislava: Forza Music s. r. o., 2005.

Jednotlivé piesne z CD sú voľne dostupné i online na *Youtube.com*.

Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, Nová scéna, sign. 968, informačný bulletin.

²⁰⁴ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, Nová scéna, sign. 968, recenzia Druhé Na skle maľované.

v Divadle Tower Stage. Doposiaľ sa predstavenie na Slovensku hralo do konca roka 2017 a to zväčša mimo priestory divadla, keďže inscenátori uprednostnili turné s týmto (už) muzikálom po celom Slovensku.²⁰⁵

Medzi zatiaľ posledné predstavenie *Na szkle malowane* na scéne profesionálneho slovenského divadla patrí aj to na doskách Štátneho divadla Košice z roku 2014. V tomto predstavení mali možnosť ukázať svoje schopnosti aj študenti tamojšieho konzervatória, ktorí dopĺňali košických činohercov. Aj táto inscenácia mala svoje silné špecifiká, v kontexte histórie diela však nie tak zásadná, preto jej na tomto mieste nevenujem väčšiu pozornosť.²⁰⁶

4. 4. Evolučný proces *Na szkle malowane* v Česku

Význam predmetnej spevohry v Česku dosahuje iných úrovní ako na Slovensku. Jej popularita tu zdanlivo nedosahovala takých enormných výsledkov ako u Slovákov, no aj táto krajina jej vytvorila isté podmienky a vydobyla určité postavenie a obľúbenosť u ľudí trvajúce až dodnes. Samotný počet jednotlivých naštudovaní v Česku výrazne prekračuje ten v Poľsku, na Slovensku alebo kdekoľvek inde. Zo štatistického hľadiska sa na českom území od prvej premiéry v roku 1972 až do roku 2015 dočkala celkovo dvadsaťsedem naštudovaní, pričom jedno z nich inscenovala Scena Polska Těšínskeho divadla v poľskom jazyku.²⁰⁷ Okrem Těšína sa z tohto počtu uvádzala v štyroch rôznych divadlách v Prahe, trikrát v Brne, dvakrát v Liberci a takisto dvakrát v Karlových Varoch, kde sa jedna z premiér z politických dôvodov nakoniec neuskutočnila. Ostatné miesta reprezentujú divadlá v geograficky rozličných mestách po celej Českej republike – Hradec Králové, Olomouc, Šumperk, Uherské Hradiště, Opava, Plzeň, Most, České Budějovice, Kladno, Jihlava, Pardubice, Příbram, Ostrava a Mladá Boleslav. Začiatkom roka 2008 sa v Brne dokonca uskutočnili dve premiéry tohto skúmaného diela v jeden deň pod záštitou dvoch rôznych divadiel. Primárne šlo o náhodu, no nakoniec sa tvorcovia rozhodli, že vďaka rozličným konceptom, s akými k inscenovaniu pristupovali,

---

²⁰⁵ Na skle maľované. *Jandurovcik.com* [online]. [cit. 11. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.jandurovcik.com/tvorba/muzikal>

²⁰⁶ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, ŠD Košice – činohra, sign. 11303, informačný bulletin.

²⁰⁷ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Janosik czyli Na szkle malowane, Krajské a oblastní divadlo Český Těšín 69-83, sign. K7575P, informačný bulletin.
Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle, Městské divadlo Zlín, sign. K32917P, informačný bulletin.

budú môcť svoje naštudované predstavenia odohrať i za cenu, že premiéry majú stanovené na rovnaký deň.²⁰⁸ Naproti tomu *Na szkle malowane* v rodnom Poľsku inscenovalo len dvadsať divadiel (okrem spomenutej Sceny Polskej z Těšína).²⁰⁹ Na Slovensku sa síce objavila iba na šiestich scénach profesionálnych divadiel, no keďže sa v tejto krajine dočkala neobvykle obrovskej popularity toto skromné číslo len dokazuje, že kvantita nemusí byť rozhodujúcim činiteľom pre životnosť tohto diela ako celku a ani pre jeho hudobnú stránku. Česká republika je však jediným štátom, v ktorom sa táto spevohra hrá až dodnes. V repertoári Městského divadla Zlín totiž figuruje ešte aj v dnešných dňoch.²¹⁰ Zatiaľ čo sa však od československej premiéry v sedemdesiatom druhom na Slovensku začalo *Na szkle malowane* intenzívne inscenovať, na českej strane sa od tejto doby ešte len po druhýkrát ukázalo až po štyroch rokoch, aj to už v menovanom Těšínskom divadle na jeho poľskej scéne ako *Janosik czyli Na szkle malowane*. Pripravil ho síce český režisér František Kordula, ale už ako názov indikuje, nehralo sa v českom jazyku.²¹¹ Až v roku 1977 ho uviedlo Severomoravské divadlo v Šumperku pod názvom *Malováno na skle* a s podtitulom *Jánošík*.²¹² Takto sa v Česku objavovalo najčastejšie, prípadne ešte ako *Malované na skle* alebo v doslovnom preklade *Na skle malované*.²¹³ Od tohto času sa objavovalo na českých scénach relatívne pravidelne. Zaujímavé je, že inscenátori si ho ale veľmi frekventovane začali vyberať až v novom miléniu. Takmer polovica všetkých českých inscenácií *Na szkle malowane* pochádza práve z prvého desaťročia po roku 2000, čo nie je typické pre vtedy už skoro tridsať rokov staré dielo. Možnou príčinou mohol byť aj nový preklad pesničkára Jaromíra Nohavicu, ktorý pre Divadlo Na Fidlovačce, zhodou okolností na tridsiate výročie vzniku literárnej predlohy, prebásnil pôvodný Brylllov text. Do tohto momentu sa používal preklad Mojmíry Janišovej s piesňovými textami Václava Čorta. Práve inovatívny Nohavicov preklad premenil legendárneho hrdinu Juraja Jánošíka pôvodom z Terchovej na fiktívneho valašského zbojníka Janíka od Těšína. Jazyk Janišovej a Čorta zmodernizoval

---

²⁰⁸ TROJAN, Jan. Jeden titul ve dvou divadlech. *PRÁVO*. Praha: Borgis a. s., 2008, roč. 18, č. 44, s. 20.

²⁰⁹ Przedstawienia: Na szkle malowane. In: *Encyklopediateatru.pl* [online databáza]. ENCYKLOPEDIA TEATRU POLSKIEGO © 2016 [cit. 11. 2. 2019]. Dostupné z: <http://encyklopediateatru.pl/sztuki/3189/na-szkle-malowane>

²¹⁰ Autorka predkladanej práce sa počas jej písania zúčastnila predstavenia *Malované na skle* v Městskom divadle Zlín v réžii Hany Mikoláškové dňa 5. 3. 2019.

²¹¹ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Janosik czyli Na szkle malowane, Krajské a oblastní divadlo Český Těšín 69-83, sign. K7575P, informačný bulletin.

²¹² Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malováno na skle (Jánošík), Severomoravské divadlo Šumperk, sign. K10376P, informačný bulletin.

²¹³ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle, Městské divadlo Zlín, sign. K32917P, informační bulletin.

a prispôbil jemu vlastnému humoru. Takáto alternatíva dopomohla k transformácii a sprítomneniu príbehu do českého prostredia a následne tiež priblíženiu hlavného hrdinu k domácemu publiku. Nový preklad sa dočkal kladného hodnotenia a prijatia u kritiky i divákov, preto sa pravdepodobne zapáčil inscenátorom a ujal sa vo viacerých divadlách.²¹⁴ Tridsaťročná predloha v preklade, ktorá dobre poslúžila svojej dobe, ale na tú novú už nestačila, sa razom stala opäť aktuálnou.

Každopádne, v rámci českých naštudovaní *Na szkle malowane* nie je ani jedno, ktoré by rezonovalo tak výrazne ako to zo Slovenského národného divadla. Predstavenie s Michalom Dočolomanským ako Jánošíkom sa z divadelnej ulity dostalo až na televízne obrazovky a do éterov rádii, kde sa drží dodnes. V Česku dielo ostalo zakotvené len na doskách divadiel, v niektorých prípadoch aj na CD.²¹⁵ Ani tak však nedokázalo prejsť cez pomyselnú divadelnú hranicu, tak ako sa to stalo na Slovensku. Ako ukazujú dobové recenzie, i napriek tomu sa tešilo veľkej obľube u divákov už od samého počiatku, od československej premiéry. Dokazujú to rôzne ocenenia, ktoré české profesionálne scény získali na základe diváckych hlasovaní a štatistiky o ich návštevnosti. Napríklad, v roku 2000 dostalo Městské divadlo v Mostě Cenu diváka na základe počtu návštevníkov, ktorí navštívili jeho naštudovanie predmetného diela *Na szkle malowane*. Presný počet divákov však nie je v danom zdroji uvedený.²¹⁶ František Dáňa, bývalý riaditeľ Divadla F. X. Šaldy v Liberci, v roku 2003 potvrdil pre denník *Mladá fronta DNES*, že priemerný počet repríz inscenácie v Šaldovom divadle je sedemdesiat. Avšak vysoká návštevnosť *Malovaného na skle* spôsobila, že jeho derniéra sa uskutočnila až po rekordnej stej repríze, i to sa na základe Dáňovho tvrdenia stalo kvôli končiacim sa autorským právam.²¹⁷ Obľúbenosť či už predlohy alebo samotného naštudovania dokazujú aj ďalšie scény. Za sezónu 2005/2006 získalo Horácké divadlo Jihlava diplom za divácky najúspešnejšiu inscenáciu činoherného divadla v rámci XI. ročníka prehliadky

---

²¹⁴ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle, Divadlo Na Fidlovačce Praha, sign. A2535P, informační bulletin.

Na skle maľované Jarkom Nohavicom. *Sme*. Bratislava: Petit Press a. s., 2004, roč. 5, č. 35, s. 9.

²¹⁵ V jednom z článkov z *Brněnského večerníka* zo sedemdesiateho druhého roka figuruje informácia, že sa ústredná pieseň spevohry často hrávala v rozhlasovej stanici Hvězda (vtedajšia spravodajská stanica Československého rozhlasu). Je to však jediný dostupný zdroj, v ktorom takáto informácia existuje, preto sa ňou nezaobieram ako relevantnou a dôležitou pre účely práce.

Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Zbojníci a Žandáři, Státní divadlo Brno, sign. K5046P, výstrižok z časopisu Brněnský večerník.

²¹⁶ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle, Městské divadlo Most, sign. K24989P, recenzia Malované na skle má Cenu diváka.

²¹⁷ Divadlo se dnes loučí s muzikálem. *Mladá fronta DNES – Liberecký kraj*. Praha: Mafra a. s., 2007, roč. 18, č. 152, s. 2.

profesionálnych divadiel Českej republiky za inscenáciu *Na skle malované*.²¹⁸ Podobne sa aj toto pôvodne poľské dielo v réžii Východočeského divadla Pardubice v roku 2008 stalo jeho najnavštevovanejšou inscenáciou.²¹⁹ Úspešnosť u publika sa nevytráca ani približovaním sa do súčasnosti. V diváckej ankete Aplaus si ľudia za najlepšiu inscenáciu sezóny zvolili inscenáciu *Malované na skle* v Zlíne za sezónu 2014/2015.²²⁰ Tieto ocenenia nie sú jediné, ktoré v priebehu svojej histórie získali české divadlá v súvislosti s daným dielom. Avšak, na tomto mieste som sa snažila vyzdvihnúť tie najdôležitejšie a najrelevantnejšie k danej téme, pretože práve tieto ceny môžu byť dôkazom, že poľské *Na szkle malowane*, aj keď nie je broadwayským kultovým muzikálom a ani nie je tak verejne popularizované, aby o ňom široká verejnosť vedela, teší sa u ľudí veľkej obľube. Čím to však presne bude – či už kvôli kvalitnej hudbe, literárnej predlohe, originálnym nastudovaním, ich spojením alebo inými externými faktormi – je už otázkou širšieho výskumu.

Podobne ako divadlá na Slovensku, tak i tie české podnikli niekoľko zájazdov do zahraničia. Primárny účelom bolo iste ukázanie vlastných schopností a reprezentácia svojej práce, no zároveň to bola i šanca pre Brylla a Gärtner predstaviť svoju tvorbu aj ďalej vo svete. Z dostupných zdrojov však vyplýva, že najdlhšia cesta za hranice bola podniknutá do Turecka. Absolventi hudobno-dramatického odboru pražského konzervatória v Žižkovskom divadle (vtedy ešte T. G. Masaryka, teraz Jára Cimrmana) pravidelne reprízovali svoje absolventské predstavenie *Malované na skle aneb Jánošík* a v Ankare s ním vystúpili na medzinárodnom festivale.²²¹ Ostatné výjazdy smerovali skôr na Slovensko alebo priamo do Poľska, teda do okruhu, kde už *Na szkle malowane* bolo dávno známe.

Dôležitým činiteľom v histórii diela na českej strane je hudobná zložka spevohry. Podobne ako v poľských a slovenských recenziách, tak isto aj v tých českých sa o hudbe Gärtner rozpráva len v superlatívoch. V sprístupnených materiáloch neexistuje ani jedna recenzia alebo názor, ktoré by akokoľvek kritizovali alebo negatívne posudzovali hudbu.

---

²¹⁸ Muzikál *Na skle malované* má cenu. *Mladá fronta DNES – Českomoravská vrchovina*. Praha: Mafra a. s., roč. 18, 2007, č. 19, s. 5.

²¹⁹ Kunětická hora po roce ožije divadlem. In: *Scena.cz* [online]. Scena.cz o. p. s., 19. 5. 2008. [cit. 15. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.scena.cz/index.php?o=1&d=1&r=2&c=7734>

²²⁰ Milovníci *Malovaného na skle* se radují: Vyšlo CD s písničkami z muzikálu. In: *Divadlozlin.cz* [online]. [cit. 16. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.divadlozlin.cz/cs/novinky/milovnici-malovaneho-na-skle-se-raduji-vyslo-cd-s-pisnickami-z-muzikalu>

²²¹ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond *Malované na skle aneb Jánošík*, DIK – Divadlo konzervatoře Praha, sign. K20612P, informačný bulletin pre turecké predstavenie. *Jánošík v Turecku. Mladá fronta DNES*. Praha: Mafra a. s., 1993, roč. 4, č. 137, s. 11.

Práve naopak, i keď je spevohra z väčšej časti posudzovaná ako divadelné predstavenie alebo ešte viac ako muzikál, teda z teatrologického hľadiska, kritici si neuvedomovali aj dôležitosť a výnimočnosť jej hudobnej stránky. I napriek tomu existuje dostatok informácií, ktoré komentujú hudbu, i keď viac zo všeobecnej optiky ako analytickým pohľadom. Ako príklad pozitívneho hodnotenia hudby spevohry však možno ešte, okrem toho vyššie uvedeného Fukačovho, uviesť článok divadelného kritika a publicistu Jana Kolára z roku 1978, ktorý recenzoval jedno z predstavení *Na szkle malowane* v Prahe. Vo svojom texte vyzdvihuje skladateľskú prácu Gärtner v súvislosti s týmto dielom a perfektne vystihuje spôsob, akým spojila folklórnu tradíciu s tou rockovou: „Hudba [...] dokonalo vystihla svojráznosť tohto textu. Počujeme v nej autentické folklórne motívy. i „umelé“ muzikantské prvky svetovej populárnej hudby. Folklor je umne obliekaný do rockového hávu, v určitých okamžikoch dokonca splýva s módnym rockom v osobitnú hudobnú formu.“²²² Pravdepodobne mal na mysli použitie pentatonickéj stupnice, ktorá sa nachádza ako v ľudovej hudbe, tak i v blues, z ktorých skladateľka vychádzala. Gärtner tejto príbuznosti využila a plynule ich prepojila v piesňach z *Na szkle malowane*. Aj týmito vyššie uvedenými slovami sa publicista približuje a zároveň potvrdzuje odborný názor českého hudobného teoretika na skladateľskú prax vo vlastnom diele Gärtner.

Pri príležitosti československej premiéry Gärtner nahrála so skupinou Bukanyři nahrávku, ktorá sa mala stať záväznou pre všetky ostatné predstavenia. V Česku ju však využilo len niekoľko profesionálnych scén.²²³ Reprodukovanú hudbu v ostatných predstaveniach nahradili rôzne iné inštrumentálne kombinácie. V Plzni hral celý operetný orchester, v Divadle loutek v Ostrave to bolo zase trio: klavír, violončelo, husle a rôzne menšie nástroje.²²⁴ Veľmi progresívne a kreatívne k hudobným aranžmán pristúpilo Městské divadlo Zlín. Pôvodný bitový podklad doslova premenili na mix rozličných aktualizovaných žánrov populárnej hudby. Modifikáciou rytmu a pridaním charakteristických prvkov jednotlivých typov žánrov sa z folk-rockových piesní Gärtner razom stali country songy, ska, blues alebo rock'n'roll. Za inovatívny prvok, ktorý mal

---

²²² Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle aneb Jánošík, Městská divadla pražská Praha, Divadlo ABC, sign. K11547P, recenzia O rockovém Jánošíkovi.

²²³ Medzi nimi napr. Severomoravské divadlo Šumperk, Divadlo Jaroslava Průchy v Kladne, Divadlo Vítězného února Hradec Králové alebo Divadlo Vítězslava Nezvala v Kalových Varech.²²³

²²⁴ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle, Divadlo Josefa Kajetána Tyla Plzeň, sign. K23826P, informačný bulletin.

Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle, Divadlo loutek Ostrava, sign. K28783P, informačný bulletin.

veľký vplyv na tento tvorivý proces, je možné považovať aj bohatý výber nástrojov, ktoré inscenátori použili a ktoré tiež boli aktívne využívané počas predstavenia samotnými hercami. S veľmi málo, ale predsa využívaným playbackom, sa spájala hra na elektrickú, akustickú, basovú gitaru, ukulele, banjo, bubon, cimbál, husle, flautu, klarinet, tamburínu a podobne. Brúsenie kopy v predstavení bolo tiež využité na princípe hudobného nástroja.²²⁵ Takéto kreatívne zásahy do hudobného originálu sú dôkazom tvorivej činnosti inscenátorov, sú však závislé na viacerých faktoroch, ktoré v mnohých prípadoch nie sú ovplyvniteľné. Zároveň môžu byť tak veľké, že pôvodný zámer jej autorov dokážu pretransformovať podľa vlastných cieľov, tak ako sa to stalo aj v tomto prípade. Z originálnej hudby vlastne ostala len melódia, všetky jej ostatné prvky boli buď úplne zanechané alebo zmenené. Opäť raz si dovoľím tvrdiť, že aj toto je cesta ako ešte viac pozdvihnúť rolu hudby v spevohre a tým ju konvertovať alebo aspoň úzko priblížiť k muzikálu. V prípade predstavenia Městského divadla Zlín a i mnohých iných totiž existuje len veľmi tenká čiara, ktorá tieto dva druhy hudobného divadla oddeľuje.

V českých článkoch, ktoré akokoľvek komentujú toto dielo sa vyskytujú zaujímavé názory porovnávajúce *Na skle malované* s muzikálom Milana Uhdeho s hudbou Miloša Štědroňa *Balada pro banditu*.²²⁶ Východiskom tohoto pôvodného českého muzikálu je totiž veľmi podobné tomu poľskému. Obaja čerpajú z príbuzného námetu o hrdinovi, ktorý bol zároveň aj „lúpežník.“ *Balada pro banditu* spracováva osud Nikoly Šuhaja, ktorý podobne ako Jánošík bojuje za spravodlivosť.²²⁷ V dobových článkoch autori najviac vyzdvihujú podobnosť piesní týchto diel. Podľa môjho názoru však nemožno hovoriť o žánrovej podobnosti hudby, keďže piesne Štědroňa nemajú taký bitový (rockový) základ ako tie od Gärtner. Majú skôr charakter tradičnej populárnej piesne poplatnej dobe sedemdesiatych rokov, ktoré sa v niektorých prípadoch prelínajú až s tzv. tramskou piesňou. Každopádne, i táto téma môže byť vhodným objektom

---

²²⁵ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle, Městské divadlo Zlín, sign. K32917P, informační bulletin.

Autorka predkladanej práce sa počas jej písania zúčastnila predstavenia *Malované na skle* v Městskom divadle Zlín v réžii Hany Mikoláškové dňa 5. 3. 2019, z ktorého čerpá tieto poznatky.

²²⁶ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle, Divadlo Františka Xavera Šaldy Liberec, sign. K26610P, informační bulletin.

KŘÍŽ, Jiří P. Výlet na Slovensko. *Hospodářske noviny. Příloha HN na víkend*. Praha: Economia, 2000, roč. 44, č. 155, s. 8.

POKORNÝ, Jaroslav. Malované na skle potěší. *Mladá fronta DNES – Pardubický kraj*. Praha: Mafra a. s., 2007, roč. 18, č. 32, s. 5.

Kunětická hora ožije divadlem Malované na skle. In: *Scena.cz* [online]. Scena.cz o. p. s., 09. 07. 2007. [cit. 18. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.scena.cz/index.php?o=1&d=1&r=2&c=6676>

²²⁷ BĀR, Pavel. *Od operety k muzikálu: zábavněhudební divadlo v Československu po roce 1945*. Praha: KANT, 2013, Velká řada edice Disk – svazek 25, s. 239.

d'alsieho bádania. Okrem takeho prirovnania ku konkretnemu muzikálu sa samotná skladateľka na základe jej hudby k spevohre dočkala ešte iných prirovnaní k českým umelcom ako sú F. E. Burian, Karel Svoboda alebo Petr Ulrych.²²⁸ Ak by sme dospeli k takémuto porovnávaní skladateľskej činnosti Gärtner s jej reprezentantami na českej scéne, osobne by som sa priklonila ku Karlovi Svobodovi. Ich hudobná produkcia sa s určitými výnimkami totižto dá označiť za tzv. hitovú produkciu, pričom však Gärtner častejšie využívala tvrší, rockovejší zvuk ako Svoboda. Nenadarmo aj veľkým pričinením skladateľky dostala pôvodne spevohra *Na szkle malowane* prívlastok „East side story.“²²⁹ Označenie „Vlasy východného bloku“ zase použil režisér brnianskeho predstavenia z roku 2008 Stanislav Slovák.²³⁰

4. 5. Politická manipulácia

K neoddeliteľnej súčasťi histórie tohto diela ako takeho patrí aj politika. *Na szkle malowane* bolo napísané v dobe, kedy komunistický režim veľmi silno zasahoval do kultúry a vôbec celého umenia. Vo vzťahu k dielu Gärtner bol však ambivalentný. Na jednej strane to spôsobovalo problémy, na druhej práve vďaka určitému špecifickému spôsobu socialistickej vlády bolo dielo uprednostňované a malo väčšiu príležitosť dostať sa na divadelné dosky ako tie zahraničné. Politickí funkcionári nemali so samotným textom alebo hudbou oficiálne žiaden problém. Ani Brylllove dialógy, ktoré v niektorých častiach pripomínali tvrdú vládu a obmedzovanie slobody národa, ani vtedy bitový charakter hudby, ktorý režim nie vždy schvaľoval, neboli prekážkou. Spevohra sa bez akýchkoľvek problémov uvádzala na divadelných doskách až do doby, kedy Bryll nezačal aktívne vystupovať proti komunistickému režimu. Niekoľko faktov som naznačila už vyššie pri skúmaní diela v Poľsku, kedy sa na divadelných scénach neobjavilo celých desať rokov. Nepriaznivá politická doba sa neodrazila v rámci

---

²²⁸ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Zbojníci a Žandáři, Státní divadlo Brno, sign. K5046P, recenzia Pozoruhodný umělecký čin.

Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle aneb Jánošík, Městská divadla pražská Praha, Divadlo ABC, sign. K11547P, recenzia O rockovém Jánošíkovi.

Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malováno na skle, Divadlo Josefa Kajetána Tyla Plzeň, sign. K23826P, recenzia Malováno na skle možá trochu pozdě.

²²⁹ Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, ŠD Košice – činohra, sign. 11303, recenzia Jánošík s apetítom tinedžerov.

Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované, Nová scéna, sign. 968, informačný bulletin a recenzia Jánošík Ďurko na dedinskej párty alebo ako sa Ďurovčík Janko o režisérске remeslo pokúšal...

²³⁰ TROJAN, Jan. Jeden titul ve dvou divadlech. *PRÁVO*. Praha: Borgis a. s., 2008, roč. 18, č. 44, s. 20.

inscenovania *Na szkle malowane* len v Poľsku, ale i v Československu. V Slovenskom národnom divadle ho z repertoáru museli stiahnuť až dvakrát. Po prvýkrát to bolo už necelé štyri roky po premiére a to na základe odporúčaní z poľskej strany. Bryll sa totiž lojálne postavil k Charte 77, čo dalo podnet nadriadeným orgánom, aby obmedzili šírenie všetkej jeho tvorby. To trvalo až do roku 1981, kedy bolo predstavenie opäť obnovené. Nie však nadhlo. Už o dva roky neskôr Bryll vystúpil z komunistickej strany a emigroval na Západ.²³¹ Kvôli tomuto druhému „problému“ sa dokonca úplne zrušila premiéra spevohry v Divadle Vítězslava Nezvala v Karlových Varoch v roku 1983. Informačný bulletin rovnakého predstavenia, ktoré sa vo Varoch nakoniec uskutočnilo až o sedem rokov neskôr, disponuje informáciami, že deň pred plánovanou premiérou, na ktorú prípravy prebiehali šesť týždňov, vtedajšia ideologická tajomníčka OV KSČ jej uvádzanie na základe popudu z Poľska zakázala.²³² *Na szkle malowane* sa pod vplyvom týchto udalostí na divadelných doskách objavilo až po oslobodení spod vlády komunizmu. V Československu ho predsa však ešte aj v tomto „zakázanom období“ uviedlo v roku 1986 Divadlo Akabal z DAMU, ale pod iným názvom *Džezinbed*. Táto inscenácia vznikla len na motívy skúmanej spevohry, takže pravdepodobne aj kvôli tomu sa nemusela zodpovedať pred politickými orgánmi.²³³ Aj na takomto jednoduchom príklade jedného diela možno vidieť, ako veľmi vláda minulého režimu zasahovala do umenia a systematicky ovládala celú kultúru vo všetkých socialistických štátoch. Na druhej strane, práve rôznymi obmedzeniami v zmysle preferovania domácej a socialistickej produkcie, sa mohlo *Na szkle malowane* dostať aj do socialistických krajín, kde mal za takýchto podmienok oslabenú konkurenciu.

---

²³¹ OKRUCKÝ, Svetozár. Na skle maľované a zajtrajšia päťstovka. *Práca*. Bratislava: Petit Press, 1996, roč. 51, č. 301, s. 4.

BALOGH, Alexander. Úspech znásobuje blízosť hôr. *Sme*. Bratislava: Petit Press a. s., 2002, roč. 10, č. 112, s. 25.

ŠVOLÍK, Jozef. Deväť zjavení Jánošíka. *Pravda*. Bratislava: Perex a. s., 2000, roč. 10, č. 177, s. 9.

Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, Na skle maľované, SND DPOH, sign. 965, recenzia Maľovánky a pomaľovánky.

²³² Inštitút umění – Divadelní ústav Praha, fond Malováno na skle, Divadlo Vítězslava Nezvala Karlove Vary, sign. K20020P, informačný bulletin.

²³³ Presný dátum nie je uvedený a nefiguruje ani na webových stránkach Inštitútu umění.

Inštitút umění – Divadelní ústav Praha, fond Džezinbed, Divadlo Akabal Praha, sign. A555, informačný bulletin a recenzia.

4. 6. *Na szkle malowane* mimo divadelné a muzikálové prostredie

Na szkle malowane ako spevohra alebo muzikál neostalo zakonzervované len na divadelných doskách. S jeho dejinným vývinom úzko súvisí aj prenos na televíznych obrazovkách a v rámci jeho hudobnej zložky i zachytenie na hudobných nosičoch. V prvom prípade vznikli celkovo dve videonahrávky, ktoré sa neskôr prezentovali v TV, jedna na Slovensku a druhá v Poľsku. U oboch sa jednalo o záznamy z divadelných predstavení. Tá slovenská vznikla v roku 1980 a išlo o videozáznam z často označovanej ako „legendárnej“ inscenácie Slovenského národného divadla s Michalom Dočolomanským v hlavnej úlohe.²³⁴ Z času na čas sa vysielala vo verejnoprávnej televízii a je i voľne dostupný na najväčšej internetovej databáze videí Youtube.²³⁵ Okrem TV sa ešte o niečo neskôr začalo toto predstavenie predávať i na DVD.²³⁶ Až neskôr vznikol i videozáznam v rodnej zemi diela, v Poľsku. Šlo o zdigitalizovanie predstavenia režisérky Krystyny Jandy z roku 1993 v Teatr Powszechny vo Varšave. Samotný záznam bol však realizovaný a oficiálne vydaný až o rok neskôr.²³⁷ Podobne ako v prípade toho slovenského aj tento sa vysielal v poľskej televízii TVP.²³⁸ Prirodzene, nielen pre dielo ako také, ale i pre jeho autorov a všetkých zainteresovaných ľudí, je akékoľvek rozšírenie možností dosahu na publikum len pozitívne. Zároveň slúži ako archívny materiál pre budúcich bádateľov. V súvislosti s *Na szkle malowane* na televíznych obrazovkách sa Byll niekoľkokrát vyjadril, že v Nemecku na motívy jeho hry dokonca vznikol filmový scenár. Bohužiaľ, na margo tohto vyjadrenia nie je možné z dostupných zdrojov dohľadať žiadne informácie, ktoré by toto tvrdenie podporovali.

Okrem videozáznamov, ktoré zachytávajú partikulárne divadelné predstavenia, existujú ešte rôzne druhy hudobných nosičov, na ktoré bola nahratá výhradne hudba. Jednalo sa ako o konkrétne spracovanie hudby Gärtner v jednotlivých divadelných inscenáciách, tak i o nezávislé nahrávky mimo akéhokoľvek divadla. Prvým a zároveň

²³⁴ Na skle maľované (TV film). In: *Csfd.cz* [online databáza]. POMO Media Group s. r. o. [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/film/221296-na-skle-malovane/prehled/>

²³⁵ Na skle malowane. *Youtube.com* [online]. [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=EmieU-KeYo0>

²³⁶ *Na skle maľované*. [film na DVD]. Réžia Karol L. Zachar. Slovensko, 2006. Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, Na skle maľované, Nová scéna, sign. 968, recenzia Vyšlo zreštaurované Na skle maľované.

²³⁷ Przedstawienia: Ernest Bryll – Na szkle malowane. In: *Encyklopediateatru.pl* [online databáza]. ENCYKLOPEDIA TEATRU POLSKIEGO © 2016 [cit. 21. 2. 2019]. Dostupné z: <http://encyklopediateatru.pl/przedstawienie/4035/na-szkle-malowane>

²³⁸ Na szkle malowane. *Teatrtelewizji.vod.tvp.pl* [online]. Telewizja Polska S. A. [cit. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <http://teatrtelewizji.vod.tvp.pl/596385/na-szkle-malowane>

veľmi dôležitým počinom, ktoré prekonal hranice divadelné alebo muzikálové a funguje doteraz aj ako samostatný hudobný produkt, bolo vydanie LP s rovnomerným názvom ako spevohra. Platňa vznikla v Poľsku, kde vyšla v roku 1971, teda len jeden rok po divadelnej premiére.²³⁹ Zvláštnosťou tejto nahrávky je, že na nej figurujú všetci poprední poľskí interpreti populárnej hudby tej doby: Czesław Niemen, Maryla Roodwicz, Halina Frąckowiak, Andrzej Rybiński, Jerzy Grundwald, Edward Hulewicz, Andrzej a Jacek Zielińscy. Gärtner zoskupila týchto interpretov a v hudobnom aranžmán im nechala absolútnu slobodu. Nemuseli sa tak fixovať na originál a mechanicky nahrávať žánrovo jednotné piesne. Takýmto spôsobom vznikol práve presný opak – každá z piesní je iná, má svoj vlastný charakter, aranžmán a po stope Gärtner a Brylla zostala len melódia a text. Za najprogresívnejšie nahrávky z tejto platne možno považovať tie od poľského hudobného velikána Czesława Niemena.²⁴⁰ Jeho *Lipowa łyżka* a *Pożegnanie harnasia* sa spomedzi ostatných interpretov svojim artrockovým základom s psychedelickými prvkami najviac vymyká originálu. Niemenove prepracovanie je síce najosobitejšie, ale každý jeden umelec sa zaslúžil o to, aby sa z platne stalo svojbytné dielo, ktoré nemusí fungovať výlučne v divadelnom prostredí v spojení s určitým príbehom. Takáto prax bola známa už pri Webber-Rice *Jesus Christ Superstar*, v ktorého prípade vyšlo LP pred jeho uvedením na divadelné dosky, alebo muzikálu *Hair* a mnohých iných.²⁴¹ V prípade *Na szkle malowane* však nešlo o nahranie piesní v doslovnom znení z originálnej partitúry ako v prípade dvoch menovaných. Navyše, tu sa jedná o pôvodne spevohru a nie muzikál. Nie je teda bežné, že by hudobná stránka spevohry tak výrazne rezonovala, až by bola hodná nahrania na nejaký hudobný nosič. To, že piesne z *Na szkle malowane* nahrali viacerí známi poľskí umelci a zaradili ich aj do svojho repertoára, výrazne mohlo dopomôcť k jej obľube minimálne u poľského publika. Zároveň je táto LP ukázkou práce jednotlivých interpretov, ktorí z hudobnej stránky spevohry urobili samostatne fungujúce piesne. Podľa môjho názoru by hudba na tomto nosiči mohla byť veľmi dobrým podnetom pre ďalšie, hlbšie bádanie. Snáď i jeho umelecká kvalita je dôvodom, prečo sa v Poľsku už iné nahrania spevohry

---

²³⁹ BRYLL, Ernest, GÄRTNER, Katarzyna. *Na szkle malowane*. [LP]. Warszawa: Polskie Nagrania Muza, 1971.

Variou – Na szkle malowane. In: *Discogs.com* [online databáza]. © 2019 Discogs® [cit. 22. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.discogs.com/Variou-Na-Szkle-Malowane/release/5273248>

²⁴⁰ DORŮŽKA, Lubomír. *Panoráma populární hudby 1918/1978, aneb Nevšední písničkáři všedních dní*. Praha: Mladá fronta, 1981, s. 249-250.

²⁴¹ BEZ, Helmut, DEGENHARDT, Jürgen, HOFMANN, Heinz Peter. *Muzikál*. Bratislava: OPUS, 1987, s. 64 a 72.

neukázali – jednoducho by nedokázali prekonať tak vysoko nastavenú latku, akú nastavila Gärtner s jej projektom s poľskými hviezdami.

Zatiaľ čo v Poľsku stačila len jedna, no zato umelecky vysoko kvalitná nahrávka, na Slovensku tomu bolo inak. Ako prvá vyšla LP v roku 1978 v hudobnom vydavateľstve OPUS s piesňami z legendárnej inscenácie Slovenského národného divadla, na ktorej figurovala aj Dočolomanského *Lipová lyžka*.²⁴² Vyšla v niekoľkých reedíciách aj ako CD u iných hudobných distribútorov.²⁴³ Ani Ďurovčikové muzikálové spracovanie spevohry sa neobišlo bez zvukovej nahrávky. V roku 2005 vyšiel kompaktný disk, na ktorom spolupracoval aj SLUK, s rovnomerným názvom ako to zo sedemdesiateho ôsmeho *Na skle maľované*.²⁴⁴ Rozlišovacím prvkom tejto nahrávky bolo jednak odlišné obsadenie vokálnych partov, podstatne rockovejší ráz hudby a použitý iný preklad piesní, ten od Ľubomíra Feldeka. Navyše, obsahuje podstatne viac vložených inštrumentálnych častí ako tá s Dočolomanským, ktorá vychádza z podkladu už menovanej poľskej bítovej kapely Bumerang. O rok neskôr vyšla ešte rockovejšia verzia v podaní skupiny Arzén, ktorá sa dokonca v určitých chvíľach blížila až k hardrocku. Keďže frontman tejto terchovsko-žilinskej kapely Jaroslav Gažo zároveň obsadil hlavnú úlohu v naštudovaní predmetnej spevohry v žilinskom divadle, všetci sa podieľali na jej hudobnom naštudovaní. Z tejto práce tak vznikli piesne, ktoré boli použité ako v inscenácii, tak i na CD. Na kompaktnom disku však v porovnaní s predošlými figuruje aj názov kapely, nie len názov spevohry. To indikuje, že ho prirodzene chceli predať pod vlastnou značkou, mimo spomínanú divadelnú inscenáciu.²⁴⁵ Arzén bežne prezentuje tieto piesne na svojich koncertoch. Navyše, k *Lipovej lyžke* ako jedinej spomedzi sedemnástich piesní natočili i oficiálny videoklip, v ktorom sa v hlavnej úlohe predstavil Michal

---

²⁴² BRYLL, Ernest, GÄRTNER, Katarzyna. *Na skle maľované*. [LP]. Bratislava: OPUS, 1978. Ernest Bryll, Katarzyna Gärtnerová - Na skle maľované. In: *Discogs.com* [online databáza]. © 2019 Discogs® [cit. 22. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.discogs.com/Ernest-Bryll-Katarzyna-Gärtnerová-Na-Skle-Maľované/release/9412667>

²⁴³ SUBALLYOVÁ, Ľubica. Maľované aj na CD – platni. *Pravda*. Bratislava: Perex a. s., 1994, roč. 4, č. 250, s. 9.

HOJOVÁ, Katarína. Najobľúbenejší muzikál na CD. *Národná obroda*. Bratislava: Výhra, 1996, roč. 10, č. 271, s. 14.

Herci pri muzike. *Teatro*. Bratislava: Národné divadelné centrum, 1997, roč. 3, č. 6, s. 42.

Na skle maľované. In: *Discogs.com* [online databáza]. © 2019 Discogs® [cit. 22. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.discogs.com/search/?q=na+skle+malovane&type=all>

²⁴⁴ BRYLL, Ernest, GÄRTNER, Katarzyna. *Na skle maľované: pesničky z muzikálu*. [CD]. Bratislava: Forza Music s. r. o., 2005.

²⁴⁵ ARZÉN. *Na skle maľované*. [CD]. Bratislava: Creaomedia s. r. o., 2006. Jednotlivé piesne z CD sú voľne dostupné i online na *Youtube.com*.

Dočolomanský.²⁴⁶ Na druhej strane v Česku až takú dôležitosť hudbe z *Na szkle malowane* neprikladali. I napriek tomu bolo vydaných niekoľko nahrávok. S prvou prišlo Městské divadlo v Mostě v roku 2000 ešte s prekladom Čorta a Janišovej, potom v rovnakom roku Divadlo Na Fidlovačce, v 2003 zase Divadlo Františka Xavera Šaldy v Liberci opäť v Ďurovčíkovej réžii a najnovšie, z roku 2015 Městské divadlo v Zlíne.²⁴⁷ Okrem divadla v Mostě použilo rovnaký, starší český preklad ešte Ďurovčíkove naštudovnie, ostatné dve menované vo svojich piesňach rozprávajú o Nohavicovom Janíkovi z Valašska.²⁴⁸ Všetky tieto divadlá vydali CD, ktoré však oproti poľskej platni alebo slovenským nahrávkam nie sú k dispozícii vo voľnom predaji, ale len v priestoroch daných divadiel. Možno i kvôli tejto skutočnosti a z hľadiska práv sa ani nikde na internetových portáloch nenachádza žiadna nahrávka, ktorá by ich demonštrovala verejnosti ako tomu bolo v prípade tých slovenských. Tým pádom ani ich dosah na spoločnosť nebol taký markantný ako v iných krajinách, čím sa logicky popularita spevohry v Česku nemohla tak razantne šíriť. Je to veľká škoda, pretože napríklad zlínske divadlo disponuje veľmi kvalitným hudobným spracovaním, ktoré by fungovalo i mimo divadelné predstavenie a ktoré by si zaslúžilo väčšiu odbornú pozornosť. Takto tam, bohužiaľ, ostáva len zakonzervované. Každopádne, niektoré z týchto nahrávok posunuli koncepciu *Na szkle malowane* ako spevohry o úroveň ďalej svojim zaujímavým spracovaním a inovatívnym, originálnym aranžmán hudby.

4. 7. Úvaha o dejinných premenách diela

Všetky tieto uvedené skutočnosti a dejinné udalosti v súvislosti so spevohrou *Na szkle malowane* sú dôkazom, že Bryll a Gärtner sú autormi diela, ktoré už takmer päťdesiat rokov neprestajne priťahuje divákov. Je to dielo, ktoré vo svojom rodnom Poľsku dosiahlo značnú popularitu aj vďaka tomu, že piesne z tejto pôvodnej spevohry spopularizovali také veľké mená ako Czesław Niemen, Maryla Rodowicz, Halina

---

²⁴⁶ Arzén – Lipová lyžka. *Youtube.com* [online]. [cit. 22. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=gdPQLYuj7-w>

²⁴⁷ Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle, Městské divadlo Most, sign. K24989, recenzia Malované hlasy na CD, Muzikál Malované na skle se brzy objeví také na cédéčku.

Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle, Divadlo Na Fidlovačce Praha, sign. A2535P, recenzia Úspěšný muzikál Malované na skle.

Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle, Divadlo Františka Xavera Šaldy Liberec, sign. K26610P, recenzia Michal Dočolomanský křtil v divadle pod Ještědem.

Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle, Městské divadlo Zlín, sign. K32917P, tlačová správa z 15. 4. 2016.

Frackowiak alebo Andrzej Rybiński. Keďže už ani jej námet a ani hudba svojím folklórnym charakterom veľmi nepodporujú možnosť dostať sa na svetové divadelné scény, logickým predpokladom by bolo tvrdenie, že táto spevohra má svoju životnosť určenú len vo svojej krajine. Avšak, ako bolo vysvetlené, vplyvom viacerých faktorov tomu tak nebolo. Aj pre samotných autorov bolo prekvapujúce, že snád' väčší úspech spevohra zožala za hranicami Poľska. Špeciálne na Slovensku dosiahla mimoriadnej popularity, ktorá trvá až doteraz. Tu sa z nej stal doslova fenomén, ktorý v hudobno-zábavnom divadle u nás nemá obdoby. Ani samotné pôvodne slovenské diela podobného charakteru nedosiahli toľko obľuby u divákov ako práve *Na szkle malowane*. Doslova si na Slovensku vytvorilo určitú, osobitnú tradíciu, ktorá dospela k svojmu vrcholu ešte v minulom storočí, kedy sa aj vďaka vtedajšej politickej situácii mohla dostať do našej krajiny. Avšak, v tomto období ešte nemusela čeliť masovej konkurencii častokrát i umelecky hodnotnejších diel, ktoré prišli spolu s internetom a ich online sprístupnením. Keďže ľudia nemali takéto možnosti, jediným spôsobom ako si opäť vypočuť obľúbené piesne a vychutnať si ľudový humor Brylla bolo navštíviť toto kultúrne podujatie. Takýmto spôsobom prichádzalo na predstavenie *Na szkle malowane* tisíce divákov z celého Slovenska. Samozrejme, že sa situácia aj vyššie uvedenými vplyvmi od vtedy zmenila. Po páde režimu a s technologickým vývojom nastali určité zmeny, no obľúbenosť medzi ľuďmi ostala. Dokladujú to pokračujúce predstavenia a vydávanie nosičov s piesňami zo spevohry. Najväčším fenoménom ostala *Lipová lyžka*, ktorá doslova zľudovela. Gärtnerovej hudbu si Slováci doslova privlastnili a ako Bryll povedal, ostáva už len na výskumných pracovníkov zistiť, prečo tomu tak bolo. Podľa môjho názoru za to môže niekoľko činiteľov, tak ako som už uviedla v tomto texte. Či už je to fenomén hlavnej postavy Jánošíka v roli Dočolomanského (veď to nepochybne bola jeho životná rola) a stotožnenie diváka s ním rovnako ako s celým príbehom, alebo je to silou divadelného naštudovania, ktoré inscenoval Karol L. Zachar a ktoré zapustilo nesmrteľné korene alebo jednoducho zvláštnou energiou a dokonalou syntézou textu a hudby. Táto problematika si vyžaduje interdisciplinárny prístup a hlbší výskum.

Ako mohol čitateľ postrehnúť, oproti Slovensku a dokonca i Poľsku sa na českom území uskutočnilo podstatne viac premiér ako v týchto dvoch krajinách. Na základe rôznych ocenení a prehľadov o diváckej účasti nemožno jeho obľúbenosť poprieť. Svedčí o tom i fakt, že sa na českých scénach drží dodnes. Nohavicov inovatívny preklad, ktorý divákovi priblížil nielen hlavného hrdinu, ale i miesto deja podľa mojej mienky len dopomohol k popularite spevohry. Existuje však rozdiel medzi jednotlivými úrovňami

obľuby v týchto kedysi spojených krajinách. Na základe vlastných skúseností sa odvažujem povedať, že na Slovensku panuje všeobecné povedomie o existencii *Na szkle malowane*, málokto však už vie, že to nie je pôvodné slovenské dielo. U mladšej generácie je to skôr povedomie o piesni *Lipová lyžka*, pretože tá dodnes figuruje v playlistoch slovenských rádií. Na druhej strane, v Českej republike dielo väčšinou pozná len zainteresovaný divák, ktorý je častokrát divadelným nadšencom. Dielo je teda známe len vo „svojich kruhoch,“ teda v divadle. Nepopieram však, že ak by sa uskutočnil výskum špecializovaný na túto otázku, moje vyslovené tézy by mohli kolidovať s jeho výsledkom. Navyše, z hľadiska hudobnej stránky je povedomie ešte menšie, za čo prirodzene môže i skutočnosť, že hudobné nosiče s nahrávkou piesní zo spevohry nie sú voľne dostupné a tiež sa neprezentujú verejne ako je tomu na slovenskej strane.

Z hľadiska dejinného vývoja diela *Na szkle malowane* je zaujímavý fakt, že neostalo len pri Bryllovej pôvodnej koncepcii spevohry. Existencia tohto typu diela je závislá na jeho spracovaní inscenátormi na divadelných doskách. Jeho realizáciu, samozrejme, určujú aj možnosti daného divadla. Tým, že autori netrvali na doslovnom znení ich diela ako je to bežnou praxou u veľkých broadwayských muzikáloch, mali inscenátori relatívne voľnú ruku v pojatí diela a častokrát sa tak stalo, že pôvodnú spevohru pretransformovali na muzikál. Táto skutočnosť spolu s nesprávnym posudzovaním jeho žánru spôsobilo, že sa častejšie vyskytuje a je známejšie s prívlastkom „muzikál“ ako spevohra.

Ďalšou neoddeliteľnou súčasťou histórie diela, ktorá i keď zachytáva len jej hudobnú stránku je nemenej podstatná, je jej vydávanie na rôznych hudobných nosičoch. V tomto prípade hudba zachytená či už na LP, CD alebo iných nosičoch funguje samostatne, čo v prípade spevohier nie je bežnou praxou. Sú dôkazom toho, že Gärtner je autorkou hudby, ktorá môže fungovať aj samostatne, bez akejkoľvek viazanosti sa na príbeh. Vytvorila piesne, ktoré sú síce autonómne, ktoré majú svoju jasnú výstavbu, no zároveň nie sú schopné poslucháčovi jasne sprostredkovať dej v plnosti bez pridaného hovoreného slova. Naproti tomu však disponujú podobným hudobným materiálom, na základe ktorého ich možno charakterizovať a prisúdiť do spoločnej kategórie. Určitý vnútorný konsenzus medzi nimi teda možno vnímať. Vďaka takémuto kompozičnému postupu autorky vzniklo niekoľko umelecky veľmi hodnotných nahrávok fungujúcich mimo divadelné dosky, vid' napríklad tá s poľskými hudobnými veľikánmi sedemdesiatych rokov.

Touto kapitolou som chcela poukázať na určitú výnimočnosť diela *Na szkle malowane*. I keď možno nedosiahlo svetového úspechu ako broadwayské alebo západné diela podobného typu, netreba ho podceňovať. Veď predsa také ambície ani nemá. Je skôr určené na divadelné scény slovanských národov, pretože je pre nich ľahšie stotožniť sa s ľudovým hrdinom a folklórnou zložkou hudby. Jazykom tohto diela je folklór. Zároveň je na tomto historickom prehľade možné vidieť rôznorodosť pojatia diela ako takéto a dôležitosť jeho spracovania, ktoré mu dodáva špecifický charakter. Je to rozhodne jedno z mála diel Katarzyny Gärtner, ktoré dosiahlo toľko úspechov aj za hranicami Poľska. Svojou kompozičnou prácou v ňom dospela k určitej univerzálnosti hudobného jazyka, ktorý ako jasne vidieť, funguje na viacerých frontoch.

Záver

Na szkle malowane je dielo poľských autorov, Katarzyny Gärtner, autorky hudby a Ernesta Brylla, autora textu, ktorého námet čerpá z tradície zbojníckych družín a jeho základom je folklórna hudba. Vzniklo v sedemdesiatych rokoch minulého storočia a svoju popularitu si získalo i v okolitých krajinách. Najväčší úspech, ktorý dosiahlo a ktorý pretrváva až dodnes, však dosiahlo na Slovensku a v Česku.

Predkladaná diplomová práca skladajúca sa zo štyroch hlavných kapitol sa zaoberala predmetným poľským dielom a jeho recepciou v krajinách, kde sa tiež stalo akýmisi zvláštnym fenoménom. Prvá reflektovala život a tvorbu skladateľky Katarzyny Gärtner, ktorej kompozičná činnosť doposiaľ nebola podrobená bližšiemu muzikologickému výskumu. Zamerala sa na jej umeleckú dráhu od jej hudobného vzdelania, inšpirácie až po samotnú produkciu. Taktiež sa sústredila aj na medzinárodný presah jej tvorby za hranice Poľska. Tento text je momentálne najkomplexnejším pojednaním o jej osobe, ktorý zahŕňa ako jej život, tak i jej skladateľskú prácu. Druhá kapitola zaoberajúca sa správnosťou používanej terminológie v oblasti skúmaného diela rieši formovo-žánrové kategórie, do ktorých možno *Na szkle malowane* zaradiť. Je veľmi podstatnou zložkou tejto diplomovej práce, pretože doposiaľ nebola objasnená otázka ohľadne útvaru tohto hudobno-dramatického diela. Najčastejšie sa označuje ako muzikál, čo však nie je úplne správne, nakoľko pôvodná koncepcia jeho autorov odkazuje na spevohru. Každopádne, ako ukázali jednotlivé argumenty v tejto kapitole, dielo síce veľmi úzko osciluje s muzikálom, no jeho podstata je skôr spevoherná. Tento diskusný príspevok v diplomovej práci teda ako prvý ozrejmil formovo-žánrové zaradenie diela a osvetlil jeho zaužívanú terminológiu *Na szkle malowane* ako muzikálu. Ďalšia kapitola pojednávala o námete samotného autora textu, ktorý pochádza z jánošíkovskej tradície. Zoznámila čitateľa s obsahom diela a jeho hudobnou zložkou, podstatná bola však aj analýza motívu Juraja Jánošíka. Práve tá dáva odpoveď na otázku, prečo dielo dosiahlo takého enormného úspechu aj na Slovensku, Česku a inde. I napriek historickému námetu je jeho obsah stále aktuálny. Tento text dospel k záveru, že vzhľadom na jeho tému je toto dielo skôr určené pre slovanské publikum, ktoré dokáže lepšie rozumieť folklóru Bryllovho národa ako iné etniká a kultúry, ktorých tradície sa diametrálne líšia od tých slovanských. Všetky tieto kapitoly ústia do tej najdôležitejšej a najrozsiahlnejšej a to do textu o historickom vývoji *Na szkle malowane*. Najviac sa opiera o pramenný výskum,

ale nevynecháva ani odbornú literatúru a internetové zdroje, ktoré ho dopĺňajú. Zohľadňuje všetky dostupné údaje a poznatky o danom diele. Nezaobera sa len jeho inscenovaním na divadelných scénach, na ktoré je svojím charakterom prirodzene viazané, no zahrňuje i ostatné formy, do ktorých sa počas celého svojho dejinného vývoja transformovalo. Navyše, nevenuje sa jeho tradícií len vo svojej pôvodnej krajine, v Poľsku, ale hlavne i v Slovenskej a Českej republike. Práve vďaka tomuto „porovnaní“ bolo možné spozorovať, že mimo Poľska sa dielo uchytilo ešte viac a získalo tu neobvyklú popularitu, snáď i väčšiu ako v ňom samom. Dôležitým zistením bol i fakt, že dielo je stále aktuálne a funguje nielen na divadelných scénach, ale i v rádiách a na zvukových nosičoch až dodnes, teda skoro päťdesiat rokov po jeho prvom divadelnom uvedení. Táto kapitola teda nie je len akýmsi pojednaním o jednom hľadisku skúmaného diela, ale zachytáva ho komplexne v celom svojom historickom kontexte. Takisto je prvým uceleným textom, ktorý na tému diela *Na szkle malowane* vznikol.

Tento spis preukázal, že i keď je predmetná spevohra v muzikologických a aj teatrologických kruhoch kriticky málo prebádanou oblasťou, je dielom, ktoré by si zaslúžilo väčšiu pozornosť. Zároveň otvoril množstvo nových problémov a otázok, či už v oblasti samotnej spevohry, skladateľkinho hudobného odkazu alebo umeleckých vzťahov Česka, Slovenska a Poľska, a iných. Tiež dokázal, že *Na szkle malowane* je v určitom slova zmysle dielom, ktoré sa zapísalo do dejín týchto krajín.

Súpis prameňov a literatúry

Pramene

Archívne pramene

Archív Divadla Jonáša Záborského Prešov, fond Na skle maľované.

Archív Slovenského národného divadla, fond Na skle maľované.

Archiwum Śląskiej Kultury Muzycznej Katowice, sign. 3 Pm, 282 Pm, 71 Pm.

Biblioteka Polskiej Piosenki, fond Katarzyna Gaertner.

Institut umění – Divadelný ústav Praha, fond Na skle malované.

Instytut teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego Warszawa, fond Na szkle malowane.

Teatr Rozrywki Chorzów, fond Na szkle malowane.

Verejný špecializovaný archív Divadelného ústavu Bratislava, fond Na skle maľované.

Osobná účasť autorky na predstaveniach *Na skle maľované* Divadla Tower Stage dňa 24. 11. 2017 v Športovej hale v Trenčíne a *Malované na skle* v Městskom divadle Zlín dňa 5. 3. 2019.

Publikované pramene

PERIODIKÁ

G: noviny ze světa hudby a zvuku. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1968-1985.

Hudobný život. Bratislava: Obzor, 1969-1985.

Melodie. Praha: Orbis, 1968-1985.

ČLÁNKY V SERIÁLOVÝCH PUBLIKÁCIÁCH

KĘDRACKI, Janusz. Mój największy przebój? Jak mnie zmuszają, to mówię, że „Małgośka“. *Gazeta Wyborcza (Kielce)*. Warszawa: Agora SA, 2016, č. 170, s. 4-5.

MEMOÁROVÁ LITERATÚRA

GASZYŃSKI, Marek. *Mocne uderzenie Czerwono-Czarni. Mocne uderzenie Niebiesko-Czarni*. Warszawa: Prószyński i S-ka, 2008, 262 s.

- JELIŃSKI, Mariusz. *6x5, czyli 30 lat Festiwalu opolskiego*. Warszawa: Grupa Wydawnicza KAW Sp. z o. o., Telewizja Polska S. A., 1997, 262 s.
- MICHALSKI, Dariusz. *Czesław Niemen: Czy go jeszcze pamiętasz?* Warszawa: Wydawnictwo MG, 2009, 375 s.
- PODRAZA, Rafał. *Helena Majdaniec: Jutro będzie dobry dzień*. Warszawa: Wydawnictwo W. A. B., 2015, 320 s.
- PRYZWAN, Mariola. *Anna German o sobie*. Kraków: Wydawnictwo MG, 2012, 253 s.
- PRYZWAN, Mariola. *Tańcząca Eurydyka. Wspomienka o Annie German*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 2008, 222 s.
- RADOSZEWSKI, Roman. *Czesław Niemen: kiedy się dziwić przestanę: monografia artystyczna*. Wyd. 1 popr. Warszawa: Iskry, 2004, 405 s.
- SKARADZIŃSKI, Jan. *Rysiek*. Poznań: In Rock Music Press, 1999, 175 s.

KRÁSNA LITERATÚRA

- BRYLL, Ernest, FELDEK, Ľubomír. *Na skle maľované – Z dreva vyrezané*. Žilina: Artis Omnis, 2009, 145 s.
- BRYLL, Ernest. *Maľované na skle*. Preložila IVANIČKOVÁ, Halina. Bratislava: LITA, 1971, 60 s.
- BRYLL, Ernest. *Na szkle malowane*. Varšava: Pax, 2000, 91 s.

PARTITÚRY

- GÄRTNER, Katarzyna. *Msza beatowa: Pop mass*. [partitúra] 1. vyd. Kraków: Polskie wydawnictwo muzyczne, 1970.
- GÄRTNER, Katarzyna. *Na szkle malowane*. [partitúra]. Redaktor SULEJ, Michał. Warszawa: Wydawnictwo COK, 1972.
- GÄRTNER, Katarzyna, BRYLL, Ernest. *Na szkle malowane: na głos s fortepianem*. [partitúra]. Redaktor DOLEŻAL, Wanda, IDZIK, Danuta. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1973.
- PASSENT, Agata, BORKOWSKY, Jan. *Wielki śpiewnik Agnieszki Osieckiej t. VIII*. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne SA, 2007, 222 s.

ZVUKOVÉ ZÁZNAMY

ARZÉN. *Na skle maľované*. [CD]. Bratislava: Creaomedia s. r. o., 2006.

BRYLL, Ernest, GÄRTNER, Katarzyna. *Na skle maľované*. [LP]. Bratislava: OPUS, 1978.

BRYLL, Ernest, GÄRTNER, Katarzyna. *Na szkle malowane*. [LP]. Warszawa: Polskie Nagrania Muza, 1971.

BRYLL, Ernest, GÄRTNER, Katarzyna. *Na skle maľované: pesničky z muzikálu*. [CD]. Bratislava: Forza Music s. r. o., 2005.

VIDEOZÁZNAMY

Na skle maľované. [film na DVD]. Réžia Karol L. Zachar. Slovensko, 2006.

Literatúra

Encyklopédie a slovníky

DZIĘBOWSKA, Elzbieta (eds.). *Encyklopedia muzyczna PWN. Część biograficzna: efg*. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne, 1987, 238 s.

FIK, Marta (eds.). *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Teatr - widowisko*. Warszawa: Instytut Kultury, 2000, 724 s.

FUKAČ, Jiří, VYSLOUŽIL, Jiří, (eds.). *Slovník české hudební kultury*. 1. vyd. Praha: Editio Supraphon, 1997, 1035 s.

LABORECKÝ, Jozef, *Hudobný-terminologický slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 263 s.

MATZNER, Antonín, Poledňák, Ivan, Wasserberger, Igor, (eds.) *Encyklopedie jazzu a moderní populární hudby. [Díl 1]. Část věcná*. 2. dopl. vyd. Praha: Supraphon, 1983, 415 s.

PANEK, Waclaw. *Encyklopedia muzyki rozrywkowej*. Warszawa: Bertelsman Media Sp. z o. o., 2000, 121 s.

PANEK, Waclaw. *Mały słownik muzyki rozrywkowej*. Warszawa: ZAKR, 1986, 125 s.

PODHAJSKI, Marek, GOGOL-DROŻNIAKIEWICZ, Barbara, KALINOWSKI, Mirosław. *Polish music. Polish composers 1918-2010*. Lublin: The John Paul II Catholic University of Lublin, 2013, 1344 s.

- WOLAŃSKI, Ryszard. *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej*. Warszawa: Agencja Wydawnicza MOREX, 1995, 289 s.
- WOLAŃSKI, Ryszard. *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej: Pop, rock, jazz, folk. Tom I. A-M*. Warszawa: Agencja Artystyczna MTJ, 2003, 289 s.
- WOLAŃSKI, Ryszard. *Leksykon polskiej muzyki rozrywkowej. Tom III Dyskografia, aneksy*. Warszawa: Agencja Artystyczna MTJ, 2003, 523 s.

Teoretické spisy

- BÁR, Pavel. *Od operety k muzikálu: zábavněhudební divadlo v Československu po roce 1945*. Praha: KANT, 2013, Velká řada edice Disk – svazek 25, 298 s.
- BEZ, Helmut, DEGENHARDT, Jürgen, HOFMANN, Heinz Peter. *Muzikál*. Bratislava: OPUS, 1987, 380 s.
- BLAHYNKA, Miroslav. *Kapitoly z estetiky muzikálu*. Bratislava: Slovenská teatrologická spoločnosť a Vysoká škola múzických umení, 2007, 144 s.
- DORŮŽKA, Lubomír. *Panoráma populární hudby 1918/1978, aneb Nevšední písničkáři všedních dní*. Praha: Mladá fronta, 1981, 284 s.
- KNOPOVÁ, Elena (eds.). *Súčasné slovenské divadlo v dobe spoločenských premien: pohľady na slovenské divadlo 1989-2015*. Vydanie prvé. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2017, 363 s.
- KYDRYŃSKI, Lucjan. *Przewodnik operetkowy: wodewil, operetka, musical*. Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne SA, 1998, 680 s.
- INŠTITORISOVÁ, Dagmar, ORAVEC, Peter, BALLAY, Miroslav. *Tváre súčasného slovenského divadla*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2006, 342 s.
- MISTRÍK, Miloš (eds.). *Slovenské divadlo v 20. storočí*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1999, 542 s.
- VANĚK, Jan, J. *Muzikál v Čechách aneb Velký svět v malé zemi*. Praha: První Nakladatelství Knihcentrum, a. s., 1998, 128 s.

Kvalifikačné práce

- JABURKOVÁ, Natália. *Rekonštrukcia inscenácie Na skle maľované z roku 1974*. Bratislava: Divadelná fakulta Vysokej školy múzických umení. Vedúci práce Mgr.art. Sláva Daubnerová, 26 s.

Historiografická literatúra

GAŠPARÍKOVÁ, Viera. *Jánošík: obraz zbojníka v národnej kultúre*. Editor Hana KOSTOLANSKÁ. Bratislava: Tatran, 1988, 289 s.

MELICHERČÍK, Andrej. *Juraj Jánošík: hrdina protifeudálneho odboja slovenského ľudu*. 2. preprac. a dopl. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo Osveta, 1963, 176 s.

MELICHERČÍK, Andrej. *Jánošík junošík: Juraj Jánošík v ľudových piesňach a povestiach*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1963, 224 s.

PÍSKOVÁ, Milada. *Zbojnícke variácie*. Opava: Slezská univerzita.

Filozoficko-přírodovědecká fakulta, 1997, 106 s.

Ostatné zdroje

Internetové zdroje

Arturtusinski-podkowa.pl Dostupné na www: <<http://www.arturtusinski-podkowa.pl>>.

Bibliotekapiosenki.pl Dostupné na www: <<http://www.bibliotekapiosenki.pl>>.

Csfd.cz Dostupné na www: <<http://www.csfd.cz>>.

Discogs.com Dostupné na www: <<http://www.discogs.com>>.

Divadlozlin.cz Dostupné na www: <<http://www.divadlozlin.cz>>.

E-teatr.pl Dostupné na www: <<http://www.e-teatr.pl>>.

Encyklopediateatru.pl Dostupné na www: <<http://www.encyklopediateatru.pl>>.

Estrada.rzeszow.pl Dostupné na www: <<http://www.estrada.rzeszow.pl>>.

Ewasobkowicz.pl Dostupné na www: <<http://www.ewasobkowicz.pl>>.

Hypatia.pl Dostupné na www: <<http://www.hypatia.pl>>.

Jandurovcik.com Dostupné na www: <<http://www.jandurovcik.com>>.

Madeinswietokrzyskie.pl Dostupné na www: <<http://www.madeinswietokrzyskie.pl>>.

Makula.pl Dostupné na www: <<http://www.makula.pl>>.

Novinky.cz Dostupné na www: <<http://www.novinky.cz>>.

Polskibigbitinietylko.pl Dostupné na www: <<http://www.polskibigbitinietylko.pl>>.

Pomponik.pl Dostupné na www: <<http://www.pomponik.pl>>.

Scena.cz Dostupné na www: <<http://www.scena.cz>>.

Sme.sk Dostupné na www: <<http://www.sme.sk>>.

Supraphononline.cz Dostupné na www: <<http://www.supraphononline.cz>>.

Warszawa.naszemiasto.pl Dostupné na www: <<http://www.warszawa.naszemiasto.pl>>.

Wolnadroga.pl Dostupné na www: <<http://www.wolnadroga.pl>>.

Youtube.com Dostupné na [www: <http://www.youtube.com>](http://www.youtube.com).

Résumé

Diplomová práca pojednáva o diele *Na szkle malowane*, ktorej autorkou je poľská skladateľka Katarzyna Gärtner. Primárne sa zameriava na jeho dejinný vývoj v rámci Poľska, ale i krajín, v ktorých dosiahlo výnimočný úspech, a to najmä v Českej a Slovenskej republike. Poukazuje na najdôležitejšie skutočnosti, ktoré sa významne zapísali do historického vnímania tohto diela ako takého.

Práca obsahuje celkovo štyri kapitoly. Zahŕňa krátku biografiu o autorke hudby diela, Katarzynie Gärtner, ktorá je zároveň vôbec prvým súvislým pojednaním o jej živote a tvorbe v našich dejinách. Ďalej diskutuje o správnosti používanej terminológie, ktorá sa viaže s touto pôvodnou spevohrou. Taktiež opisuje potrebné historické a literárne fakty pozadia jeho námetu, aby mohla dospieť k najdôležitejšej a najrozsiahlejšej časti celej práce, a teda k historickému vývoju *Na szkle malowane*.

Súčasťou tohto spisu sú aj rozsiahle prílohy, kde sa nachádza kompletný zoznam divadelných premiér diela, súpis všetkých ocenení, ktoré Gärtner za svojho života získala a tiež krátka biografía Ernesta Brylla, autora textu, spolu s portrétmi oboch autorov a fotografií z vybraných divadelných naštudovaní *Na szkle malowane*.

Summary

This master thesis refers to *Na szkle malowane*, a musical work of Polish composer Katarzyna Gärtner. Primarily, it focuses on the historical evolution of the work in Poland, but in Slovak and Czech Republic too, because there it has achieved an exceptional popularity. Purpose of this thesis is to refer to the most important facts that have changed the historical reception of the examined work itself.

The thesis consists of four parts. It involves a short biography about the composer, Katarzyna Gärtner. It is the first discourse of this character in our history that studies her life and musical work complexly. Furthermore, it discusses about terminology that is frequently used in terms of this play with songs. This work also includes some important historical and literature facts of the main subject of the story of *Na szkle malowane*. All of those parts lead to the longest and most important chapter that demonstrate the historical evolution of the examined work.

Finally, the thesis also comprises a short bio about the author of the text of *Na szkle malowane*, Ernest Bryll, a list of theatre premiers of the work and all awards that Gärtner has received throughout her life. In this part of the text, there can be found some pictures of both authors as well as photos from the most important theatre plays of *Na szkle malowane*.

Zusammenfassung

Die Diplomarbeit beschäftigt sich mit dem Werk *Na szkle malowane*, dessen Autorin die polnische Komponistin Katarzyna Gärtner ist. Es konzentriert sich hauptsächlich auf seine historische Entwicklung in Polen, aber auch auf Länder, in denen es außergewöhnliche Erfolge erzielt hat – besonders in der Tschechischen und Slowakischen Republik. Es weist auf die wichtigsten Fakten hin, die für die historische Wahrnehmung dieses Kunstwerks.

Die Arbeit enthält insgesamt vier Kapitel. Es enthält eine kurze Biografie über die Autorin der Musik, Katarzyna Gärtner, die gleichzeitig die erste ununterbrochene Abhandlung über ihr Leben und ihr Schaffen in unserer Geschichte ist. Als Nächstes wird die Richtigkeit der verwendeten Terminologie erläutert, die mit diesem ursprünglichen Spiel-Singspiel verknüpft ist. Es beschreibt auch die notwendigen historischen und literarischen Fakten des Hintergrunds seiner Thematik, um zum wichtigsten und umfangreichsten Teil des gesamten Werks - zur historischen Entwicklung von *Na szkle malowane* zu gelangen.

In dieser Datei sind umfangreiche Anhänge enthalten, in denen eine vollständige Liste der Uraufführungen der Arbeit, eine Bestandsliste aller Auszeichnungen, die Gärtner zu Lebzeiten erhalten hat, und eine kurze Biografie des Textautors Ernest Bryll sowie Porträts beider Autoren und ausgewählte Theaterstudien enthalten sind.

Súpis príloh

Tlačené prílohy

1. Katarzyna Gärtner
2. Zoznam ocenení a vyznamenaní Katarzyny Gärtner
3. Biografia Ernesta Brylla
4. Ernest Bryll
5. Súpis premiér *Na szkle malowane*
6. Prvé predstavenie *Na szkle malowane* v Teatr Polski Warszawa z roku 1970
7. Inscenácia *Na skle malované* Slovenského národného divadla z roku 1974
8. Inscenácia *Malované na skle* Městského divadla Zlín z roku 2015

Príloha č. 1

Katarzyna Gärtner

(autor Adam Tuchlinski)

Príloha č. 2

Zoznam ocenení a vyznamenaní Katarzyny Gärtner

- 1956 1. cena za pieseň o *Wyścigu Pokoju*
- 1962 1. cena na Festiwale Młodych Talentów v Szczecinie
- 1963 vyznamenanie na KFPP²⁴⁹ v Opole za pieseň *Taka sobie miłość*
- 1964 2. cena za na KFPP v Opole za pieseň *Tańczące Eurydyki*
1. cena za na MFP²⁵⁰ v Sopote za pieseň *Tańczące Eurydyki*
- 1965 1. cena na KFPP v Opole za pieseň *Zakwitnę róża*
1. cena na Festiwale w Ostendzie (Belgicko) za pieseň *Zakwitnę róża*
- 1968 Cena Ministra Kultury i Sztuki na KFPP v Opole za pieseň *Odmieniec*
- 1969 vyznamenanie na KFPP v Opole za pieseň *Hej, dzień się budzi*
- 1971 Cena Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej na KFPP v Opole za dielo *Z tobą w górach*
cena redakcie „Synkopy“ na KFPP v Opole za pieseň *Nie zmogła go kula*
- 1972 cena na Festiwale Piosenki Żołnierskiej v Kołobrzegu za dielo *Powołanie*
cena PAX za „originálne kompozičné koncepcie“
- 1973 cena na MFP v Sopote za piesne *Małgoška, Diabeł i raj, A gdzie jest siódme morze*
- 1974 3. cena na MFP v Sopote za pieseň *Kołysankę matki*
cena na Festiwale Piosenki Żołnierskiej v Kołobrzegu za pieseň *Kołysankę matki*
Złoty Krzyż Zasługi
- 1975 cena na festiwale v Las Palmas (Hispania) za pieseň *Wołaniem wołam cię*
ceny 1. a 2. stupňa Ministra Kultury i Sztuki za umeleckú tvorbu
cena Ministerstwa Obrony Narodowej za oratórium *Zagrajcie nam dzisiaj wszystkie srebrne dzwony*
- 1979 Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski
- 1980 Grand Prix na KFPP v Opole za hudbu do inscenácie *Pozłacany warkcz*
- 1982 Strieborný prsteň na Festiwale Piosenki Żołnierskiej v Kołobrzegu
- 1984 Strieborný prsteň na Festiwale Piosenki Żołnierskiej v Kołobrzegu

---

²⁴⁹ Krajowy Festiwal Piosenki Polskiej

²⁵⁰ Międzynarodowy Festiwal Piosenki

- 1985 Strieborný prsteň na Festiwale Piosenki Żołnierskiej v Kołobrzegu
Zlatý prsteň na Festiwale Piosenki Żołnierskiej v Kołobrzegu
- 1987 Strieborný prsteň na Festiwale Piosenki Żołnierskiej v Kołobrzegu
Zlatý prsteň na Festiwale Piosenki Żołnierskiej v Kołobrzegu
- 1996 cena Trybuny Śląskiej – Loża Liderów'95
- 2005 Strieborná medaila „Zasłużony Kulturze Gloria Artis“

Príloha č. 3

Biografia Ernesta Brylla

Ernest Bryll (1. 3. 1935, Warszawa) je poľský básnik, prozaik, dramatik, televízny scenárista, publicista a filmový kritik. Študoval na gymnáziu v Gdyni, potom poľskú filológiu na varšavskej univerzite. Na varšavskom Štátnom Umeleckom Inštitúte neskôr absolvoval ešte filmovú scenáristiku. V Łodzi sa potom venoval aj filmovej teórii a histórii. Do literárnych časopisov začal prispievať už od roku 1953, debutoval však až svojou prvou básnickou zbierkou *Bláznove virgílie* z roku 1958. O dva roky neskôr vyšla ďalšia s názvom *Autoportrét s býkom*. Prekladal knihy z češtiny, jidiš, angličtiny a írčiny. Medzi rokmi 1955-1960 pracoval ako denníkový redaktor, od roku 1965 písal aj texty piesní pre mnohých poľských interpretov populárnej piesne tej doby. Od roku 1963 do 1967 bol zase dramaturgom Televízneho divadla, medzi 1969-1970 absolvoval stáž na Iowa University v USA. Štyri roky pracoval ako dramaturg Teatr Polski (1970-1974), rovnakú dobu bol i riaditeľom Poľského kultúrneho inštitútu v Londýne (1974-1978). Na univerzite v Katowiciach prednášal na filmovej katedre. Medzi 1985-1990 odišiel do USA, kde prednášal na mnohých amerických univerzitách a zároveň viedol niekoľko seminárov. Predtým ešte pracoval ako dramaturg dvoch poľských filmových štúdií. V rokoch 1991-1995 sa stal poľským veľvyslancom v Írsku. Od tejto doby pôsobí ako programový konzultant v súkromných poľských televíznych staniciach.

Jeho básnickú tvorbu charakterizuje používanie prvkov tzv. turpizmu, teda zobrazenie obyčajnej reality aj s jej odpudzujúcimi stránkami. Inšpiroval sa tiež folklórom a národnou kultúrou, kde ho najviac zaujímali otázky poľských idolov a tradícií, ktoré zbavuje idealizácie. Jeho tvorba je považovaná za vášnivú, v istej miere i surovú a realistickú. Je autorom dramatických diel ako *Po horách, po mračnách, Novembrová vec, Pieseň pri pohári, Maľovaná veža, Kurdesz* atď. Z poézie sú ešte známe *Verše, List a Bože, ochráň nás od nenávisťi*, a podobne. Je držiteľom viacerých ocenení za svoju literárnu, dramatickú i filmovú tvorbu.

Zdroj: Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle, Městské divadlo Zlín, sign. K32917P, informačný bulletin.

Ernest Bryll. In: *Bibliotekapiosenki.pl* [online databáza]. © 2007-2019 Biblioteka Polskiej Piosenki [cit. 20. 4. 2019]. Dostupné z: https://bibliotekapiosenki.pl/osoby/Bryll_Ernest.

Príloha č. 4

Ernest Bryll

(autor Mariusz Kubik)

Príloha č. 5

Súpis premiér Na szkle malowane

Poľsko

- 1970 Na szkle malowane (Opowieść o Janosiku)
Premiéra: 6. 3. 1970
Réžia: Jan Skotnicki
Miesto: Operetka Dolnośląska, Wrocław
- 1970 Janosik czyli Na szkle malowane
Premiéra: 12. 7. 1970
Réžia: Jan Skotnicki
Miesto: Teatr Nowy, Łódź
- 1970 Janosik czyli Na szkle malowane
Premiéra: 28. 10. 1970
Réžia: Jan Skotnicki
Miesto: Teatr im. Juliusza Słowackiego, Kraków
- 1970 Na szkle malowane
Premiéra: 27. 11. 1970
Réžia: August Kowalczyk
Miesto: Teatr Polski, Warszawa
- 1971 Janosik czyli Na szkle malowane
Premiéra: 27. 3. 1971
Réžia: Ewa Bonacka
Miesto: Teatr Wybrzeże, Gdańsk
- 1973 Na szkle malowane czyli Janosik
Premiéra: 18. 2. 1973
Réžia: Jan Uryga
Miesto: Teatr Polski, Bydgoszcz
- 1973 Janosik czyli Na szkle malowane
Premiéra: 10. 3. 1973
Réžia: Marian Szczerski
Miesto: Teatr im. Wandy Siemaszkowej, Rzeszów

- 1974 Na szkle malowane
Premiera: 9. 7. 1974
Rezia: Jowita Pieńkiewicz
Miesto: Teatr Muzyczny, Poznań
- 1974 Na szkle malowane
Premiera: 14. 9. 1974
Rezia: Mieczysław Daszewski
Miesto: Teatr Nowy, Zabrze
- 1974 Na szkle malowane
Premiera: 9. 11. 1974
Rezia: Tadeusz Kozłowski
Miesto: Teatr im. Stefana Jaracza, Olsztyn-Elbląg
- 1975 Na szkle malowane
Premiera: 11. 10. 1975
Rezia: Jan Skotnicki
Miesto: Teatry Dramatyczne (Teatr Współczesny), Szczecin
- 1977 Janosik czyli na szkle malowane
Premiera: 21. 5. 1977
Rezia: Jan Uryga
Miesto: Teatr im. Stefana Żeromskiego, Kielce
- 1977 Janosik czyli na szkle malowane
Premiera: 21. 12. 1977
Rezia: Henryk Duda
Miesto: Tarnowski Teatr im. Ludwika Solskiego, Tarnów
- 1980 Na szkle malowane
Premiera: 12. 1. 1980
Rezia: Mieczysław Daszewski
Miesto: Operetka Śląska, Gliwice
- 1981 Janosik
Premiera: 30. 5. 1981
Rezia: Zofia Miklińska
Miesto: Państwowy Teatr Lalki „Tęcza“, Słupsk

- 1983 Janosik czyli Na szkle malowane
Premiéra: 29. 1. 1983
Réžia: Jan Uryga
Miesto: Teatr Muzyczny, Gdynia
- 1993 Na szkle malowane
Premiéra: 2. 7. 1993
Réžia: Krystyna Janda
Miesto: Teatr Powszechny im. Zygmunta Hübnera, Warszawa
- 1999 Na szkle malowane
Premiéra: 7. 3. 1999
Réžia: Józef Skwark
Miesto: Teatr Rozrywki, Chorzów
- 2000 Na szkle malowane
Premiéra: 15. 12. 2000
Réžia: Krystyna Janda
Miesto: Teatr im. Adama Mickiewicza, Częstochowa
- 2004 Janosik albo Na szkle malowane
Premiéra: 14. 8. 2004
Réžia: Krystyna Janda
Miesto: Teatr Muzyczny im. Danuty Baduszkowej, Gdynia

Česká republika

- 1972 Zbojníci a Žandáři aneb Jánošík
Premiéra: 24. 9. 1972
Réžia: Pavel Hradil
Miesto: Státní divadlo Brno
- 1976 Janosik czyli na szkle malowane
Premiéra: 25. 1. 1976
Réžia: Frantisek Kordula
Miesto: Krajské a oblastné divadlo Český Těšín, Scena Polska
- 1977 Malováno na skle (Janošík)
Premiéra: 22. 1. 1977
Réžia: František Čech
Miesto: Severomoravské divadlo Šumperk

- 1977 Malované na skle aneb Jánošík
Premiéra: 9. 11. 1977
Réžia: Richard Mihula (a.h.)
Miesto: Divadlo ABC Praha
- 1980 Malováno na skle
Premiéra: 1. 3. 1980
Réžia: Karel Brožek
Miesto: Divadlo J. Průchy Kladno a Mladá Boleslav
- 1980 Na skle malované
Premiéra: 18. 10. 1980
Réžia: Miroslav Krobot
Miesto: Divadlo Vítězného února Hradec Králové
- 1981 Malované na skle
Premiéra: 9. 3. 1981
Réžia: Jan Zvoník
Miesto: Státní divadlo Oldřicha Stibora Olomouc, Hudební divadlo Hodolany Olomouc
- 1981 Malováno na skle
Premiéra: 19. 12. 1981
Réžia: Karel Třebický
Miesto: Divadlo F. X. Šaldy Liberec
- 1983 Malováno na skle
Premiéra: 26. 11. 1983 – premiéra sa neuskutočnila
Réžia: Karel Třebický
Miesto: Divadlo Vítězslava Nezvala Karlovy Vary
- 1986 Džedzinbed
Premiéra: presný dátum nezistený
Réžia: Ondrej Spišák
Miesto: Divadlo Akabal Praha
- 1990 Malováno na skle
Premiéra: 20. 10. 1990
Réžia: Zdeněk Staňkovský (a. h.)
Miesto: Divadlo Vítězslava Nezvala Karlovy Vary

- 1991 Malované na skle
Premiéra: 2. 12. 1991
Réžia: Zbyněk Srba
Miesto: DIK – Divadlo konzervatoře Praha, Žižkovské divadlo T. G. M. Praha
- 1992 Malované na skle aneb Jánošík
Premiéra: 29. 2. 1992
Réžia: Józef Czernecki (a. h.)
Miesto: Slovácké divadlo Uherské Hradiště
- 1995 Malované na skle
Premiéra: 21. 5. 1995
Réžia: Zdeněk Boubelík (a. h.)
Miesto: Slezské divadlo Opava
- 1998 Malováno na skle
Premiéra: 30. 5. 1998
Réžia: Pavel Šmok (a. h.)
Miesto: Divadlo J. K. Tyla Plzeň
- 2000 Malováno na skle
Premiéra: 26. 5. 2000
Réžia: Jan Klár (a. h.)
Miesto: Městské divadlo Most
- 2000 Malované na skle
Premiéra: 7. 9. 2000
Réžia: Juraj Deák
Miesto: Divadlo Na Fidlovačce Praha
- 2003 Malované na skle
Premiéra: 28. 2. 2003
Réžia: Martin Glaser
Miesto: Jihočeské divadlo České Budějovice
- 2003 Malováno na skle
Premiéra: 14. 3. 2003
Réžia: Ján Ďurovčík
Miesto: Divadlo F. X. Šaldy Liberec

- 2003 Malováno na skle
Premiéra: 30. 10. 2003
Réžia: Karel Brožek
Miesto: Divadlo Lampion Kladno
- 2005 Na skle malované
Premiéra: 26. 3. 2005
Réžia: Martin Pacek
Miesto: Horácké divadlo Jihlava
- 2007 Malované na skle
Premiéra: 3. 2. 2007
Réžia: Jiří Seydler
Miesto: Východočeské divadlo Pardubice, Městské divadlo Pardubice
- 2008 Na skle malované
Premiéra: 7. 2. 2008
Réžia: Martin Pacek
Miesto: Divadlo Antonína Dvořáka Příbram
- 2008 Jánošík aneb Na skle malované
Premiéra: 1. 3. 2008
Réžia: Stanislav Slovák
Miesto: Městské divadlo Brno, Hudební scéna Brno
- 2008 Malované na skle
Premiéra: 1. 3. 2008
Réžia: Vlastimil Peška
Miesto: Loutkové divadlo Radost Brno
- 2008 Malované na skle
Premiéra: 11. 4. 2008
Réžia: Marián Pecko (a. h.)
Miesto: Divadlo loutek Ostrava
- 2015 Malované na skle
Premiéra: 25. 4. 2015
Réžia: Hana Mikolášková
Miesto: Městské divadlo Zlín

Slovenská republika

1973 Jánošík abo Na skle maľované

Premiéra: 27. 10. 1973

Réžia: Karol Spišák

Miesto: Krajové divadlo Nitra

1974 Na skle maľované

Premiéra: 19. 10. 1974

Réžia: Karol L. Zachar

Miesto: Slovenské národné divadlo, Divadlo Pavla Országha Hviezdoslava
Bratislava

1993 Na skle maľované

Premiéra: 19. 11. 1993

Réžia: Milan Antol

Miesto: Divadlo Jonáša Záborského Prešov

2004 Maľované na skle alebo Balada o našom hrdinovi

Premiéra: 14. 10. 2004

Réžia: Anton Šulík

Miesto: Mestské divadlo Žilina

2005 Na skle maľované

Premiéra: 22. 9. 2005

Réžia: Ján Ďurovčík

Miesto: Divadlo Nová scéna Bratislava

2014 Na skle maľované

Premiéra: 12. 12. 2014

Réžia: Milan Antol

Miesto: Štátne divadlo Košice

Príloha č. 6

Prvé predstavenie Na szkle malowane v Teatr Polski Warszawa z roku 1970

(zdroj: Instytut teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego Warszawa, fond Na szkle malowane)

Príloha č. 7

Inscenácia Na skle maľované Slovenského národného divadla z roku 1974

(zdroj: Archív Slovenského národného divadla, fond Na skle maľované)

Príloha č. 8

Inscenácia Malované na skle Městského divadla Zlín z roku 2015

(zdroj: Institut umění – Divadelní ústav Praha, fond Malované na skle, Městské divadlo Zlín, sign. K32917P)

Anotácia

Priezvisko a meno autora: Nikoleta Bartošová

Názov inštitúcie: Katedra muzikologie, Filozofická fakulta UP

Názov diplomovej práce: Skrytý fenomén diela *Na szkle malowane* poľskej skladateľky Katarzyny Gärtner

Vedúci diplomovej práce: Mgr. Jan Blüml, Ph.D.

Počet znakov: 211 202

Počet strán príloh: 15 strán tlačенých príloh, 1 CD

Počet titulov použitej literatúry: 80

Kľúčové slová: muzikál, spevohra, hra so spevmi, *Na szkle malowane*, *Na skle maľované*, *Malováno na skle*, Katarzyna Gärtner, Ernest Bryll, Jánošík, folklór

Krátka charakteristika

diplomovej práce: Predmetom práce je poľská spevohra Katarzyny Gärtner a Ernesta Brylla s názvom *Na szkle malowane*. Hlavným zámerom je predstaviť dané dielo v celom jeho historickom kontexte. Text sa skladá zo štyroch partikulárnych kapitol, ktoré pojednávajú o živote a tvorbe autorke hudby, Katarzynie Gärtner, ďalej o terminologickom vymedzení formovo-žánrového druhu diela, jeho pôvodnom námete a v neposlednom rade aj o komplexnom dejinnom vývoji *Na szkle malowane* v rámci divadla i mimo neho.